

Türkiyede Hayvancılık İle İlgili Sözler I. LÛGATÇE

ABEŞ, 1 — Kula rengindeki at (*Maras; Cevdetiye "Osmaniye-Seyhan"*) 2 — Açık penbe renk [insan, hayvan, eşya hakkında] (*İğde "Maras"*).

ABEŞ, Kula renginde olan atlara verilen isim (*Niğde ve yöresi*).

ABIK, Taşakları karnının içinde olan hayvan (*Bardas "Karaman-Konya"*).

ABRAŞ, 1 — Hayvanların kış tarafında görülen lekenin adı (*Kayseri*); 2 — Alaca benekli at, atlarda dudak ve göz kapaklarının etrafında hasıl olan alacalık ve beyazlık, atın tüysüz yerlerinde meydana gelen ve uyuza benzeyen bir deri hastalığı.

ABRAŞ KİLİT, Uğursuz sayılan bir at tonu (*Andırın "Maras"*).

AÇAL, Yeni doğmuş erkek buzağı (*Mapavri "Rize-Çoruh"*).

AÇIKKEŞKİN, Atın sık ve çevik adımlarla yürüyüşü (*Antalya; Sinop; Sarılar köyü "Avanos-Kırşehir"*).

AFUR, 1 — Ahırlardaki hayvan yemliği (*Devrekâni, Daday, Kastamonu; Şamlar "Ereğli-Zonguldak"; Osmaniye "Sinop"*) 2 — İneklerin saman yedikleri tekne (*Kastamonu*) [*Bak: Betni*].

AĞAL, Kırdada gece yatırılan koyun sürüsünü muhafaza için çitle çevrilmiş yer, ağıl (*Seyit köyü "Giresun"*).

AĞARTI, Sütten yapılan bütün gıdalar. Yoğurt, ekşimek, çökelek, keş, lor (nor), eksik, peynir. (A. R. Y.).

AĞCAKANAT, 1 — Tatarcık (*Gaziantep*), 2 — Kuyruğu veyeleli kır olan at (*Niğde ve yöresi*).

AĞENSE, Kuzu: Koyunun ağensesi büyüdü (*Malkara "Tekirdağ"*).

AĞGER, Boynuzunun dibinden ağzına kadar beyazı olan keçi: Mehmet ağanın ağger güzel keçileri vardır (*Söpkar "Suşehri-Sivas"*) [*Bak: Akger*].

AĞILLAMAK, Sürüyü tarlada bırakmak suretiyle tarlayı gübrelemek (*Kayseri*).

AĞIZ, Memeliler doğurunca ilk sağılan koyu süt (*Gaziantep; Gülnar; İçel; Kerkük; Eski-yüreğil; Alayunt "Kütahya"; Balıkesir ve civarı; Sinop; Samsun; Akhisar "Avanos", Köşker "Kırşehir"; Mahmutlar "Turgutlu - Manisa"; Bolvadin "Afyon"; Borçak köyü "Söğüt - Bilecik"; Zıvarık "Konya"; Ilıca köyü "Antalya"; Sivas; İnegöl "Bursa"; Civanyaylağı "Mersin"; Bektaşlı "Boğazlıyan - Yozgat"; Lâğus "İsparta"*) [*Bak: Ağın, ağız, avuz*].

AĞIRLIK, (*Anadolu*) = kırçan (*Rumeli*): Haziran ile Temmuz aylarında koyun hastalığı. (*Sinop; Bolu; Çankırı; Dodurga "Bozüyük - Bilecik"; Kastamonu" Balıkesir ve çevresi; Uşak "Kütahya"*) [*Bak: Ağnamak*].

AĞNANMAK, At, eşek yatıp yuvarlanmak

AĞNAZ [*İs.*], 1 — Yenecek hale gelen hayvan: Koyun ağnaz oldu (*Gümüşane*) 2 — Yenebilen her şey: Sende ağnaz var mı? (*Gümüşane*).

AĞRAN, Keçi, koyun (*Arısama "Konya"*).

AĞREK, Yazın koyun ve keçilerin öğle zamanı yattıkları yer (*Pazarcık "Maras"*).

AĞRIL, Ahır (*Ankara*) [*Bak: Dam, tam*].

AĞRIMAK, Sığırların sıcaklığın fazlalığından dolayı müptelâ oldukları zayıflatıcı bir hastalık (*İbik "İskilip Çorum"*).

AĞUZ, Doğuran bir hayvanın ilk sütü (*Kı-*

zılcahamam "Ankara"; Gümüştane; Maçka "Trabzon" Sinop; Malatya; Kastamonu; Ahlat "Van"; Amasya; Erzincan; Harput "Elâzığ"; Muş) [Bak: Ağız].

AĞZAN, Sığırların su içtikleri ağaçtan oyma bir çeşit yalak (Mapavri, Hemşin köyleri "Rize").

AĞZI KİLİTLİ, Alt ve üst dudağı beyazlı at (Köşker "Kırşehir") [Bak: Ağzı kinetli].

AHİMEN, Davarların işediği yer (Beyobası "Keskin-Ankara").

AHIR, Hayvanları sulamak için, çeşmenin altına uzatılan büyük ve kalın bir ağacın gövdesinden yapılan yalak, oluk (Muğla).

AHMAN, Koç katımında gece koyunların kırdı yattığı üstü açık, etrafı kapalı olan yer, arkaç: Bizim koyunların ahmanı şu karşığı aşıtta (Çavuşçu köyü "Sungurlu-Çorum").

AHTA, Burulmuş manda (Elâzığ).

AHUR, Yalak (Aydın) [Bak: Ahar].

AKDOĞU, Beyaz renkli küçük ve kıvrık kulaklı keçi (Kargı "Tosya - Kastamonu", Geyren "İsparta") [Bak: Kürük, kürüz, doğu, dovu].

AKGER, Tüyleri alacalı kıl keçi (Buğadağı "Çorum"; Kargı "Tosya - Kastamonu"; Geyren "İsparta"; Akköy "Soğüt - Bilecik"; İhsaniye köyü "Çatalca - İst. [Muh.]").

AKKANAT, Kuyruğu ve yelesi beyaz olan at (İsparta; Görmel "Ermenak - Konya").

AKKER, Bacaklarıyla alnı ve burnu beyaz keçi (Avanos "Kırşehir") [Bak: Akger].

AKKIR, Tamamiyle beyaz olan at, süt kırığı (Antalya).

ALABACAK, Ayakları benekli hayvan (İçel).

ALABACAK, Dört ayağının bilekten yukarı kısmı beyaz at (Niğde ve yöresi).

ALABAŞ, Sürüyü idare eden erkek kıl keçi (Ankara).

ALAK, Yaylalara mahsus bekçi kulubesi (Kastamonu) alaçık.

ALAMAN, Her kuzuya süt veren koyun (Karahoca "Haymana-Ankara").

ALATA, 1 — Zayıf (hayvan) (Konya; Silifke, İçel; Cazi "Develi-Kayseri"; Ürgüp "Niğde"; Zara "Sivas") 2 — Sürüye uymıyan, başı boş (hayvan): Alata koyunu kurt yer (İçel; Uçurumönsen köyü "Maraş").

ALAVINÇ, Davarın öğleden sonra otlağa gitmesi (E. Küpesi köyü "Kayseri").

ALEH, Davarı çağırmak için çıkarılan ses (Başköy "Ankara").

ALIKLAMAK, Kuzuların karınlarının altındaki tüyleri kesmek (Bahçeli köyü "Ezine - Çanakkale").

ALMAŞIK, Nöbetle kullanmak suretiyle arabaya veya yüke alıştıırılan hayvan: Bu sene almaşık koşup alıştıırıyorum (Gaziantep).

ALMAZLIK, Kuzusunu almıyan koyunları emiştirmek için kazılan çukur (Tömek, Sultaniye "Konya"; Karaköy "Nallıhan - Ankara").

ANAÇ, 1 — Analışmış, çok doğurmuş ehli hayvanlar (Urfa; İsparta; Kızılcahamam, Haymana).

ANAÇ (S.), 1 — Yaşlı, büyümüş hayvan (Akşehir, Tömek, Konya) 2—Teciübeli, kurnaz (Güvenç "Konya") 3 — (İs) Değirmen bendi (İcilli "Giresun").

ANAÇ, Analışmış, çok doğurmuş ehli hayvanlar (Urfa; İsparta; Kızılcahamam, Haymana "Ankara"; Bergama "İzmir"; Sinop; Kars; Balıkesir ve çevresi; Kilis "Gaziantep"; Zonguldak; Antalya; Kocaeli; Çorum; Gölpazarı "Bilecik").

ANALAMAK, At, katır, eşek gibi hayvanlar sırt üstü yatıp yuvarlanmak, ağnamak (Ordu) [Bak: Anamak].

ANAMAK VE AĞNAMAK, At, eşek gibi hayvanlar sırt üstü yatıp yuvarlanmak (Gülağzı "Muğla").

ANDAÇ, 1 — Damızlık [keçi veya koyun] (Bozhüyük "Maraş") 2 — Ölen bir insanın geriye bıraktığı tek oğul veya kızı (Tavlısın, Kayseri).

ANIRGAN, Azılı erkek merkep (Yerkuzlu "Erbaa - Tokat").

A(NG)LAMAK, Eşek, katır gibi hayvanlar topırağa, küle sırt üstü yatıp debelenmek (Denizli; İçel).

ANRANMAK, Eşek, at, katır gibi hayvanlar sırt üstü yatıp yuvarlanmak (Kütahya) [Bak: Anlamak].

APŞAK, Apışları açık hayvan (Senirkent "Uluborlu - İsparta"; Akhisar "Manisa"; Lapseki "Çanakkale").

APŞALAK, Çarpık basan hayvan ve insan (Kılbasan köyü "Karaman-Konya").

APRAZ, Yavru yapmıyan, doğuştan kısır hayvan (Sungurlu "Çorum"; Yozgat).

ARAKCIL, Sebuzek dikenini de denilen yumruk büyüklüğünde bir diken çeşidi. Köylüler bunu süt süzgeci olarak kullanırlar (*Niğde ve yöresi*).

ARBAS, Doğurmayan eşek (*Ankara; Niğde*) [*Bak: Abraz*].

ARCAK, Tipiden korunmak için koyunların götürüldüğü yer (*Konya*).

ACI AĞAÇ, Kırlarda bulunan bodur bir çeşit ağaç olup yaprakları oğlaklara yedirilir (*Peterek "Artvin-Çorum"*).

ARIMA, Davarı iğdiş etme (*Ort "Çankırı"*).

ARINIK, Enenmiş, burulmuş (hayvan) (*Bayındır "İzmir"*).

ARHAÇ, Koyunların gece yattıkları üstü açık kuytu yerler (*Mengeser "Ağrı ili"; Çıldır "Kars"; Ortahisar "Ürgüp-Niğde"; İriağaç "Malatya"; Osmaniye "Seyhan"; Gemerek "Sarıışla - Sivas"*) [*Bak: Arkaç, saya*].

ARHAÇ, Koyunların gece yattıkları yer: Davar arhaca yattı (*Bozhüyük "Maraş"*).

ARHAP, Köpeklerin boynuna takılan halka (*Niğde ve yöresi*).

ARKAÇ, (*Kurşunlu-Çankırı; Niğde*) Üstü açık kemre döşeli koyun yatağı. Koyunlar öğleyin suya gelir, su içip ayrıldıktan sonra bir dalın dibinde topluca kalırlar. Oraya *öğle arkaç* denir. Akşam yattıkları yere, ister dal dibi ister yazi olsun *eğlek, eğrek* denir. (*L. 34*).

ARTIK DİŞ, Atların üst damaklarında öne doğru çıkan iki fazla diş (*Silifke "İçel"; Çarşamba "Samsun"*).

ARVAN, Deveci (*Haymana "Ankara"*).

ARZIMAN, Erkek eşek (*Sacalı "İpsala - Edirne"*).

ASI YILKI, Serbest sürüde gezen erkek at.

ATKI, Develerin su içtiği yalağa atılan tuz: — Deve atkisiz su içmez (*Türkmenli köyü "Bayramiç - Çanakkale"*).

ATSAK, Aygır istiyen kısırak (*Hafik "Sivas"*).

AVALAK, Keçi yavrusu, oğlak (*Sille "Konya"*).

AVINMAK, Dişi hayvan gebe kalmak, döl tutmak (*Darlaz köyü "Ereğli-Konya"; Kayseri, Küz köyü "Bucak-Burdur", Kınık "Fethiye - Muğla"; Aşiret köyleri "Mersin - İçel"*).

AVLAĞA, 1 — Ağıl (*Çubuk, Bâlâ "Ankara"; Safranbolu, "Zonguldak"; İçel; Amasya; Ermenak "Konya"; Malı "Kayseri"*) 2 — Ağılın yanında kuzuları koydukları yer, kuzuluk (*De-*

veli "Kayseri"; Nevşehir "Niğde"; Yozgat) 3 — Evlerin yanındaki küçük tarla (*Halaçlı köyü "Kastamonu"*).

AVLAĞA, Memenin baş kısmının etrafı (*Ankara*).

AVLAĞAN, 1 — Etrafı rüzgârdan mahfuz otlu, sulu yer ki buralarda koyunlar rahatlandırılır. (*Tokat*) 2 — Kuzuluk (*Camili "Çumra - Konya"*) [*Bak: Avlağı*].

AVLAĞI, Kuzuların altı günlük oluncaya kadar konulduğu ağır (*Niğde ve yöresi*).

AVRANA, Dişi deve, doğuran deve, yaşlanmış dişi boz deve, altı yaşını geçmiş deve (*Meydan "Mut - İçel"; Alanya, "Antalya"; Gökdere "Elâziğ"; Azaplı, Avaniye "Bahçe-Seyhan"; Konya; Çavuşlu köyü "Sungurlu-Çorum"; Genezin "Avanos-Kırşehir"; Dişi "Sorgun - Yozgat"; Nevşehir "Niğde"*) [*Bak: Arvana*].

AVSIN, Yeni doğan kuzunun konulduğu yer, kuzuluk (*Şahviran aşireti "Kadınhanı-Konya"*).

AVUNDURMAK, Bir hayvanı çiftleştirip gebe bıraktırmak (*Apturrahmanlar "Serik", Antalya*).

AVUNMA, 1 — İnek boğaya gelme: — Sizin inek avundu mu? — Buzağıladı bile! (*Adana*) — 2 Dişi merkebin çiftleşmesi (*Durlaz köyü "Ereğli-Konya"*) 3 — Kısırağın atla birleşmesi (*Kırklareli*) 4 — Dişi hayvanların gebe kalması (*Ziğdi köyü "Erbaa-Tokat"*).

AVUNMAK, (Hayvan) gebe kalmak, döl almak (*Sivas; Avanos "Kırşehir"; Akçakaya "Kayseri"; Erzincan; Mersin "İçel"; Barla, Yalvaç, Uluborlu "Isparta"; Balçıkhisar "Afyon"*).

AVUNUMAK, Kısırak aygırla çiftleştikten sonra döl tutmak ve çiftleşme arzusu geçmek (*Kadirli "Seyhan"*).

AVUNUK, Gebe kalmış hayvan; — Satılmıştaki inek avunmuştu! (*Mardar "Bafra-Samsun"*).

AVURNA, 1 — Doğurmamış yoz deve (*Derreköyü "Germencik", Aydın*) 2 — Beş yaşında dişi deve (*Kırmit "Ceyhan-Seyhan"*).

AYAK DEĞİŞTİRMEK, Atın yürürken bir ayağını fazla iri atması (*Andırın "Maraş"*).

AYGIRSAK, Aygır istiyen (hayvan) (*Ortaköy kamunu "Mecitözü-Çorum"*) [*Bak: Aygır-samak*].

AYGIRSAMAK, Kısırak aygır istemek (*Karahisarlı "İncesu-Kayseri"*) [*Bak: Gürdükmek, köşnümek, kösnemek, güre olmak, dalabımak*].

AYINGA, Deve (*Emirler "Ulukışla - Niğde"*).

AZMAN, Kocayarak cinsiyet iktidarını kaybeden davar, iğdiş hayvan, tek taşaklı hayvan, iyi burulmamış hayvan (*Kumarlar, Geyikli "Ezine", Muratlar "Bayramiç - Çanakkale"; Berendi "Ereğli-Konya"; Keligân "Atabey", Kesme "Eğridir-İsparta"; Karahayıt "Aydın"; Çamlı "Bucak - Burdur"; Misis, Erzincan "Dört Yol-Seyhan"*). 2 — [İs.] Boğa, burulmamış hayvan (*Kemalpaşa köyleri "İzmir"; Uğru köyü "Araç-Kastamonu"; Tan "Kemah-Erzincan"; Burcak, Akköy, Söğüt "Bilecik"; Sasallı "Menemen", Bornova "İzmir"*) 3 — Üç yaşında erkek koyun (*Tuzhisar, Bünyan, Hisarcık, Kayseri*) 4 — Teke, enenmiş keçi, dört yaşından yukarı davar, beş yaşından yukarı davar, üç dört yaşında doğurmamış keçi (*Kadıköy "Moldan - Denizli"; Aydın; Akhisar "Manisa"; Amasya; Alaçesme "Akseki - Antalya"; Balçıkhisar "Afyon"; Bozkır, Konya*).

BABBIK, Hayvan tırnağı (*İsparta*) [*Babık*].

BABIK, Hayvan tırnağı (*Burdur*) [*Bak: Babbık*].

BADAK, Tek taşaklı hayvan (*Eskişehir*).

BADAT, Tek taşaklı keçi (*Muğla köyleri*).

BADUK, Manda yavrusu (*Kırşehir; Karahisar "İncesu-Kayseri"; Yozgat*) [*Bak: Balak, boduk, teska*].

BAĞACAK VE BAGACAK, Çobanın geceleyin bir ucunu davara, bir ucunu kendi kol veya ayağına bağladığı ip (*Sirkeli "Ceyhan-Seyhan"; Sarıhoca "Haymana - Ankara"; Ihtar "Aksaray-Niğde"; Konya*).

BAĞACIK, Çobanların uyurken bir ucunu iğdiş edilmiş koyunun boynuna, diğer ucunu kollarına bağladıkları iki kulaç uzunluğunda olan ip (*Toras*) [*Bak: Bağırıcık*].

BAĞARSAKOTU, Bir ot, boğarsamıyan ineklere bu ot yedirilirse çabuk boğarsarlar.

BAĞCAK, 1 — Çobanların gece uyurken bir ucunu kollarına, bir ucunu da birkaç koyuna bağladıkları iki üç metre uzunluğunda ip (*Kadirli "Seyhan"; Saraycık "Konya"; Diği "Sungurlu - Çorum"; Boğazlıyan "Yozgat"; Genezin "Avanos - Kırşehir"*) [*Bak: Bağacak*] 2 — Kızların bellerine kuşanıp bir tarafını arkaya sarkıttıkları renkli ve uçları tokalı ip kuşak (*Bahşiş köyü "Anamur - İçel"*).

BAĞILCAK, Gece yatarken çobanın, bir ucunu davara ve bir ucunu da kendi beline bağladığı ip (*Kamen köyü "Konya"*) [*Bak: Bağcak*].

BAĞIRCAK, Çobanların geceleyin bir ucunu koyunlara, diğer ucunu da kendi bellerine bağ-

ladıkları ip (*Çeşme "İzmir"; Hatunsaray, Çumra, Ortasina "Konya"; Alayunt "Kütahya"*) [*Bak: Bağılca, bağcak*].

BAĞIRCIK, Çobanı uyarmak maksadiyle koyunu çobana bağlayan ip (*Ankara*).

BAĞIRSAMAK İneğin erkek istemesi (*Gaziantep*).

BAĞSAMAK, İnek boğa istemek (*Kilis "Gaziantep"; Maraş; Çanakkale [Muh.]*).

BAHOR, İki hörgüçlü erkek deve (*Ilıpınar "Foça - İzmir"*) [*Bak: Bohor, bohur*].

BAKANAK, 1 — Geviş getiren hayvanların ayaklarının arka tarafındaki dumura uğramış tırnaklar, kemik çıkıntılar (*Dârende "Malatya"; İzmit; Şecaattin "Seyitgazi-Eskişehir"; Kadirli "Seyhan"; Bornova "İzmir"; (Hastalıktan hayvanın bakanağı düşmüş) (Emirler "Bâlâ-Ankara)*) 2 — Geviş getiren hayvanların tırnakları (*Lâpseki "Çanakkale"; Karaviran köyleri "Bozkır-Konya"; Dumlupınar; Bolvadin "Afyon"; Kilis "Gaziantep"*) 3 — Sığır ve davarın iki tırnağı arasındaki mesafe, çatal tırnaklarının arası: İneğin bakanağı yara olmuş; bizim ineğin bakanağına diken batmış; (*Uruş "Gaziantep"; Gökşün "Maraş"; Karaköy "Nallıhan - Ankara"; Bayadı "Ordu"; Senirkent "Uluborlu-İsparta"*) 4 — Sığırların tırnaklarının üstündeki bilek kısmı, bukalık (*Ünürköyü "Çankırı"; Bostanlar köyü "Bahçe - Seyhan"; "Avanos - Kırşehir"; Niğde; İsparta; Antalya; Pazar "Tokat"*).

BAKAMAK, Hayvanın mahmuz tırnağı: Horozun bakamağına bak! (*Şabanözü "Polatlı - Ankara"*) [*Bak: Bakanak*].

BAKINAK 1 — Sığır ayaklarında dumura uğramış arka tırnak (*Alayunt "Kütahya"*) 2 — Çift tırnaklı hayvanların tırnaklarından her biri (*Kılandıras "Sandıklı-Afyon"*) 3 — Çift tırnaklı hayvanların tırnaklarının arası (*Kızılcaölük kamunu "Denizli"; Muğla*) [*Bak: Bakanak*].

BAKIRDAK, Mısır unundan pilav gibi kuru çoban yemeği.

BAKRAÇ, Üstten kulplu ve kalaylı bakır kap. Süt bakraçta sağılır, süzekte süzülür, tence-rede pişirilir. Ondan sonra yoğurt yapılır ve yağ çıkarılır.

BALAK, 1 — Manda yavrusu (*Eskipazar "Çankırı"; Zekere, Köşker, Avanos "Kırşehir"; Konya; Turhal "Tokat"; Bayazıt "Ağrı"; Kelkit "Gümüşane"; Bafra "Samsun"; Safranbolu "Zonguldak"; Elâzığ; Merzifon, Amasya; İncesu, Kayseri; Çıkrık "Mecitözü - Çorum"; Urfa; Yozgat; Boyabat, Gerze, Sinop*) 2 — Kedi, tavşan, tilki, ayı yavrusu (*Kemerhisar, Maden şeh-*

leri, Bor, Niğde; Koçhisar "Manisa"; Aksaray "Niğde"; Başekrek "Beşiri - Siirt"; İskilip "Çorum"; Müsellim "Yapraklı - Çankırı"; Kon-ya ili).

BALAK, Malak (İskilip, İmat, Satıyüzü "Alaca - Çorum"; Ovasaray "Amasya").

BALÇEPIÇ, Bir yaşında kısır keçi (Kargı "Tosya - Kastamonu").

BALLAK, 1 — Kulakları çokküçük ve sivri olan keçi (Alihoca köyü "Zile - Tokat"; Maraş) 2 — Malak (Kayseri; Aydın [Bak: Balak 1]).

BALYA, Yedi sekiz yaşında erkek sığır, boğa (Aydın).

BANA VERMEK, Sağmal hayvanları yazın otlatmak üzere ortakçıya vermek (Ahlat "Van").

BANI, Mandıra (Kozan, Kadirli, Fek "Seyhan"; Kilis "Gaziantep"; Elbistan, Göksun "Maraş").

BARAT, Hayvanlara vurulan nişan (Ahlat "Bitlis").

BARDAK, 1 — Tahtadan yapılan küçük su destisi (İlbaşı); 2 — Davar hadım edilmesi (Kırşehir Türkmenleri).

BARGAÇ, Kuzu ağılı (Kızlaç köyü "Bahçe-Seyhan").

BARTLAK, Bir yaşında manda yavrusu: Bartlağın ayağı incindi (M. Kemalpaşa "Bursa").

BARZA, Vücudünün ön kısmı beyaz ve arkası siyah keçi (Evreşe "Gelibolu-Çanakkale").

BASIKMAK, Sığır, kısırak çiftleşmek (Kurugöl köyü "Nevşehir", Niğde).

BASKIN, Gebe [hayvan hakkında]: Ahmedin ineği de, kısrağı da baskındır (Kilis, Gaziantep; Maraş).

BAŞMAK, Bir iki yıllık dana (Çatalca [Muh.]; "İst."; Bursa [Muh.]).

BAŞ ÖĞRETMEK, Atı, hayvanları alıştırmak (Lâpseki "Çanakkale").

BATALAK, Deve yavrusu (Misebolu köyü "Mudanya - "Bursa").

BATIR, Besili koyun (Maraş).

BAYKI, Kırlarda dolaşan ve insana yarı alışık olan hayvan (Çan kamunu "Biga - Çanakkale").

BAYTAL, Doğurmamış kısırak (Misebolu köyü "Bursa").

BAYTAL, Kısırak, üç yaşında doğurmuş kısırak (Kadıçiftliği "Yalova", İst. [Muh.]; Dom-

bay "Dinar - Afyon [Muh.]; Bursa [Muh.]; Baytallar geldi (Böğrüdelik "Cihanbeyli - Kon-ya [Muh.]; Aziziye yürükleri "Denizli"; Çilehane "Reşadiye - Tokat [Muh.]").

BÂZA, Yarısı siyah, yarısı beyaz keçi (İhsaniye "Kemerburgaz - İst. [Muh.]").

BEÇEN, Anası ölmüş oğlak (Manisa ve çevresi).

BEÇİK, 1 — Keçi; keçi yavrusu (Adana) 2 — Küçük av köpeği (Şereflikoçhisar "Ankara").

BEHİ, 1 — Alışık olmıyan, yoz: Bu hayvan behidir (Maraş) 2 — Kabiliyetsiz (Bu çocuk behidir: (Maraş; Pazarcık "Gaziantep").

BEHNİ, Ahır yemliği (Şebinkarahisar "Giresun"; Antalya; Ordu; Samanı behniye koydum: (Ömerli, Çarşamba, Öküz behniden yemi ni yedi: (Vezirköprü "Samsun"; Tosya "Kastamonu").

BELÂ, Kirpiklerine kadar beyaz olan koyun (Evreşe "Gelibolu - Çanakkale") [Bak: Bele, 1].

BELE, Yüzü beyaz koyun: Şu beleye bak ne kadar oynuyor (Mahmutlar "Tire - İzmir")

BELENDİR, İki yaşındaki erkek koyun (Çermik, Ergani "Diyarbakır").

BELEZ, 1 — Beli çökük hayvan (Bu inek belezdir: Reşadiye "Gerede-Bolu": Salur "Bandırma - Balıkesir; Belez hayvanlar para etmez: Hayrabolu "Tekirdağ") 2 — [İs.] Davar, sığır, at gibi hayvanların bellerinde hasıl olan birhas-talık olup buna tutulan hayvanlar ard ayaklarını alamazlar (Kürklü "Karaisalı - Seyhan": Belezli koyun sürüye uymaz: Sökün "Silifke - İçel").

BELİK, Bir arada olan yüz koyun (Toroslar).

BELİN, İki yaşındaki koyun. Buna şişek te denir (Ahlat "Bitlis").

BELLEME, Beygirlerin beline konan keçe (Balıkesir).

BER, 1 — Davar sağılan yer (Erzurum; Alucra "Giresun"; Misis "Seyhan"; Övenköy "Akçadağ, Malatya"). 2 — Ağıl (Misis "Adana").

BERE[İs.], 1 — Koyun sağılan yer (Köy "Çıldır - Kars"; Kayadibi "Giresun") [Bak: Ber, 1] 2 — Suyun aktığı yer, mesir (Sinop).

BERDİ, Çoban kulübesinde hasır örgülü küçük kuzuluk. (A. R. Y.).

BERİ, Sürülerin sağımı (İçel; Seyhan; Gaziantep; Maraş; Urfa).

BERİ EYLEMEK, Geri çevirmek: Şu koyunu beri eyle (Kayseri ve çevresi).

BESELEK, Başı boş gezen insan veya hayvan (*Bodrum ve dolayı "Muğla"*).

BESEREK, 1 — Tüylü ve besili erkek deve (*Bâlâ "Ankara"; Çataloluk "Develi - Kayseri"; Konya; Karaisalı, Dörtöyl, Ceyhan "Seyhan"; Anamur, Mersin, Silifke "İçel"; Aydın; İzmir*) [Bak: *Besirek*] 2 — Dişi katır (*Kadirli, Osmaniye "Seyhan"*) 3 — Yetişmiş, besili (*Şekeroba "Maras"*).

BESİREK, Tüylü azgın deve (*İsparta; Konyuhisar "Giresun"; Marmaris "Muğla"*) [Bak: *Beserek*, 1].

BESREK [İs.] 1 — Tek hörgüçlü deve (*Senirkena "İsparta"; Lâpseki "Çanakkale"; Boldan "Denizli"*).

BESTE, Keçilerin üzerindeki alacalık (*Maras ve çevresi*).

BEŞ, Keçi ve sığır gibi hayvanların alınlarındaki beyaz kıl: Alın beş inek; Alın beş geçi (*Ahlat "Van"*) [Bak: *Beste, beşik*, 2].

BEŞA, Alnında ak olan eşek (*Diyarbakır*).

BETNİ, Ahırda hayvana saman konan yer (*Çankırı, Ilgaz, Tosya*).

BEYAZ İNEK, Pilevne, Balıkesir ve Balya cinsi kara sığır. Çoban yemeği (*Doğu Anadolu*).

BEZENEK, 1 — Koyunun tırnaklarının biraz yukarısında ve arkada bulunan küçük tırnak (*Develi "Kayseri"*) 2 — Güvenme, cesaret götürme: Bugün pazara iyi bir pirinç gelmiş, alacaktım amma bezeneğim tutmadı! (*İncesu "Kayseri"*).

BICI BICI, Hayvanları çağırılmakta kullanılır (*Şebinkarahisar "Giresun"*).

BICIRGAN, Atların bileklerinde görülen ve çamur yapışması suretiyle meydana gelen bir hastalık (*Ahlat "Bitlis"*).

BIÇILGAN, Bir yara nevi (*Ankara*); Atların topuklarında görülen yara (*Gaziantep*).

BIÇIRGAN, Hayvanların bileklerinde çamurdan ve tahrişattan doğan yara (*Niğde*). - biçilgan.

BIDI, 1 — Deve yavrusu (*Yerkesik "Muğla"*) 2 — Kaz yavrusu (*Ezine "Çanakkale"*) [Bak: *Bıcı*] 3 — Ördek yavrusu (*Bursa*) [Bak: *Bibi*, 6].

BIDIK, 1 — Keçi yavrusu (*Seyhan; Edirne; Akşehir "Konya"*) 2 — Bir aylık deve yavrusu (*Salihli "Manisa"*) 3 — [S.] Azıcık (*Ankara köyleri*) [Bak: *Bitiy*] 4 — Tavuk (*Cide "Kastamonu"*).

BILDIRCIK, Keçi yavrusu, oğlak (*Malatya*).

BILIK, Kısrak yavrusu (*Erzurum*).

BILIK, 1 — Tay, at yavrusu (*Ş. A.*) 2 — Erkeğin tenasül âleti (*Eğrigöz "Kütahya"*) 3 — [S.] Yuvarlak (*Erzurum*).

BILLIK, Dana (*Ulukışla "Niğde"; Çakallı, Zincirliköy "Karaisalı - Seyhan"*).

BIRALKI, Başkasına ait nesne, bırakılmış hayvan (*Yeşilköy "İst."*).

BITIRIK, Oynak, titiz, hadit (at hakkında) (*Malatya; Sivas*).

BIZAV, Dana, buzağı (*Van; Varto "Muş"*).

BİZİM, Keçi (*İçerenköyü "İst. [Muh.]"*).

BİZİR, Besili, oynak at (*Kilis "Gaziantep"; Maras*).

BIZLAMAK, Sığır doğurmak, buzağulamak (*Çalica "Hendek - Kocaeli"; Deresağı köyü "Mudurnu - Bolu"; Moynul "Tavşanlı - Kütahya" Araç köyleri "Kastamonu"; Bartın "Zonguldak"*).

BIZLANGUÇ, Tahtaravalli (*Bolu*) [Bak:

BİCİ, 1 — Meme, meme başı [insan ve hayvanda] (*Duğrek "Muğla"; Tosya "Kastamonu"; İzmir; Konya*) [Bak: *Bicik, cicik*] 2 — Cıvcıv, piliç (*Cide "Kastamonu"; Değdin "Bandırma - Balıkesir"; Gelibolu, Karabiga "Çanakkale"*) [Bak: *Bibik, Cücük*] 3 — Anne (*Dere "Seyhan"*) 4 — Oğlak (*Dere "İnegöl - Bursa"*) 5 — Buzağı (*Kastamonu*).

BİBİCİ, Keçi (*Denizli*) [Ed.] Sığır ve ke-

çileri çağırılmakta kullanılır (*Sivas; Çiçekdağ "Kırşehir"; Ereğli "Konya"; Bereketli "Reşadiye - Tokat"; Tamzara "Şarkikarahisar - Giresun"; Aksu "Bursa"; Kalecik "Ankara"*) [Bak: *Bicik bicik*].

BİÇEK, İrili ufaklı hayvanların hepsine birden bu ad verilir (*Anadolu?*).

BİÇÜK, Buzai (*Çankırı; Bolu*).

BİDİ, 1 — Yeni doğmuş deve yavrusu (*Silifke "İçel"*) 2 — Yumurta (*Yürük köyü "Saf-ranbolu - Zonguldak"*).

BİDİ, 1 — Göz yummaca (*Kayseri*) 2 — Boz devenin üç yaşından küçük yavrusu (*C. A.*).

BİDİ BİDİ, Deveyi çağırılmakta kullanılır (*Tavas "Denizli"; Mankit "Ceyhan - Seyhan"*).

Bilek BOŞALTMAK, Atın kolu üzerine yıkılması (*Andırın "Maras", Çankırı*).

BİNİT, Binmeğe tahsis edilen at. Yük taşıyana gölük denir.

BİSEREK, Erkek deve (*Manisa* ve çevresi).

BİŞEK, Örü yayık tokacı: Bişek yağı tatlı olur (*Kurşunlu - Çankırı*).

BIYE, Doğurmuş kısrak (*Bursa; Konya*).

BOCCIK, Keçi kuyruğu (*Kemaliye "Malatya"*) [Bak: Pöçük].

BOÇİK, Dört aylık inek yavrusu, buzağı (*Sille "Konya"*) [Bak: Boçik].

BOÇİK, Küçük deve (*Atabey "İsparta"*) [Bak: Bocik].

BODAK, Manda yavrusu (*Hacıfakı "Denizli"*; *Bursa; Şarkıkaraağaç, Yalvaç "İsparta"*; *Konya ve dolayı*) [Bak: Bodu, Bodak].

BODAN, Deve yavrusu (*Beyşehir "Konya"*) [Bak: Boduk 2, boduç, bodanak, dorum].

BODİ, 1 — Bodur (*İskilip "Çorum"*) [Bak: Boden] 2 — Deve yavrusu (*Selimiye "Milâs Muğla"*) 3 — Manda yavrusu (*Akçalar "Seydişehir"*; *Akşehir "Konya"*).

BODİLEMEK, Manda yavrusunu bodi bodi diye çağırarak (*Ilgın "Konya"*).

BODLAMAK, Manda veya deve doğurmak (*Saçıkara aşireti "Seyhan"*) [Bak: Kunlamak].

BODUK, 1 — Manda yavrusu (*Ankara; Niğde; Kayseri; Konya; Kırşehir; Denizli; Afyon; Aydın illeri*) [Bak: Baduk] 2 — Deve yavrusu (*Kırşehir; Niğde; Konya; Sivas; Misis "Seyhan"*; *Siverek "Diyarbakır"*; *Şabak köyü "Silifke - İçel"*; *Aziye, Yazıköy "Burdur"*; *Aşağı ılıca "Eskişehir"*) [Bak: Bocuk, bodan] 3. Ayı yavrusu (*Güdüllü "Ayaş - Ankara"*) [Bak: Badar, bada, bozur, bodanak].

BOĞAS, Gebe hayvan (*Erzurum ili*).

BOĞASAK, Boğa istiyen inek (*Uşak "Kütahya"*; *Edirne; Tarsus "İçel"*; *Hayrabolu, Çorlu "Tekirdağ"*; *İncesu "Kayseri"*; *Marmak "Ezine - Çanakkale"*; *Hasankale "Erzurum"*; *Avanos "Kırşehir"*) [Bak: Boğarsak, bogazak, buğasak].

BOĞARSAK, 1 — (*Ermenak, Bozkır, Karaman "Konya"*; *Antalya; Kütahya; Şihli, Mırcırlık "Seyhan"*) [Bak: Boğasak, boğarsak] 2 — Obur (*Yozgat*) [Bak: Boğaccı].

BOĞASAMAK, İnekler çiftleşmek için boğa istemek, boğaya gelmek (*Hatip, Konya; Çinçiva "Hemşin - Çoruh"*; *Dombaylı "Salihli - Manisa"*; *Mahmutlar "İzmir"*; *Kalecik "Ankara"*; [Bak: Boğasımak, boğsamak, keleye gelmek, kösnümek].

BOĞASIMAK, (*Lâpseki "Çanakkale"*) [Bak: Boğasamak, boğsumak].

BOĞASSAK, 1 — Pisboğaz (*Akşehir "Konya"*; *İshaklı "Bolvadin - Afyon"*) 2 — Boğaya gelmiş inek (*İshaklı "Bolvadin - Afyon"*).

BOĞAZ, Gebe inek (*Kars; Van*).

BORSAK, Boğa istiyen inek (*Koçarlı "Aydın"*) [Bak: Boğasak].

BORTLACI, Gebe deve (*Karahisarlı "Seyhan"*; *Perizler "Anamur - İçel"*; *Büyükhacılar "İsparta"*).

BORTLAK, Deve yavrusu (*Niğde; İncesu Kayseri"*; *Ankara*).

BORTLAMAK, Deve ve manda doğurmak (*İçel; Gelibolu "Çanakkale"*; *Konya ve dolayı*).

BORTLAYICI, Gebe hayvan (*Antalya*).

BOTALAMAK, Deve hakkında: doğurmak (*Seki yaylası "İsparta"*).

BOTLAK, 1 — Deve yavrusu (*Bor, Nevşehir "Niğde"*; *Kemerhisar, Aksaray "İst." [?]*; (*Karahisar "İncesu - Kayseri"*) 2 — Manda yavrusu (*Nevşehir "Niğde"*).

BOTLAMA VE BOTLAMAK, Deve doğurmak (*Ermenak, Cihanbeyli "Konya"*; *Civan yaylağı, Silifke, Nurmun "Tarsus"*, *İçel; Milâs yürükleri, Fethiye "Muğla"*).

BOTUK, Deve yavrusu (*Boyabat "Sinop"*) [Bak: Boduk, bota, bodik, botlak].

BOYMUL, Boynu siyah koyun (*Giresun; Ordu*).

BOZ, 1 — Bir deve cinsi (*C. A.*); 2 — Gen, kıraç tarla (*Kayseri*).

BOZERKEÇ, Kır renkte olan keçi (*Kayseri*).

BOZOLAŞMAK, Meleşmek, bağırışmak (*Hisarlı "Polatlı - Ankara"*).

BOZULAMAK, Deve gibi bağırarak (*Ankara*).

BÖCÜKÇÜ, Çoban yamağı (*Kangal "Sivas"*).

BÖDEK, Manda yavrusu (*Zincirli, Adana "Seyhan"*; *Malkara, Çorlu "Tekirdağ"*; *Vize "Kırklareli"*; *Bozüyük "Bilecik"*; *Aksaray "Niğde"*).

BÖGELENMEK, Sığır bögeleğe tutulmak (*A.*).

BÖĞÜRTLEK, Zatülhusyei hafiye, tek taşak (*Silifke "İçel"*).

BÖVEN, Deve tersi (*Niğde*).

BUÇKA, 1 — Yanaklarının kılları sarı, siyah ve beyazla karışık olan keçi (*Evreşe "Gelibolu - Çanakkale"*) 2 — Yayık (*Kastamonu*) [*Bak: Bişek, 2*].

BUĞA, Damızlığa elverişli erkek kara sığır.

BUĞARSAK (*Gaziantep*) [*Bak: Buğasak*].

BUĞASAK, Boğaya gelmiş inek (*Narlıdere, Çeşme "İzmir"; Avanos "Kırşehir"; Samandıra "Kartal - İst."*) [*Bak: Boğasak, boğarsak*].

BUĞASAMAK, Dişi manda veya inek boğa istemek (*Niğde; Çorlu "Tekirdağ"; Nazilli "Aydın"; Adana; Hasanpaşa "Burdur"*).

BUHUR, Çift hörgüçlü damızlık erkek deve (*Bahçe "Seyhan"; Konya ili; Niğde; Ildızım "Çankırı"; Silifke "İçel"*) [*Bak: Bohur*].

BUKAK, Yedekte veya önde gitmeyen hayvan (*Dizdaroğlu "Sinop"*).

BUKARA, Ardıç ağacından yapılmış çobanın sırtında taşıdığı veya beygireastığı değirmi ve zincirli su fıçısı.

BUR, Yazın sıcak havalarda çöken duman (*Gözene "Malatya"*).

BURGAÇÇILIK (*Türkmenler*), Burma ile davarları hadım etmek (*A. R. Y.*).

BURKUÇ, Burulmuş, enenmiş [koyun, keçi veya at hakkında] (*Kurugöl "Beyşehir - Konya"*).

BURMA, 1 — Bükülmüş ot (*Halfeti "Urfa"*); 2 — Kirmende eğrilerek halka haline getirilerek kola takılan yün, 3 — Musluğun su akıtan kısmı, 4 — Arabalara koşulan yumurtalıkları ters çevrilmiş boğa (*Erzurum*).

BURUNAĞZI, İneklerin ilk üç günlük sütü (*Ankara*).

BURUN ÇALMA [*İs.*], At ve eşeklerin solumaları (*İçel ve çevresi*).

BUZAĞI, Bir yaşında inek yavrusu.

BUZALACI, Gebe inek veya manda (*Seyhan; Konya*).

BUZAĞILIK, Buzağı koymağa mahsus olan yer (*Araç "Kastamonu"*).

BÜCÜK; Buzağı (*Konya; İsparta; Ankara; Kırşehir; Afyon; Bursa; Zonguldak illeri*).

BÜKENEKLEMEK, At veya kara sığır gibi hayvanlar kendilerini ısırarak sineklerden kaçmak (*Bulancağ "Giresun"*).

BÜLKÜ VE BÜLKÜLÜK, Havanın sıkıntılı ve çok sıcak zamanı (*Nallıhan "Ankara"; Ordu; Sivrihisar, Kırka "Eskişehir"*).

BÜRCE, Devenin usul usul yürüyüşü: *Havayidir deli gönül havayı; Alıcı kuş yüksek yapar yuvayı; Türkmen kızı katarlamış mayayı; Bürce bürce basıp gider yaylıya.* (*Belenkeşli "Mersin - İçel"*).

BÜYÜK BAŞ HAYVANLAR: Sığır, manda, at ve eşekden ibarettir. Küçük baş hayvanlar ise, koyun ve keçidir.

CABUK, Budanmış, kesilmiş: Cabuk tay = yelesi ve kuyruğu kesilmiş tay; Cabuk ağaç = tepesi kesilmiş ağaç (*Karaisalı "Seyhan"*).

CALP, Eli çabuk; çevik hayvan (*Alpıköy "Eskişehir"*).

CAMIŞ [*İs.*], Huysuz katır (*Narlıdere "İzmir"*).

CAMIZ, Karasığır, manda (*Anadolu*), Malak; balak (*Orta Anadolu*), medek (*Erzincan, can, Erzurum*) manda yavrusu. manda düvesi: İki yaşında dişi manda. Dişi manda: doğuracak manda. Camız: Hadım edilmiş çift ve arabaya koşulacak manda.

CARMAR, Taşla çevrilmiş ağıl (*Maraş*).

CEBİŞ, Henüz doğurmamış bir yaşında dişi keçi, çebiş (*Genezin "Avanos-Kırşehir"; Beyşehir "Konya"; Çivril "Denizli; Amasya köyleri"*).

CELBE, Hayvan sürüsü, yıldı (*Azaplı "Kadirli - Seyhan"*).

CELEP, 1 — İki yaşındaki dişi hayvan (*Antalya*) 2 — Başiboş hayvan (*Demirtaş "Alâiye - Antalya"; Kozan "Seyhan"*) 3 — Sığır, deve (*Karaman, İsmail köyü "Konya"*).

CELEP, Koyun toplayan kimse. Celepler, damızlıkların sürüden ayırdıkları koçak hayvanları toplar, meralatur, zayıflarını semirtir, kısırklarını doğurtur, kuzusunu büyütür İstanbul'a pay mahalline getirip et olmak üzere satar. (*Bursa*).

CELKE, Ağaçlar ile çevrilmiş ağıl (*A.R.Y.*).

CELTMEK, Çoban yamağı (*Aksaray "Niğde"*).

CET, Büyüyememiş hayvan: cet tavuk (*Ahlat "Bitlis"*).

- CIBA, Kırkılmış keçi (*Atlas "Sivrihisar - Eskişehir"; Kıbrıs, Üçen "Bâlâ", Bağbuca "Nallıhan"; Şabanözü "Polatlı", Ayaş "Ankara"; Ereğli, Konya; İncesu "Kayseri"; Gömerdiğin, Söbük "Bayramiç"; Tefikiye "Çanakkale"; Sivrihisar, Kütahya; Balya "Balıkesir"; Demirci "Manisa"; Gemlik "Bursa"; Trabzon; Kavşıt "Sungurlu - Çorum"; İst.; Niğde; Kula, Ödemiş "İzmir"; Aydın*).

CİBA, Kırpılmış keçi (*Keskin "Ankara"*).
CIĞIRLEŞMEK, Birkaç gün boş kalan hayvan işten kaçınmak (*Kadirli "Seyhan"*).

CIĞIŞTAK, Hayvanları, bilhassa eşekleri sürmekte kullanılan alt tarafı zincirli, şangırtılı ve ucu çivili bizlengiç (*Kızılcahamam "Ankara"*).

CILBIRLAMAK, hayvanları haydamak için dizginiyle vurmak (*Edirne [Muh.]*).

CİBA, Kırkılmış, tüysüz keçi (*Aşağıtuzlukçu "Akşehir - Konya"*).

CİBA, 1 — Çocuk (*Yozgat; Gördes "Manisa"*) 2 — Tüyleri kırkılmış keçi (*Karahoca, Haymana, Beypazarı "Ankara"; Kırşehir*) 3 — Tüyü dökülmüş hayvan (*Kızıllar "Karaman - Konya"*) 4 — Domuz yavrusu (*Kadirli, Misis Boynuyğun "Seyhan"*) 5 — Cıvcıv (*Deveçatağı "Kırklareli"*).

CİBİŞ, 1 — İki yaşında erkek keçi (*Emet, Kütahya; Kürcü "Demirci-Manisa"*) 2 — Çapak: Ahmedin gözleri cibişli (*Ortaköy "Çal-Denizli"*).

CİBİZ, Dişi develerin çiftleşme ihtiyacını duydukları zamanki halleri (*Ferizler Anamur - İçel"*).

CİCER, Dağarcık, küçük tuluk (*Eğridir "İsparta"*).

CİDAV, 1 — Omuz başı, kürek üstü; atlarda yelenin alt taraflarındaki ön bacakların üst kısmı (*Hanege "Hasankale - Erzurum"; Abalar "Edirne"*) 2 — Yara; atların omuz başında çıkan yara (*Köşker "Kırşehir"; Lâpseki "Çanakkale"; Eğmir "Elmalı - Antalya"; Gündüzbey "Malatya"; Muğla; Saimbeyli "Seyhan"; Mustat "Karaman - Konya"*).

CİLBİR, 1 — (*Konya; Amasya; Niğde; Kayseri; Seyhan illeri*) [*Bak: Cılbır 2, çılbır*] 2 — Göz kapağı (*Sille "Konya"*) [*Bak: Çipil*] 3 — Develeri idare etmek için başlarına takılan yular (*Evciliköyü "İçel"*).

CİLİ, Yeni doğan keçi yavrusu (*Girenes Köprülü "Alâiye - Antalya"*).

CİMDİNMEK, Hastalıktan kurtulan hayvanlar ot yemeğe karşı iştahsızlık göstermek (*Yapıntı "Mut - İçel"*) [*Bak: Çimtilenmek*].

CİMİZ, 1 — Erkek isteyen dişi deve (*Toprakkale, Aydın ve Saçıkaraalı aşiretleri "Osmaniye"; Seyhan; İçdecik, Sancaklıboz "Manisa"; Mersin "İçel"; Tire İzmir*) 2 — [S.] İştahli, istekli (*Adana; Eskifoça "İzmir"; Homa "Çivril - Denizli"*).

CİMİZLEMEK, Deve yorulmak (*Marmaris "Muğla"*).

CİTEN, Çalılardan veya sazlardan yapılmış ağıl (*A. R. Y.*).

CİTME, Hayvan tekmesi, çifte (*Konya*) At ile katır tepişir, arada citmeyi eşek yer: (*Tokat*).

CİVKİRMEK, İneği çabuk sağmak (*Be-lenkeşli "Mersin - İçel"*).

CİZGOR, Develerin ön ayaklarından arka ayaklarına kadar bir zincire dizilmiş küçük küçük çanlar (*Muğla*).

COBUK, 1 — Kısa boylu ve zayıf yapılı at (*Zıvarık "Konya"*) 2 — Kuyruksuz (*Çandırılar "Seyhan"*).

COMBA, Erkek manda (*Ahmetfakılı "Akdağmadeni - Yozgat"; Gelibolu "Çanakkale"; Bafra "Samsun"; Sungurlu "Çorum"; Amasya*) [*Bak: Conba, cömbek*].

CÖMBEK, Manda (*Gerze "Sinop"; Ereğli [?]*) [*Bak: Comba*].

CÖNGE, 1 — Tosun, boğa (*Trabzon; Mengeser "Ağrı"*) 2 — Üç yaşında enenmiş sığır (*Van*).

CUĞUŞ, Ufak kulaklı koyun (*Filiköyü "Bişga - Çanakkale"*).

CUNDAR, Katarın en sonundaki deve (*Muğla*).

CÜNÜK, Manda (*Karahisar [?]*).

ÇA, Keçileri sürmek, kovalamak üzere söylenir (*Kumru "Fatsa - Ordu"*).

ÇABE [S.], Büyümemiş manda yavrusu (*Gerede "Bolu"*).

ÇAĞIRGAN, Az burulmuş hayvan (*Çanılı "Ayaş Ankara"*).

ÇAĞIŞTAK, 1 — Çakıllı yer (*Seydişehir "Konya"*) 2 — Hayvanları haydamak için kullanılan demir halkalı çubuk (*Bandırma "Balıkesir"*) [*Bak: Nadulca*].

ÇAĞLAMAK, Koyun koça, keçi tekeye gelmek (*Güdüll "Ayaş", Pazar, Kızılcahamam, Bozköy "Ankara"*).

ÇAĞŞIR KUZLAMAK, Davar bir senede iki defa yavru olmak (*Silifke "İçel"*).

ÇAHILDAK, Çamur sıçrantısı, koyun ve keçilerin kuyruğu altına ve tüylerine yapışan pislik (*Gaziantep*).

ÇAKILDAK, Koyun ve keçinin yapağısına yapışık, düğüm düğüm sallanan pislik (*İst.*).

ÇAKAL [S.], 1 — Huysuz (*Araç "Kastamonu"*) 2 — Gözleri ala olan manda (*Erzurum*).

ÇAKIM, Hayvanları çayırlatmak için ayaklarına takılan köstek, ip ve örk gibi takım (*İğdecik, Sancaklıboz; Manisa*).

ÇAKI BOYNUZ, Dağlıç kuzusu doğar doğmaz çoban boynuzunu eli ile bükerse boynuz büyümmez, çaki gibi ufak olur. (*İstanbul*).

ÇALAMAR, Davarı yazın kapatmak için dört yanı çitle çevrilmiş yer (*Çiftalan köyü "İstanbul"*).

ÇALCA, Dağlarda koyunların bir arada buldukları yer (*Daday "Kastamonu"*).

ÇALMAÇ, Çam tahtasından yapılmış kulplu, kulpsuz bir kova olup alt ve üstünde kuşakları vardır. Yogurt çalmakta hazıranırsa tatlı olur, bozulmaz. (*Kastamonu, Çankırı*) (L. 38).

ÇALMAN, Etrafı çalı ve çubuk ile tutulmuş ağıl (*Artvin "Çoruh"; Zile "Tokat"; Kadiçiftliği "Yalova - İstanbul"*).

ÇALMAR, Üstü açık, etrafı çalılarla çevrilmiş ağıl (*Malkara, Bıyıklı, Karacaklıavuz "Tekirdağ [Mun.]"; Badaeski, Vize "Kırklareli [Mun.]"; Terkos "İst. [Muh.]"; Başkoy "İpsala", Akpınar, Korucu "Edirne"; Manyas "Balıkesir"; Yalıçiftlik "Bursa [Mun.]"; Pirili, Alucra, Şebinkarahisar "Giresun"; Gökçöy "Ordu"; Kumarılar "Bayramiç"; Halilili "Çanakkale"; Alınoca, Suusaray "Artava - Tokat" [Bak: Çaiman, ıstırığa, egrek, tıranı, kuşara].*

ÇALPATUR, Katırcı, kervancı (*Ardahan "Kars"*).

ÇAMUK, Küçük kulaklı keçi veya koyun (*Çataloluk "Bakırdağ - Kayseri"; Vakırdinek "Karagaç - Isparta"*) [Bak: Kürüz].

ÇANAY, Çoban yamağı (*Ayaş "Ankara"*) [Bak: Çona, 1].

ÇANDAR Karaman ile dağlıçın birleşmesinden nusue gelen koyun cinsı kadınnan ve Konya tarafında yetişir. (*İstanbul*).

ÇANGALAK, 1 — Yer elması (*Düzce "Bolu"*) 2 — Keçi veya koyun gibi hayvanların burumlu boynuzları (*Büyük Soğle "Elmalı - Antalya"*).

ÇANGATA, Yavrusu ölmüş sağmal koyun (*Adana; Yalova "Eceabat - Çanakkale"*) [Bak: Çangal, 2].

ÇANLAĞA 1 — Gerdan (*Sungurlu "Çorum"*) 2 — Hayvanlarda boynun çan takılan yeri (*Sungurlu "Çorum"*).

ÇARA, 1 — Memeli hayvanların çiftleşme zamanında ferçlerinden çıkardıkları kaygın su (*Şebinkarahisar "Giresun"; Kırklareli; Ayaş "Ankara"; Ordu; Sultaniye "Konya"; Ezine*

"Çanakkale"; Yozgat; Çorum; Çukurhisar "Söğüt - Bilecik"; Salihli "Manisa") [Bak: Çar, çağanak] 2 — Yağsız zayıf et (*Bolu; Etimesğüt "Ankara"*) 3 — Yeni doğan hayvanların içinden çıktığı meşime (*Konya; Tokat; İçel; Antalya*) 4 — [S.] Körpe, genç (*Ordu*) [Bak: Çağa] 5 — On beş yirmi günlük kuzu ve oğlak (*Akçayehir "Konya"*) 6 — Hayvan menisi (*Çarıklar "Çumra "Konya"*) [Bak: Cere, cara].

ÇARBAN, Ahırlardan saman getirmek için kullanılan özel sepetler (*Erzurum*).

ÇARDAK, Dallardan yapılmış damı olan gölgelik (*Alacahöyük*) (L. 37).

ÇARMIK, Çoban yamağı (*Bolvadin "Afyon"*).

ÇAŞNI, pay mahallinde yani hayvan borsasında eskiden baskül yoktu. Koyunun kiyesini tahmin için beher yüz koyundan ibaret sürüyü beş katara bölerler ve her katardan kasap ve celep müştereken kapalı hücrenin kapısında durarak birer koyun çıkarırlar, onları keserler ve kesilen bu beş koyuna daha doğrusu ağırlığına çaşni derlerdi. Geriye kalan doksan beş koyunun sıkleti bu çaşniye göre itibar edilir ve kasaplar arasında taksim edilirdi. Bu taksim ve tevzi yerine pay mahalli denirdi. Bugün bu usul kalkmış yerine baskül kaim olmuştur. (*İstanbul*).

ÇATALKAPI [İs.], Sağım yeri (*Bursa köyleri*).

ÇATALAKSAK, Bir koyun hastalığı (C. A).

ÇAV, 1 — Hayvanların, hususiyile eşek ve at gibilerin çükü (*Kırşehir; Seyhan; Yozgat; Tekirdağ; Denizli; Ankara; Antalya; Kütahya; Malatya; Çankırı; Kayseri; Bursa; Çanakkale; Eskişehir; Konya; Çorum; İçel; Amasya illeri*) [Bak: Çavan] 2 — Hayvan sidiği (*Sarayköy "Denizli"*).

ÇAVIN, At ve eşek gibi hayvanların çükü (*Yapıntı "Mut - İçel"*) [Bak: Çav, çavgın, çavınç].

ÇAVINÇ, Hayvanların çükü (*Murtina "Antalya"*) [Bak: Çavin].

ÇEBEK, Bir boynuzu kırık hayvan (*Balıkesir ve çevresi*).

ÇEBİÇ, Bir yaşındaki keçi yavrusu (*Konya; Afyon; Ankara; Isparta; Seyhan; Muğla; Antalya; Elâzığ; Kırşehir; Kars; Samsun; Ordu; Giresun; Trabzon illeri*).

ÇEBİŞ, Bir yaşındaki keçi yavrusu (*Kayseri; Kırşehir; Sivas; Ankara; Isparta; Çorum; Muğla; Denizli; Antalya; Maraş; Malatya; Sinop; Samsun; Yozgat; Gaziantep; Seyhan; Afyon; Kütahya; Amasya; İçel; Edirne illeri*) [Bak: Çebiç].

ÇEKENEL DEMİRİ, Semerlerin kaşları üzerinde çakılı olan eğri demir olup yük yüklenirken ip buraya geçirilir (*Kıran köyü* [?]) [*Bak: Eşkelek demiri, göcek*].

ÇEKMEN, 1 — Yünün işe yaramıyan kısmından yapılmış su geçmiyen yağmurluk (*Çamköy*?) 2 — Ufak küp, küpecik (*Çukurköy, İskilip "Çorum"*).

ÇELEK, Dik boynuzlu hayvan (*Vize "Kırklareli"*).

ÇELEK, 1 — Bir boynuzu kırık hayvan: Bizim çelek öküzü çayıra salıverdim (*Çeltikçi "İnegöl-Bursa"*; *Öşek "Bolyabat-Sinop"*; *Doğanlar, Çırpan köyü "Balıkesir"*; *Çak "Tavşanlı-Kütahya"*; *Balca köyü, "Nailihan - Ankara"*; *Kızılköy "Ezine - Çanakkale"*; *İst. [Muh.]*; *Çivril "Denizli"*; *Kocahadır "Keşan"*; *Edirne [Muh.]*; *Bozan*?) 2 — Eğri boynuzlu hayvan (*Kozağacı "Tefenni - Burdur"*; *Utuborlu "Isparta"*).

ÇELİNMEK, Koyunlar çiftleşmek (*Karalı "Burdur"*).

ÇELTEK, 1 — Çoban yamağı (*Gülveren "Bünyan"*; *Kış günü çoban çelteksiz gitmez: Karanisar "İncesu"*; *Develi, Kuzuyu çelitekle yolladım: Sarioğlan, Zincidere "Kayseri"*; *Köşker, Genezin "Avanos"*; *Kırşehir; Alibeyhüyüğü, "Çumra"*; *Konya; Yozgat; Kumarılar "Bayramiç - Çanakkale"*; *İhlara "Aksaray - Niğde"*) [*Bak: Çeltik 1, çontu, çenela*] 2 — Yardımcı, uşak, (*Karkın köyü "Çumra"*; *Konya; Topaç, Boğazlıyan "Yozgat"*; *Niğde; Hisarcık, Kayseri; Oymaklı "Seyhan"*; *Balıkesir; Yapıntı "Mut - İçel"*; *Denizli; Üsküdar "İst."*).

ÇELTEK, Ayak çobanı, heybe içinde götürülen çoban çocuğu (*Toroslar*).

ÇELTEN, Deveyi çeken, yeden (*Akça köyü "Dinar-Afyon"*).

ÇELTİK, 1 — Çoban yamağı (*Sandal köyü "Kula - Manisa"*; *Kuyucak "Eskişehir"*; *Arslanapa, Kutanya*) [*Bak: Çelitek, 1*] 2 — Ufak hayvan (*Kutanya; Senirkent "Utuborlu-Isparta"*).

ÇEMENDER, Eşek: Çemendere binen insanın ayağı yere deyer: (*Isparta; Kurkçüer "Seynan"*).

ÇEMKİ, Hayvanlara yünleri kırıldıktan sonra vurulan damga (*Denizli*).

ÇEMKİMEK, Hayvanlar hakkında: kulak dikmek (*Kayseri*).

ÇEMKİNME, Az otlu yerlerde hayvanların parça parça, yani güçlüğüle otlaması (*Zıvarık "Sille-Konya"*).

ÇEMKİTMEK, Hayvanlar korku duydukları zaman kulaklarını dikerek etrafa sert sert bakmak (*Gazi köyü "Develi-Kayseri"*).

ÇENGEL, 1 — Manda boynuzlarının kıvrık yeri (*Samsun*) 2 — Öğendire cemeği (*Ortaköy "Çal-Denizli"*) [*Bak: çemek*] 3 — Çatal (*Erzincan*) 4 — Hayvanlardan korumak için tarla kenarına uzatılan uzun sırım (*Perşembe "Ordu"*).

ÇENİLERMEK, Köpek hakkında: ses çıkarmak (*Şarkışla "Sivas"*).

ÇENTİK, Çobanların, yünden yapılmış ekme torbası (*Giresun köyleri*).

ÇEPİŞ, Bir yaşında erkek keçi.

ÇERLEMEK, Hayvan ölmek, hayvan çer yiyerek ölmek (*Kadirli, Doğanbeyli "Sambeyli - Seyhan"*; *Çanakkale; Mahmut ören "Ordu"*; *Sivas; Zincidere "Kayseri"*; *Ereğli "Konya"*).

ÇERTMEK, Kuyruğu kısa olan koyun (*Toroslar*).

ÇEŞTE, 1 — Kırkılan koyunun üzerinde bırakılan az yün (*Akpınar "Ordu"*) 2 — Bir senelik yünü olan koyun (*Sadegöre "Görece - Giresun"*; *İğdecik ve Sancaklıboz "Manisa"*).

ÇETLİK, Ufak memeli hayvan (*Hedye "Kırklareli" [Muh.]*).

ÇEVİRGEN, 1 — Topaç (*Adapazarı "Kocaeli"*) 2 — [S.] Damızlık eşegini dışı eşeğe çekek para alan adam (*Dıvrığı "Sivas"*).

ÇİBIK KONUR, Vücudunun her tarafı siyah, omurga kemiginin üstü sarı olan sığır (*Antalya*).

ÇİĞ, (*Niğde*), Çiy (*Maras*) kamıştan örülü bir nevi basit hasır olup üstünde tarhana ve köfter kurutulur. Çiğ kedi uşağının için damlalara serilir veya iplerle asılır. L. 44.

ÇİKINTI, Sürü içinde işe yaramıyan koyun, koç (*Akpınar "Ordu"*).

ÇİLBİR, Hayvanların yular başlığının çene altındaki halkasına bağlanan ip veya takılan zincir (*Düzce, Bolu; Başacak, Balıkesir; Madana M. Kemalpaşa; Bursa; Osmanlıye köyü Atgün; Akçaşemir "Konya"*; *Sazlı köyü Ezine; Macidiye köyü "Lâpseki - Çanakkale"*; *Foça, Bergama "İzmir"*; *Eskişehir; Büyük doğanca havak - Samsun; Bozüyük "Bilecik"*; *Çorlu "Tekirdağ"*; *Karaoğlanı köyü "Manisa"*; *Kandıra, İzmit "Kocaeli"*; *Ulaşlı*?) [*Bak: Çilbir*].

ÇİLPA, Kulakları küçük keçi (*Çerkeş "Çankırı"*).

ÇİLPEK, Yürüyüşü kıvrak hayvan (*İçel*).

ÇİNGİL, (*Alaca Höyük*), Çingil (*Bor*), Tokat bardağı (*Kurşuntlu - Çankırı*), helki (*Niğ-*

de) içine süt sağılan kalaylı bakır kap. Buna bazı yerlerde büyük inek aşırması da derler. L. 44.

ÇİNGIRLAVI, Zil (Urfa).

ÇİPA, Kısa ve küçük kulaklı hayvan (Şahin "Malkara - Tekirdağ" [Muh.]; Trakya köyleri).

ÇİPAR, 1 — Biçim, şekil (Hayvanlar hakkında) (Niksar "Tokat"; Şihlar "Ulubey - Ordu"; Alucra "Giresun") 2 — Yara izi (İst.).

ÇİRTMAN [İs.], Hayvan sürmek üzere kullanılan ince değnek (Geriçam "Muğla") [Bak: Şıvga].

ÇITAK, Oynak at (Kayseri).

ÇITMA, 1 — Hayvan çiftesi, tekme (Plümer "Erzincan") 2 — Pencere kafesi (Durasul "Nazilli-Aydın").

ÇIVGA, 1 — İnce, cılız, kuru, zayıf (Karakarlı "Hayrabolu - Tekirdağ"; Konya; Malkoç köyü "Edirne [Muh.]") 2 — Boynuzları geriye bükülmüş hayvan (Susıgırlık "Balıkesir").

ÇİÇEK HASTALIĞI, Kıvırcıkta öldürücü olup karaman ve dağlıç'ta o kadar tesiri yoktur. (İstanbul).

ÇİFTEÖZENGİ, Dört nalın en süratlisi (Andırın "Maraş").

ÇİĞELMEK, Koşum hayvanı, ahırda çok kalmak suretiyle acemileşmek (Oyaca "Haymana - Ankara").

ÇİLBİR, Hayvan yuları (İsparta); Yular (Amasya).

ÇİLBİR, Hayvan başlığının ipi (Bodrum, Muğla; Kirra "Bolvadin-Afyon"; Keçiborlu, İsparta; Kaş; Antalya; Ödemiş, Bornova, Tire "İzmir"; Boldan, Denizli; Konya; Manisa; Bahçe "Seyhan"; Gürcü köyü "Kızılcahamam - Ankara"; Yenisu köyü "Silifke-İçel"). Deve yuları (Yenisu "Silifke-İçel").

ÇİLEME, İki yaşında keçi, çebiç (Ortahisar "Ürgüp-Kayseri").

ÇİLEYE ÇEKMEK, Atın beslenmek için nalları sökülerek karanlık bir ahırda hazırlanması (Andırın "Maraş "Maraş").

ÇİLKURA, Ufak kulaklı, yüzü benekli hayvan (Veli köy "Çoruh").

ÇİMDİMEK, Dişi develer çiftleşme arzusu göstermek (Mormat "Ezine - Çanakkale").

ÇİT AĞIL, Dağ başlarındaki ağıl. (A. R. Yalgın).

ÇİTEN, Küçük ahır (Elmalı "Kızılcahamam-Ankara").

ÇİYLEME, 1 — İki yaşındaki oğlak (Cerit-müminli "Keskin"; Üçem "Bâlâ-Ankara") 2 — Pişmiş sütün üstündeki kaymak (Aşağıtuzlukçu "Akşehir-Konya").

ÇİZME SEKİ, Atın alınındaki beyazlık, akıtma (İst. "?").

ÇOBAN HAKKI, Eskiden çobanın yıllığı bir sarı lira idi. Mal sahibi elbise ve yemeğini de verirdi. Elbisesi: Bir takım iç çamaşırı, bir pantolon, bir ceket, bir fes ve bir yemenidir. Yemeği ise kırdı merkep heybesinde taşıdığı erişte, bulgur, yağ, bazlama, çörektir. Çoban mal yanında yatar. Bir halk türküsü:

Çobanı dağdan inmez mi sandın,
Çağşırı çoha giymez mi sandın.
Çobanın yediği sütlen göremez,
Gündüz kavlede gece gitmez (Folklor).

Çoban bulursa yağmurda ve soğukta kepenek giyer L. 37. (Çankırı).

ÇOBANCALIK, Ağıldaki çoban odası (Faraşlı "Kalecik-Ankara").

ÇOH, Deveyi kaldırmak için kullanılır (Muğla).

ÇOKARA, Mandanın yeni doğan yavrusu (Rumeli).

ÇOKMAK, 1 — Köpek havlamak (Edirne; Kastamonu; Çakıralan "Havza-Samsun"; İnalı "Ayancık-Sinop"; Zığdı "Erbaa-Tokat"; Ordu) 2 — Toplanmak: Köyün köpekleri başıma çoktu (Uşak "Kütahya") 3 — Davar sürüsü bir yere toplanarak yayılmak (Vakıfdinek "Karaağaç - İsparta").

ÇOMAK [S.], 1 — Küçük kulaklı Koyun ve keçi (Oymaklı "Seyhan"; Yanpar "Mersin-İçel") 2 — Kendini beğenen (İçel) 3 — [İs.] Öbek, yığın (Tarsus "İçel").

ÇOMARAK, Çoban yavaşması (Ilıcaksu "Domanıç Kütahya").

ÇOMU, Küçük kulaklı keçi (Bayat "Aziziyeye-Afyon"; Akseki Antalya; Bozhüyük "Göksun-Maraş"; Ortaberet "Ankara") [Bak: Çomman].

ÇOMUK, Küçük kulaklı koyun ve keçi (Kuzgun "Seyhan"; Hacımahmut "Emet"; Kütahya, Mersin "İçel"; Kayı, Kasımlar "Eğridir-İsparta").

ÇONA, 1 — Çoban yamağı (Keskin, Bâlâ, Kayaş, Kıbrısçık, Üçem, Köprü "Keskin-Ankara"; Edirne; Örenköy "Emirdağı-Afyon"; Mahmudiye "?"; Kolukisa "Saiteli-Konya") [Bak: Çertek] 2 — Buzağının büyüğü, tosun (Zencirdere "Kayseri").

ÇONDUR, 1 — Cılız (*Kırşehir dolayı*) 2 — İyi nesilden olduğu halde sonradan melezleşen (koyun) (*Kayseri*) [*Bak: Çandır*].

ÇONTU, 1 — Kuzu çobanı (*Ağabeyli "Maraş"; Konya*) [*Bak: Çeltek*] 2 — Çoban yamağı (*Göğenc, Ereğli "Konya"; İçerenköy "İst. [Muh.]"*) [*Bak: Çona, condul*].

ÇOR, 1 — Davarlara verilen tuzlu su (*Kayseri*); 2 — Tuzlu ayran (*Ankara*); 3 — Nezle (*Gaziantep*).

ÇORAMIK, 1 — Çoban, deveci yamağı (*Okcular "P"; Çadır köyü; Bursa; Eskişehir; Osmanlı, Balıkesir; Turanlı "Bölcek - İzmir"; Yapıldak "Lâpseki-Çanakkale"*) 2 — [*İs.*] Gözden hastalık dolayısıyla akan su (*Göksün "Maraş"*).

ÇOŞKA [*İs.*], Domuz yavrusu (*Gelan "Ulu-kışla - Niğde"; Tarsus "İçel"*).

ÇOTRA, Çam ağacından yapılmış emzikli su kabı (*Çankırı*) L. 31.

ÇÖCİK [*İs.*], Eşek (*Peterek "Artvin - Çoruh"*).

ÇÖĞGEN, İstenilen kuzuyu sürüden ayırmak için kullanılan ucu büyük uzun çoban değneği (*Zıvarık, Sille "Konya"*).

ÇÖKERMEK, Kocatmak ((*Yapıntı "Mut - İçel"*) Deveyi çöktürmek (*Yapıntı "Mut - İçel"*)).

ÇÖMMEN, Küçük kulaklı keçi (*Boyalı köyü "Konya"*).

ÇÖNE, 1 — Çoban yamağı, küçük erkek hizmetçi (*Karataş, Küçük Yozgat, Keşanuz, Demirtaş, Etimesut, Sarkun "Beypazarı"; Haymana, Kalecik, Ankara; Samsun; Trabzon*) 2 — Küçük çocuk: Nasıl çöneler iyiler mi? (*Tömek "Konya"*).

ÇÖTE, Davarın ayağını sağlamak için (yakalamak için) ve ağaçtan çırpı dalları koparmak için kullanılan çengelli değnek. L. 4. (*Çankırı*).

ÇÖVMEL, Ucu iğri, baston biçiminde değnek (*Sultaniye "Konya"*).

ÇÖVTE, Kuzuları yakalamak için kullanılan ucu ayrı uzun değnek (*Çarıklar "Çumra-Konya"*).

ÇÖZDÜ, Dişi hayvanlar erkeğiye birleştikten ve döl aldıktan sonra bu dölün tutmaması: İneğe boğayı çektikten sonra on gün tuz vermeyin sonra çözer (*Kemaliye "Giresun"*).

ÇUKALATMAK, Öküzün taşağını nalbanda enetmek (*Hayrabolu "Tekirdağ"*).

ÇUKÇA, Manda yavrusu (*Bursa*) [*Bak: Gadek*].

ÇULA, Küçük kulaklı koyun veya keçi (*Evreşe "Gelibolu"; Ezine, Kalburlu, Yalava, Çanakkale; Mahmutlar "Tire-İzmir"*).

ÇÜLE [*İs.*], Çoban yamağı (*Yapraklı, Çerkeş "Çankırı"*).

ÇÜMBÜL, 1 — Çük (*Şekeroba "Maraş"*) 2 — Kulakları küçük ve yuvarlak keçi (*Bozkır "Konya"*) [*Bak: Dovu*].

ÇÜPÜR [*İs.*], Sert keçi kılı (*Kastamonu*) 2 — Çörçöp (*Tekirdağ köyleri*).

ÇÜŞ [N], Merkebi durdudmakta kullanılır (*Ağrı ili; Gündül "Ayaş-Ankara"; Başköy "Kastamonu"; İncir "Fethiye-Muğla"; Mut "İçel"; Çıtak "Çal - Denizli"; Tömek "Konya"*).

DAĞLAVUÇ, Demir damga (*A. R. Y.*).

DAMYAN, Mandıra (*Şehler "Ankara"*).

DAMZIRTMAK, az vermek, damla damla vermek: Güç hal ile süt damzırttılar (*Gaziantep*).

DANDİK, 1 — Dana, buzağı (*Kemaliye "Malatya"*) 2 [S.] — Dar ve kısa (elbise) (*Samsun*).

DANGIRDAK, Deve, katır gibi hayvan katarlarının önünde giden peşenk hayvanlarına takılan iri, kalın saçtan yapılmış çan (*Genezin "Avanos - Kırşehir"; Çankırı*) [*Bak: Tangurdak*].

DAĞLIÇ, DALIÇ, Karaman koyunu gibi büyük kuyruklu ise de, bu kuyruk düzdür. Eskişehir, Afyon, Akşehir çevresinde yetişir.

DAĞ KEÇİSİ, [*Bak: Kara keçi*].

DAĞLAMA DAMGA, Haymana ve Doğu Anadolu kürtleri hayvanların burnuna kızgın demir basarak işaret korlar. Hayvana eziyetlidir.

DAMGA: Rumelililer da'ma katran damga kullanırlar. Demiri ve katranı biraz ısıtır, hayvanın başına, kıcına yahut karnına işareti basarlar.

DAPLAK, Bir yaşındaki dana (*Yapıntı "Mut - İçel"*).

DARAYLI, At: Velinin daraylısı çok güzel (*Genek "Muğla"*) [*Bak: Keleş*].

DAYBIK, Dişi deve (*İncesu "Kayseri"*).

DAYLAK, Tüylü deve'lerin erkeği (*C. A.*); yavruluktan çıkan fakat yüke gelemeyen deve (*Gaziantep*); Erkek deve (*Adana*); Üç yaşından sonraki deve yavrusu (*C. A.*).

DAYLAK, Deve yavrusu (*Konya; Maraş; Denizli*).

DAYLIK, Deve (*Kayseri*) [*Bak: Daylak*].

DABIÇ, Boynuzsuz keçi (*Konya*) [Bak: *Tapkır, dabış*].

DABIH, Boynuzsuz hayvan (*Konya*) [Bak: *Dabış*].

DADİK, 1 — Hayvanın dizinin alt kısmı (Ş. A.) 2 — [S.] Münasebetli ve volu ile konuşmayan (*Musta'akemalpaşa "Bursa"*).

DAĞAS, Kulakları küçük ve kıvrık keci (*Dengere köyü "Tefenni - Burdur"*) [Bak: *Kürük*].

DAĞLAÇ, Damgalanmış koyun, keçi; damga (*Gülâbi köyü "Yozgat"*).

DAH, Esek veya atları yürütmek için söylenilen bir nida (*Muğla; Yusufeli "Artvin-Çoruh"; Keşanuz, Gündül "Ayaş - Ankara"; Honaz "Denizli"; Hasanpaşa köyü "Burdur"*).

DAHAR, Keçi (*Çerkeş "Çankırı"*).

DAHLAMAK, At sürmek, dehlemek (*Gaziantepe*).

DAKALAMAK, Kovalamak (*Akdoğan köyü "Geyve - Kocaeli"*).

DAKANMAK, Develeri arka arkaya bağlamak, katarlamak (*Muğla*).

DALAROLMAK, Dişi eşek, erkek istemek (*Tarsus "İçel"*).

DALAP, Kısrağın aygır istemesi (A).

DALAP, At istiyen kısrağ, erkek istiyen dişi eşek (*Giresun ve çevresi*).

DALAV, Koyunların su içtikleri yer (A. R. Y.).

DALIC, Kuyruk, kuyruk ucu [koyunlarda]: Koyunun dalıcına sinek kurt atmış (*Sardı "Orhaneli - Bursa"; Çavdır "Tefenni - Burdur"*).

DÄLEMEK, Sürüyü hızlı yürütmek (*Ankara*).

DALIKGIN, Dalaba gelmiş kısrağ veya dişi katır (*Narlıdere "İzmir"*).

DALIKLAMAK, Kısrağlar dalaba gelmek (*Solmaz köyü "Tavas - Denizli"*).

DAMALIK, Ahırda buzağlar için ayrılan yer (*Suşehri "Sivas"*).

DECÜ, Baş çobanın muavini (*Bayburt "Gümüşane"*).

DELME, (*Safranbolu, Sandıklı, Niğde, Kırşehir, Çorum, Kayseri, Gaziantep*), Dallama, (*Yozgat*): Yaz günleri davarı tarlada yatırmağa mahsus birbirine çatma, geçirme ağaçlardan yapılmış ağıl (A. D.).

DEMİR GÖK, Tüyleri benekli at (*Kanibey köyü "Çanakkale"*).

DEYLEMEK, Hayvanlar birbirini arka arkaya takibetmek (*Muğla*).

DEPİT, 1 — Köpeklere yal yapılan kepekli un (*Kesme, Kasımlar "Eğridir - İsparta"*) 2 — Kuru kızıl üzüm (*Manyan "Karaman - Konya"*).

DIĞI, 1 — Kuzu veya oğlak (*Bevşehir "Konya [Afşarlarca]"*) 2 — [S.] Cüce (*Bardas, Mastat "Karaman - Konya"*).

DIĞIŞ, İnsana alışkın koyun veya keçi: Diğış koyun, diğış keçi (*Balki "Ilgın - Konya"*).

DIKIR, Kuvveti az olan at ve başka hayvan (*Dalaver köyü "Arpaçay - Kars"*).

DIKIZ, Atın koşarken tikanıp kalması (*Kayseri*).

DIRCIKLANMAK, Hayvan yavruları sıçırarak, çifte atarak oynamak (*Niksar "Tokat"*).

DISDIS, Dana, boğa gibi hayvanları çağırma için çıkarılan ses (*Bereketli "Reşadiye - Tokat"*).

DIVISTI, İnsan, hayvan veya eşyanın çıkardığı hafif ses (*Karacabey*).

DIZIK ATMAK, Hayvanlar arka ayakla riyle çifte atmak (*Malatya*).

DİDE, Yürek, kalb [daha ziyade hayvan hakkında kullanılır] (*Uluborlu "İsparta"*).

DIĞI, Keçi yavrusu (*Salkuma "Kayseri"*) [Bak: *Gidik*].

DİKMEN SAKAR, Boynuzları d'k ve hafif arkaya kıvrık olan keçi (*Gelibolu "Çanakkale"*).

DİNGİÇ, Kıvrık kulaklı keçi: Mehmedin keçileri hep dingiçtir (*Akaid köyü "Akşehir - Konya"*).

DİRBİÇ, İki yaşındaki erkek keçi (*Yaslıbahçe "Bulancağ - Giresun"*).

DİRKE, Katar: Deve dirkesi (*Elmalı "Antalya"*).

DİRRİC, Koyunları suya çağırma ve içirmek için çıkarılan bir ses (*Soysallı "Kayseri"*).

DİŞTİR, Doğurmamış keçi (*Erzincan*).

DİŞTİRİ, 1 — Doğurmamış keçi (*Hekimhan "Malatya"*) 2 — [İs.] Halı ve kilim dokunurken ipleri sıkıştırmak için kullanılan aygıt (*Bolatlı "Sungurlu - Çorum"*).

DİVRİN, Bir yaşını geçmiş erkek keçi yavrusu (*Trabzon; Erzurum*).

DİYEK, Buzağının anasını emmemesi için takılan demir çivili burunsalık (*Boyabat "Sınop"*) [Bak: *Burunsalık*].

DİZEK, Hayvanların yatmasına yarıyan döseme (*Bürhanettin, Ordu*).

DOBAK KEÇİ, Boynuzsuz keçi (*Tosya "Kastamonu"*).

DOBALAK, Eni boyu bir olan şişman [hayvan] (*Yozgat*).

DODİK, Koyun ayağı (*Bayburt "Gümüşane"*).

DOĞ, 1 — Kulağı küçük koyun (*Bahattin "Ulubey - Ordu"*; *Yozgat*) 2 — Kulağı küçük keçi (*Yozgat*; *Çankırı*) 3 — Aandan boynuzlu doğan küçük kulaklı kuzu ve oğlak ki keçi olunca sürülerin önünden giderler (*Çankırı*) 4 — Keçilerin kulaklarında meydana gelen kıvrışıklar (*Çakallı köyü "Serik - Antalya"*) 5 — Aşık kemiğinin ensiz yüzlerinden şişkin olan yüzü (*Sivas*).

DOĞKOYUN, Küçük ve kulaksız koyun (*Üçem köyü "Ankara"*).

DOĞRUM, 1 — Deve yavrusu (*Menemen "İzmir"*; *İst. [Muh.]*) 2 — İki yaşında deve (*Umurlu "Aydın"*) [*Bak: Torum*].

DOĞU, Küçük kulaklı hayvan (*Akpınar "Ordu"*; *Karahoca "Haymana - Ankara"*; *Genezin "Avanos - Kırşehir"*; *Hatip, Sille "Konya"*; *Mersin, Güzeloluk "Silifke-İçel"*; *Kayı köyü "İsparta"*; *Kayseri; Oymaklı "Seyhan"*) 2 — Kulaksız koyun ve keçi (*Saravbahçe "Konya"*) 3 — Siyah koyun (*Kızılca "Hadım - Konya"*).

DOĞU KEÇİ, Boynuzsuz keçi (*Ankara*).

DOĞUŞ, Ufak kulaklı keçi (*Dereköy "Kayseri"*).

DOHA, Öküzü durdurmak için çıkarılan ses (*Güdül "Ayaş - Ankara"*).

DOLBA, Dağarcık, azık torbası (*Mudurnu "Bolur"*).

DOLİ, Deve yavrusu (*Muğla*).

DOMBAK, Manda (*Amasya*).

DOMBALA, Manda (*Ergani Osmaniye "Diyarbakır"*).

DOMBALAMAK, Deve koşmak; deve basıp geçmek (*Yapıntı "Mut - İçel"*).

DOMBAY, Manda (*Denizli; A. Karahisar; Konya; Maraş*).

DOMBULUŞ, Birden altı yaşına kadar olan deve yavrusu (*Alanya "Antalya"*).

DOMMİNEK, Dişi manda (*Sungurlu "Çorum"*).

DOMUZBAŞI, Hayvanların çene ve boyunlarında meydana gelen şişler (*Amasya yöresi*).

Sığır ve mandaların boğazlarının altında meydana gelen ur şeklindeki bir şiş (*Ahlat "Bitlis"*).

DOMUZ GÖZLÜ, Gözleri küçük, donuk at. Bu at cinsi çok makbuldür (*Niğde yöresi*).

DONAÇ, Hayvanların soğuk alması (*Sivas*).

DONBEY, Manda (*Kayı köyü "İsparta"*) [*Bak: Comba, cömbek*].

DONGİRİK, Ufak ve ağzı kapalı kuzu çingırağı (*Arapköy "Ordu"*).

DONGURAK, Keçilerin boyunlarına takılan çingırak (*Orhaniye "Marmaris - Muğla"*).

DONGURDAK, Develerin başına takılan yuvarlak çan (*Senir "İsparta"*; *Bodrum "Muğla"*).

DOPRU, Deve yavrusu (*Reşadiye "Marmaris - Muğla"*) [*Bak: Köşek*].

DORUM, Deve yavrusu (*Eğridir, Büyükhacılar "İsparta"*; *Bayır köyü "Muğla"*; *Ortaköy "Çal - Denizli"*; *Pazaravdan "Bucak - Burdur"*; *Mastat, Karaman "Konva"*; *Edremit "Balıkesir"*; *Kızılköy, Evrese "Gelibolu"*; *Biga - Çanakkale"*; *Denizli; Afyon; Bursa; Yahyalı, Dereköy "Kayseri"*; *Yavı "Ünye - Ordu"*; *Foça, Tire "İzmir"*; *Bozkır, "Silifke"*; *Civanyaylağı "Mersin-İçel"*; *Alanya, Kıbrıs adası "Antalya"*; *Sacıklaralı asireti "Aydın"*; *Misis "Seyhan"*; *Milâs "Muğla"*; *İstiklâlbağı "Sivrihisar-Eskişehir"*).

DOŞAMAK, Hayvanın ayağını bolca köstlemek (*Güvere "Silifke-İçel"*).

DOŞU, Küçük ve toparlak kulaklı keçi, doğu (*Mastat, Konya*) [*Bak: Doyuş, dovul*].

DOVAH, Yürüyen öküzü veya öküzleri durdurmak için çıkarılan ses (*İbik "İskilip-Çorum"*).

DOVHAH, Öküz ve kara sığırı durdurmak için çıkarılan bir ses (*Kışlacık "Amasya"*).

DOVVAH, Öküz, manda gibi çift hayvanlarını durdurmak için çıkarılan ses (*Belviran "Gerze - Sinop"*).

DOVU, Ufak kulaklı keçi ve koyun (*Hortu "Ereğli-Konya"*) [*Bak: Doğu, doşu, doyuş, akdoğu*].

DOYIŞ, İnce uzun ve ucu kıvrık kulaklı keçi (*Kesme "Eğridir - İsparta"*) [*Bak: Dovu, doşul*].

DÖĞÜŞ, Yavrulu ve sağmalı inek (*Hadım "Konya"*).

DÖLBE, Üç yaşında manda (*Van*).

DÖLECEK, İlkbaharda ilk döl düştüğü zaman çobanın sahibinden müjdesine karşı aldığı bahşiş (*Pekin "Kalkit-Gümüşane"*).

DÖLLEK, Koyunların kuzuladıkları yer (*Gülesur "Ağrı"*).

DÖMBÜLDEK, Develere takılan büyük çan (*Ortaköy "McCitözü-Çorum"*) [*Bak: Longurdak, dömbürdek*].

DÖNDÜRGÜ, İlk defa doğuracak kısırak (*Temre "Kaş-Antalya"*).

DÖNENĞİ, Bahçe veya yoncalıkta beslenen hayvanların boğulmaması için kullanılan ve hayvan başlığı ile yular arasındaki iki parçadan ibaret bulunan demir halkalar (*Nevşehir "Niğde"*) [*Bak: Döneğen, 3*].

DÖR, Köy dışında koyun sağılan düzlük yer (*Erzurum*).

DÖRLEK [*İs.*], Buzağı ahır, buzağı barındırılan yer (*Sinop*).

DÖŞMEN, Kulakları kıvrık olan hayvan (*Kızılca "HadımKonya"*) [*Bak: Tömü*].

DÖNYAK, Tek tırnaklı hayvanların tırnağı (*Boyabat "Sinop"*).

DUDA, Deve (*Urfa*).

DUHA, Öküzü durdurmak için çıkarılan ses (*Kızılcaören "Kütahya"*) [*Bak: Oha*].

DULAK, (*Anadolu*) - obeyka (*Rumeli*) Çobanın ayağına doladığı kumaş.

DUMBUL, İyi burulamayan erkek davar (*Kayalı "Beyşehir - Konya"*).

DURUKTUMA, Öküz veya mandalara ağır yük çektiirmek yarışı (*Ayancık "Sinop"; Sam-sun*).

DUŞA, Süt sağarken ineği yatıştırmak için çıkarılan ses (*Misis "Seyhan"*).

DUŞAKLAMAK, Hayvanları kösteklemek (*Milâs "Muğla"; Eskişehir köyleri; Keskin "Ankara"; İğdecik, Sancaklıboz "Manisa"; Ilgın "Konya"; Oğlum merkebi çayıra düşakia; Kemal "Çanakkale"; Kaklıç "Menemen - İzmir"*) [*Bak: Duşamak, düşalamak*].

DUŞAK, 1 — Hayvan kösteği (*İleydağı "Uluborlu - İsparta"; Çanakkale; Çay "Afyon"; Bayadı "Ordu"; Solmaz "Tavas-Denizli"; Ermenek "Konya"; Yıldızeli "Sivas"; Cavadır "Tefenni - Burdur"; Eldirek "Fethiye-Muğla"; Burdur; Sarıcaali, Ortaköy, Babakale "Ayvacıç-Çanakkale"*) 2 — Çatallı ağaç köstek (*Numanoluk "Seyitgazi - Eskişehir"*) 3 — İp köstek (*Eskişehir; Viranköy "Kütahya"; Keskin "Ankara"; Tire İzmir"*) 4 — Ayağa dolaşan şey (*Köy "İçel"*).

DUŞAMAK, 1 — Kösteklemek (*Bağtepe "Kozan - Seyhan"; Ulubey, Bayadı "Ordu"; Uluborlu, Kesme "Eğridir"; İsparta*) [*Bak: Duşaklamak, düşalamak*] 2 — Beklenmeyen bir şeyle birdenbire karşılaşmak (*Keskin "Ankara"*).

DÜVE, Düve iki yaşında doğurmayan kara sığırın dişisi (*Batı Anadolu, Kütahya, Maraş, Teke Kayseri, Kırşehir, Denizli*) (*A. D.*).

DUZLAK, Keçi ve koyunlara tuz verilen yer (taş) (*Maraş*).

DÜ, DÜ DÜ, Koyunları çağırmak için çıkarılan ses (*Ağrı; Başvartanık "Çemişgezek-Tunceli"*)

DÜBRELEMEK, Dört nal gitmek (*Tavas "Denizli"*).

DÜKÜSKEN, İki üç yaşında sığır (*İçel*).

DÜLBE, Dişi manda (*Van*).

DÜMENİ EĞRİ, Kuyruğunu yana atan at (*Niğde ve yöresi*).

DÜRBÜ, At kuyruğu (*Sarıca "Şiran-Gümüşane"*).

DÜRÜF, Hayvanın kulağına vurulan nişan. (*A. R. Y.*).

DÜRR, Koyun çağırmak için çıkarılan ses (*Elecik "Ankara"*).

DÜRÜNGE, Kışın kar üstünde koyun ve keçilere ot atılan yer (*Ahlat "Bitlis"; Musik "Tutak-Ağrı"; Silvan "Diyarbakır"*).

DÜRÜNGE ATMAK, Ot vermek (*Ahlat "Bitlis"*).

DÜŞ DÜŞ, İneği çağırmak için çıkarılan ses (*Apturrahmanlar "Serik-Antalya"*).

DÜŞGEL, Hayvanların çağırılması için çıkarılan ses (*İncir "Fethiye-Muğla"*).

DÜVE, Genç inek (*Ankara*); hiç avunmamış "inek" (*Kayseri*).

DÜVE, Düve iki yaşında doğurmayan kara sığırın dişisi (*Batı Anadolu, Kütahya, Maraş, Teke, Kayseri, Kırşehir, Denizli*) (*A. D.*).

DÜYE, İki yaşında dişi deve (*Pazaravdan - Burdur*).

DÜYÜS, Kulağı sivri ve uzun keçi veya koyun (*Kasımlar "Eğridir-İsparta"*).

EÇKİ, Keçi (*Yazılıköy "Emirdağ-Afyon [Muh.]"*).

EĞİRTMEK, Köpek havlamak (*Şihlar "Ulubey-Ordu"*).

EĞREK, 1 — Ögile sıcaklığında hayvanların toplandığı gölge yer (*Kastamonu; İzmir; Merzifon, Fakelinciliği, Amasya; Alanyunt "Kütahya"; Gelibolu "Çanakkale"; Höketçi "Seyhan"; Gökşün "Maraş"; Bağyaka "Fenike - Antalya"; Kars*) [*Bak: Arak, erik, eyrek*] 2 — İstirahat yeri (*Balıkesir ve çevresi*) [*Bak: Erek, 1*] 3 — Öküz, manda, at gibi hayvanların bağlandığı yer (*Gömele, Çukurhisar "Söğüt-Bilecik"; Sandıklı "Afyon"; Amasya; Germik "Bolaman - Ordu"*) 4 — Köy yakınında hayvanların toplandığı yer (*Germencik, Koçarlı "Aydın"; Misi "Bursa"; Cukur köyü, Şebinkarahisar "Giresun"; Honaz "Denizli"; Boğaz köyü "Çorum"; Kelkit "Gümüşane"; Vezirköprü "Samsun"; Eldirek, Beyobası "Köyceğiz-Muğla"; Yapıntı "Mut-İçel"; Kartal, Çatalca "Yalova-İst."; Kütahya; Hayrabolu "Tekirdağ"; Boyabat "Sinop"*) 5 — Ağıl (*Gündoğdu "Bursa"*) [*Bak: Çalmar*] 6 — Dağ kuytularında hayvanların barındığı yer (*Anafarta "Çanakkale"*) 7 — Hayvan ve yolcuların istirahat yeri (*Bafra "Samsun"*) 8 — Sığırların dağlarda toplu olarak yattığı yer (*Çukur köy "Karaissali-Seyhan"*).

EĞREK, Ögile sıcaklığında sığırların yattığı yer (Kayseri).

EHTE, İğdiş edilmiş at (Ahlut "Bitlis).

EKE, 1 — İki yaşından fazla olan erkek ve dişi koyun (C. A.); 2 — Çok bilen, usta (*Kayseri*).

EKMEKLİK, Öküz, inek ve manda çeşidi hayvanların boynun altından sarkan parça (Seyhan; Erzincan).

EKTE, Evde büyütülen kuzu (İçel; Benim üç tane eke kuzum var: Aşağıtuzlukçu "Akşehir-Konya").

EKTİ, 1 — Anası ölüp te başka koyuna alıştırlan kuzu (*Giresun*) 2 — Hasis, pinti, görmemiş (*Vize "Kırklareli"; Devrek "Zonguldak"; Edirne*) 3 — Kimsesiz (*İzmir*) 4 — Arsız (*Dayakadın "Çatalca-İst."; İvriz "Konya"; Gölcük "Bayramiç-Çanakkale"; Narlıdere "İzmir"*) 5 — Tufeyli (*Narlıdere, Bergama "İzmir"; Konya; Sidek "Kaş-Antalya"*) 6 — [İs.] Metres, kapatma (*Marmaris "Muğla"*) 7 — Alışkın, ehlileşmiş (*Üzümlü "Fethiye-Muğla"; Navdalı "Mut-İçel"; Maraş; İğdecik, Sancaklıboz "Manisa"; İzmir [Muh.]*) 8 — Anası ölüp te rastgeldiği koyunu emen kuzu (*Balıkesir; Gördes "Manisa"; Mardar "Bafra-Samsun"; İst.; Alanlı "Aydın"; Seydiömer "Kütahya"*).

EL, (Yörüklerde), sütçü (Yerliler), kös (Türkmenler) rehber koç (A. R. Y.).

ELCİN, Sürünün önünde giden kösemen (Honaz "Denizli").

ELLEME, Leğende çalkalayarak ayrandan yağ çıkarma (Niğde).

EMBEL, Hayvanları sürmek için uzun veya kısa bir değnek ucuna geçirilen maşsız çivi, ya kısa bir değnek ucuna takılan başsız çivi, nodul (Güvere, Silifke "İçel"; Babakale "Ayvancık-Çanakkale"; Akşehir, Morcalı, Manyan, Kararman, Saiteli, Uğurlu, Ermenak, Akviran, Karapınar, Boyalı, Bilecik, Karaviran, Alkaran "Çumra", Karacıgan, Konya) [Bak: İmbal].

EMİLİK, Bir haftalık keçi yavrusu (Kadirli "Seyhan").

EMLİK, Süt emen kuzu veya oğlak (Hartlap "Maraş").

EMMEL, Hayvanları yürütmek için kullanılan deynek ucundaki sivri demir (Gelendost "İsparta") [Bak: İmbal, 1].

EMMİK, Koçlu kuzu (Kayseri).

EMNİK, 1 — Zamanından geç doğan kuzu veya oğlak (*Aşağıkaraçay (Acıpayam-Denizli"*) 2 — Koça gelen kuzu (*Karahisar "Kayseri"*).

EMŞELMEK, Merkep, üzerine binilirken sırtındaki yaradan veya alışkanlıktan dolayı arkasını kolaylıkla binilecek bir şekilde yere doğru alçaltmak (Konya ve dolay).

EN, 1 — Hayvanlara veya eşyaya vurulan damga, işaret (*Amasya; Düğer "Afyon"; Antalya; Gaziantep; Kemalli "Sungurlu-Çorum"; Kemaliye "Malatya"; Bayburt "Gümüşane"; Yarıhisar "Hafik-Sivas"; Eskipazar "Çankırı"; Tokat; Ahmetsaray "Samsun"; Armudan "Kuruçay-Erzincan"; Navdalı "Mut", Simir, Aşağıdinek, Uluborlu, Gelendost "İsparta"; Faydalı "Kozan", Misis "Seyhan"; Bugün koyunlara en vurdum: Çakırlar "Akşehir", Karaman "Konya"; Mucur, Kırşehir) 2 — Beygir, katır, eşek gibi hayvanların damagında, ön dişlerinin arkasında üç beş santimetre ve dişlerinin boyunca olan şişlik (*Kayseri; Antalya; Çorum; Ermenak "Konya"; Evreşe "Gelibolu-Çanakkale"; Şabanözü "Polatlı-Ankara"; Medetli "Osmaneli-Bilecik"; Çal "Denizli"; Güzel Yakup "Tavşanlı-Kütahya"*) [Enğ.].*

ENDEK, 1 — İyi yetişmiyen [hayvan veya nebat] (*Göden "Konya"*) 2 — Kısa: Senin tay, herhalde bizimkinden biraz endek olsa gerek (*Tömek "Konya"*).

ENEME, Küçük yaşta taşığı çıkarılmış veya burulmuş keçi (Amasya köyleri).

ENENİK, İğdiş edilmiş hayvan (Yalvaç, Keçiborlu "İsparta"; Küllük "Milâs", Muğla; Kayseri).

ENENİK, Husyeleri burulmuş iki yaşındaki koyun (Kayseri).

ENENMİŞ, Burma, iğdiş (Acıpayam, "Denizli").

ENENÜK, İğdiş edilmiş hayvan (Talas Kayseri").

ENES, Soy arap atı, küheylân (Şabanözü "Polatlı - Ankara").

ENİK, Köpek yavrusu (Anadolu).

ENİLMEK, Burulmak, enenmek (Gaziantep).

ENNEMEK, Hayvanlara kulaklarını kesmek suretiyle işaret yapmak (Seydişehir "Manavgat - Antalya").

EREMİK, Kısır (Kayseri).

ERGEK, Yazın davarların yattığı yer (Sinop).

ERGERLENMEK, Erkek hayvanlar dişileriyle çiftleşmek (Bardakçı "Seyitgazi - Eskişehir").

ESKİ, Bir koyun sürüsünü başka bir sürünün yattığı yere eski'ye yatırılırsa hastalık olur.

EŞGİN, Atın alelâde fakat açık seri yürüyüşü (Gaziantep).

EŞGİN, Bir türlü at yürüyüşü (Van; Balıkesir ve çevresi; Döğüşbelen "Muğla"; Gündüzbey "Malatya"; Konya; Anaypazarı "İçel").

EŞİMİNE, Koyunun ikinci zamanındaki yaylını, otlaması (Hortu "Ereğli - Konya").

EŞKİN ÜZENĞİ, Üzenğ'liyerek yürütmek. At yürüyüşleri dört nal, rahvan, karaeşgin, koyun yurgası, trıs, atın link link gitmesi (Niğde ve yöresi).

EŞME, Gündüzleri hayvanların yattıkları yer (Toroşlar).

ETLİK, 1 — Kış için etinden kıyma, kavurma, pastırma ve sucuk yapılan semiz hayvanlar (Konya) 2 — Buzağı (Ankara).

ETMEME, Az süt veren sağmal inek; Bizim inek etmeme çıktı (Genezin "Avanos-Kırşehir").

EVCİL, Ehli.

EVDİME, Koyunlarda meydana gelen kan boğması hastalığı (Eğmir "Elmalı - Antalya").

EVEÇ, Bir yaşında erkek koyun; Bu sene kaçtane eveşin var (Trabzon [Bak: Öveç]).

EVİNNE, Henüz iki defa kuzulamış koyun (Karapınar "Konya").

EVSELLEMEK, Yeni terbiye edilen at rahvan yürümek (Sertaç "Burdur").

EVÜN, Ahır veya avlu damı (Tepelice "Konya").

EYLEK, 1 — Yazın hayvanların öğle vakti dinlenmek üzere oturdukları gölgelik ve sulak yer (Pazar "Kızılcahamam-Ankara"; Süzey "Araç", Kastamonu; Fethiye "Muğla") 2 — Konağın yeri (Ankara; Senirkent "İsparta").

EYREK, Hayvanların toplantı ve dinlenme yeri (Mudurnu "Bolu").

FELE, Arkaya yatık kısa boynuz (Hortu köyü "Sivrihisar - Eskişehir").

FERECİK, Çoban kepeneği (Kemah "Erzincan").

FINDIK, Atlarda bukağılıktan yukarıda karcık hasil olmak (Niğde ve yöresi).

FIRAHTI, Üstü açık, etraftı calılarla çevrilmiş ağıl (Karahasan, Gököy "Ordu") [Bak: Çalmar, sava].

FIRIZMA, Balık ağı şekli'nde örülmüş saman seneti (Sebinkarahisar "Giresun"; Ağrakos "Suşehri - Sivas").

FİSKİ, Sığır pisliği (Yozgat, Dinar, Güney Anadolu).

FİLİK, 1 — Disi keçi (Karahayit "Avdın") 2 — Tiftik keçisi (Sivrikese "Havza - Samsun"; Erzincan: Kavaközü "Mut - İçel"; Büvükada [Muh.], Burğaz. Gelevi "Sivri". "İst.": Konya: Gülâbi "Yozgat"; Develi "Kayseri"; Sebinkarahisar "Giresun"; Erzincan; Usak "Kütahya") 3 — Tiftik keçisi oğlağı (Boyaat "Sinop"; Hocalar "Sandıklı - Afyon") 4 — Kıvrıcık [?] (Sivas) 5 — Kıl ile tiftik arasında olan yumuşak keçi tüyü (Filikten örülen çorap sağlam olur: Ücem köyü "Bâlâ - Ankara"; Bolu; Samsun; Erzincan) 6 — Tiftik (Niğde; Keskin "Ankara"; Ovasaray, Osmancık, Çorum; Çal "Deünizli"; Pınarbaşı "Kayseri"; Alihoca "Tokat"; İncirli "Yozgat"; Amasya; Karaman "Konya") 7 — Bir senelik kaz, ördek, tavuk (Samsun) [Bak: Firik] 8 — P'liç (Kastamonu) 9 — Keklik palazı (İncesu "Kayseri).

FİLİK, Tiftik keçisi (Kayseri).

FİLLE, Hayvana yük sarmıya yarıyan ip, urgan (Tire, Bayındır "İzmir").

FİRE, Davarların sayım vergisi (Yenice-kale "Maraş").

FİŞEK, Bir yaşında dişi kuzu, şişek (Muğla).

FOTUN, Yağ için yayık (Çankırı) (A. D.).

FUDAK, Sıpa (Beyazıt "Ağrı").

TÜRKİYE'DE HAYVANCILIK İLE İLGİLİ SÖZLER

GADEK, Manda yavrusu: Bizim gadek büyümsü (*Bursa [Çukca]*).

GADİNA, İnek gerdanının kat kat sarkıntısı (*Marmaris "Muğla" [Mongül]*).

GAP, 1 — Yular sapı (*Kayseri*); 2 — Sığırlara mahsus odun halkalar (*Erzurum*).

GAYLIK, Yağmur ve kardan hayvanları muhafaza için yapılan üstü kapalı, yanları açık ve ya kapalı yer (*Terme*) (*A. D.*).

GEBRE, Hamam kesesine benzer kıldan yapılmış hayvan tımar aygıtı.

GEDEK, 1 — Manda yavrusu, manda düvesi (*Suşehri "Sivas"; Bahattin "Ulubey - Ordu"; Bahçebaşı "Tokat"; Ankara; Trabzon; Afyon; Kelkit "Gümüşane"; Van; Karakoyun Ağrı; Erzurum; Merzifon "Amasya"; Niğde; Çorum; Ordu; Elâzığ; Çivriz "Dereli"; Parak "Alucra"; Şebinkarahisar "Giresun"*) 2 — Erken doğan kuzu, kız kuzusu (*Güveççi "Aziziye"; Bademli "Emirdağ - Afyon"; Karahoca, Haymana, Ayaş "Ankara"; Aşağıtuzlukçu "Akşehir - Konya"*).

GELEHO, Mandayı çağırmakta kullanılır (*Tepeköy "İzmir"*).

GEMEÇ, 1 — Sakız (*Kastamonu ve çevresi*) 2 — [S.] Üst çenesi alt çenesinden uzun olan hayvan: Kara koyunun kuzusu gemeç (*Söğüt "Çivril - Denizli"*).

GEMİŞ, 1 — Alt çenesi kısa olup iyice otlayamayan hayvan (*Atabey "İsparta"*) 2 — [S.] Semiz, şişman (*Bolu*).

GEMLİK, 1 — Koşulacak çağa gelmiş öküz, manda (*Alucra, Şebinkarahisar "Giresun"; Kürda "Arapçayı - Kars"*) 2 — Ekin demetlerini bağliyan sap, (*Kemaliye "Malatya"*).

GEMŞİRMEK, Eşekler karşılıklı anırışmak (*Çataloluk "Develi - Kayseri"*).

GENİŞKE, Koyun veya keçi yavruladığı zaman çobana verilen bahşiş: Çobana bu senenin genişkesini verdim (*Güzelsu "Akski - Antalya"*) [*Bak: Göbedek*].

GENNEŞ, İneği çağırarak için kullanılır (*Beyşehir "Konya"*).

GERDEZAN, 1 — İki yaşında koyun (*Dişli "Bolvadin - Afyon"*) 2 — Üç yaşındaki keçi veya koyun: Bir liraya bir gerdezan keçi aldım (*Bardakçı "Seyitgazi - Eskişehir"*).

GERDOĞU, Kulakları kırçıl kara keçi (*Bağcağız "Mut - İçel"; Eğridir "İsparta"*) [*Bak: Doğ, ger*].

GEREMAÇMAK [F.], Koyun, keçi birbi-

rinden muntazam ayrılarak yayılmak (*Yeniköy "Ereğli - Konya"*).

GEVGES [S.], Kulakları düşük hayvan (*Köşker "Kırşehir"; Adana "Seyhan"*).

GEVEZE [İs.], Keçilerin boynuna takılan küçük çan (*Kavaklı "Ezine - Çanakkale"*).

GEVSELEMEK [F.], Hayvan, sevmediği ot ve samanı yemiyerek ağzında doluşturıp dökmek (*Balıkesir; Konya*).

GEVŞEMEK [F.], Ağzında bir şeyi çiğnetmek, geviş getirmek (*İçel; Bartın "Zonguldak"; Konya*).

GEYEM [İs.], İki senelik dişi keçi (*Kütahya; Eskişehir*).

GEYİN, 1 — Geviş getiren hayvanlarda dişilik uzvu (*Yendiğin "Ilgın", Konya; Gökçesu "Bolu"; Kadirli "Seyhan"; Hacılar "Isparta"; Ayaş "Ankara"*) 2 — Zaman, vakit: Geç geyine kadar neredeydin? (*Pazar "Kızılcahamam - Ankara"*).

GEZ, Üç yaşındaki dişi koyun (*Gülâbi "Yozgat"*).

GEZEK, Mer'a (*Kastamonu*), hayvan sürüsü (*Sandıklı*) (*A. D.*).

GEZDAN, 1 — Oğlak: Bugün gezdaneları davara kattık (*Deliviran "Cubuk - Ankara"*) 2 — İki, üç yaşında olan tiftik keçi (*Bozoğlu "Çankırı"; Eskişehir*) 3 — İki yaşından sonra doğurmayan kısır keçi (*Kıbrıscık, Dün elli gezdan sattım: Devevuran "Bolu"*) 4 — İki yaşındaki dişi keçi: Dört tane gezdan aldım (*Güdü, Ayaş. İnce ve uzun turalı gezdan iyi damızlık olur*) (*Bevnazarı "Ankara"*).

GEZGEĞEN, 1 — Çok gezen (*Urfa*) 2 — [İs.] İki yaşında kuzulayıp da kısır kalan keçi (*Hatunsaray "Çumra - Konya"*) [*Bak: Yazmış*].

GEZEKÇİ [S.], 1 — Sığır çobanı (*Kuvucak "Aydın"*) 2 — Seyyar satıcı, çerçi (*Zile "Tokat"*).

GEZGEZME, İki yaşında kısır keçi (*Karagı "Tosya - Kastamonu"*).

GEZİK, 1 — Köyde nöbetle her gün, her evden birinin çobanlık yapması (*Orta, Dalkoz "Ilgaz - Çankırı"*) 2 — Öküz çobanlarına verilen sıra yemeği (*Maruf, Orta "Çankırı"*)

GEZİN [İs.], İki üç yaşında keçi (*Maras, Kocaözü "Hekimhanı - Malatya"*).

GEZLAM, İki yaşında keçi (*Dişli "Bolvadin - Afyon"*).

GEZME, Kısır keçi (*Maksutlu "Çorum"*).

GEZ YARMAK, İnek, kısırak gibi hayvanlar

doğurma zamanı geldiği halde o yıl doğurmamak (*Kameni "Konya"*).

GEZ YAZ, Yavrulamayan iki yaşında keçi (*Taşkaracalar "Çankırı"*).

GEZ YAZDI [*İs.*], 1 — Doğurma zamanı geldiği halde doğurmayan keçi (*Alan "Çumra - Konya"*) [*Bak: Azman, 4*] 2 — İki yaşındaki kıl keçi (*Pınarbaşı "Karaman - Konya"*; *Yenisu köyü "Silifke - İçel"*).

GEZ YAZILI, İki kuzusu bulunan koyun (*Konya*).

GEZ YAZMA [*İs.*], İki yaşında keçi (*Amasya ve çevresi*).

GEZ YAZMIŞ, Beş yaşından sonra boğaya gelmiş inek (*Boztepe "Kozan - Seyhan"*).

GEZZAN, Bir yaşından iki yaşına kadar olan dişi keçi (*Ankara*).

GI, Deve, koyun veya keçinin yuvarlak tersi (*Şabanözü "Polatlı - Ankara"*).

GOTMAK, Yeni doğmuş eşek yavrusu (*Bostancı "İst."*).

GOTNAK [*İs.*], *Yavru katır (Konya [Muh.]*) [*Bak: Kodak*].

GOY, Beş yaşına girmiş öküz (*İçerenköy "İst." [Muh.]*).

GÖBEDEK, 1 — Lohusa evinden çocuklara verilen çerez (*Bozkır "Konya"*) 2 — İlk çocuk doğunca verilen tatlı ziyafeti (*Konya*) 3 — Yeni doğan kuzu için çobanın kuzu sahibinden aldığı bahşış (*Doğanbey "Konya"*) [*Bak: Genişke*].

GÖBSEMEK, İnek oğursak olmak (*Gerze "Sinop"*) [*Bak: Oğursak*].

GÖBÜRTLEMEK [*F.*], Dört nala koşmak (*Konya*).

GÖBÜŞ, 1 — Öküz (*Selki köyü "Beyşehir - Konya"*) 2 — Göbek: Oğlağın göbüşüne bak (*Maras*).

GÖÇEK [*S.*] 1 — Köçek; düğünlerde oynayan erkek oyuncu (*Bornova "İzmir"*) 2 — [*İs.*] Devcilerin gece yolculuğu (*Ereğli "Konya"*) 3 — Ekinin çiğnenmesi (*Adana*) 4 — Göç yeri (*Bartın "Zonguldak"*) 5 — Sabaha karşı doğan, yolculara hareket zamanını bildiren parlak yıldız (*Bayat "Afyon"*) 6 — Deve yavrusu (*Gölpazarı "Bilecik"*) [*Bak: Köşek*].

GÖDEN, Geviş getiren hayvanların dördüncü miğdesi (*Kayseri*).

GÖĞE, Hayvanatın başındaki sorguç (*Divrik "Sivas"*) [*Bak: Tüğmen, punpul*].

GIĞ, Deve, keçi, koyun gibi hayvanların yuvarlak pislikleri (*Şuhut "Afyon"*; *Kumarlar "Bayramiç-Çanakkale"*).

GILAN, 1 — Siyah kılı keçi (*Kastamonu*) 2 — Kılı az keçi (*Muttalip "Eskişehir"*) 3 — Üç dört metre uzunluğunda ağaç (*Hortu "Ereğli - Konya"*).

GILDIRAK, Küçük çan (*Karapınar "Konya"*).

GIRGAL, Öküz ve ineklerin boğazına takılan halka (*Taçın "Kars"*).

GIRKLIK, Keçi ve koyun tüylerini kırkıma yarıyan bir çeşit makas (*Gürses "Akşehir - Konya"*).

GİDEK, Oğlak (*Çorum*).

GİLLEK, 1 — Bazı hayvanların yuvarlak olan pisiği (*Karaviran "Bozkır-Konya"*) [*Bak: Gıralak, gıcı*] 2 — El veya makine ipliği makarası (*Kireli "Beyşehir-Konya"*).

GİY, Dana ve boğa güreşi (*G. A.*)

GIYIN, Dişi hayvanlarda bilhassa doğum sıralarında tenasül âletlerinin dış kısmı, fercin dudaklarının doğurmadan evvelki hali: İneğin doğuracağı giyinden belli olur (*Karacalıyavuz "Tekirdağ [Muh.]"; İs. [Muh.]*).

GODUK, Sıpa (*Muğla*).

GOGRAV, Hayvan çingırağı veya çingirdak (*Ahlat "Bitlis"*).

GOR, Hayvanların boyunlarına takılan küçük yuvarlak zil (*Giresun*).

GÖGELEME, İki yaşında kıl keçi (*İsparta*) [*Bak: Gezem*].

GÖĞERTİ, 1 — Yeşillik, çayır (*Kilis "Gaziantep"*; *Köşker "Kırşehir"*) 2 — Kalaysız bakırda husule gelen tahammuz (*Alanyunt "Kütahya"*) 3 — Emilmek veya vurulmak suretiyle vücutte hasıl olan çürüklük (*Çankırı*).

GÖGE BIRAKMAK, Arpa veya saman yiyen atı çayıra bırakmak (*Andırın "Maras"*).

GÖGE GELMEK, İnek çiftleşmek istemek (*Kıbrisköyü, Ağılıcık "Çubuk", Etimesut "Ankara"; Gerede "Bolu"*).

GÖGLEME, Doğurmamış keçi (*Manavgat "Antalya"*).

GÖKLÜ, Gebe hayvan (*Sinop*).

GÖLEKME, Hayvan kalkamıyacak halde ters yatmak (*Dahçılı "Tarsus-İçel"*) [*Bak: Gölermek, 2*].

GÖLEME, Henüz yavrulamamış keçi (*Antalya; Ula "Muğla"*).

GÖLEMEZ, Yayıktta döğülmüş, ekşiltmiş ve içine şeker veya pekmez katılmış süt (*Eski-*

şehir); yeni doğmuş hayvanların sütlerine döğülmüş keçi boynuzu ile şeker katılarak yapılan bir türlü tatlı (*Muğla*) S. D. 655.

GÖLEMEZ OTU, Dağda biten ve çoban tarafından ezilerek süt içine katıldığında sütü sıkı ve uyuşturan ot (*Kurşunlu-Çankırı*).

GÖLERMEK, Hayvanların gölde çamurlanması (*Kayseri*).

GÖLÜK, 1 — Beygir, katır, eşek gibi alelümüm yük taşıyan hayvan (*Kütahya; Antalya; Niğde; Manisa; Bursa; Mersin "İçel"; Seyhan; Konya; Ankara; Sivas; Amasya; Izmir; Burdur [Aydınlı aşireti]; Samsun; Pazarcık "Gazi-antepe"; Kayseri; Urfa*) 2 — Eşek yavrusu (*Amasya; Adana; Sivas*) 3 — Merkep sürüsü (*Seyitgazi "Eskişehir"; Gümele "Sögüt-Bilecik"*) 4 — At ve kısrağ sürüsü, yulku (*İçel; Balıkesir; Gördes "Manisa"; Tire, Çandarlı "İzmir"; Bursa; Konya*) 5 — Beygir (*Şekeroba "Maras"; Adana*) 6 — Kısrağ (*Akşehir "Konya"; Ezine "Çanakkale"*) 7 — Katır (*Marmaris "Muğla"; Sinop*) 8 — Koyun, inek, keçi (*Urfa*).

GÖMBELDEK, Çobana verilen bahşiş (*Ereğli "Konya"*).

GÖMBEZ, Çobanların tuluma süt doldurup, yuvarlamak suretiyle çıkardıkları yağ (*Kütahya*).

GÖNREK, Otlı yer (*Gümüşane*).

GÖVLE, Hayvanlara yedirilen fiy (*Pazar "Kızılcahamam-Ankara"*).

GÖVLE ÇORBASI, Gendemeden pişirilen çorba. İçine et, yağ konur ve kaynayıp indikten sonra yoğurt katılır. Pek sıcak yenmez (*Kurşunlu-Çankırı*).

GÖVSEMEK, İnek veya dişi manda erkek istemek (*Kargı "Tosya-Kastamonu"*) [*Bak: Gövelemek*].

GÖY [S.], 1 — Taze [?] (*Ankara*) 2 — Öküç [?] (*Ş. A.*).

GÖYBENT, Devenin boynundan çaprazlama geçirilerek hamuduna bağlanan kolan (*Büyükhacılar "İsparta"; Mersin "İçel"*).

GÖYÜK, Kısrağ (*Adana*).

GUHUR, Koyunların yayladaki yatak yeri mağal (*A. R. Y.*).

GULEMEK, Hayvan kızmak (*Sivas [Muh.]*).

GULUM, 1 — Damızlık kısrağ (*Çamaltı "Menemen-İzmir"; Gümüşköprüören "Kütahya"*) 2 — Tay (*Milâs "Muğla"*).

GULUNTAMAK, At doğurmak (*Erzurum*).

GULÜM, Yaşına girmemiş tay (*Bakırköy "Muğla"*) [*Bak: Gulum, 2*].

GÜN, Gübre (*Ereğli [?]*).

GUNAN, Üç yaşına kadar dişi hayvan (*Banaz köyü "Uşak-Kütahya"*).

GÜRÜ, Eşek sıpası (*Ereğli "Konya"*) [*Bak: Kodak*].

GÜBEL, 1 — Anası ölmüş öksüz [*çocuk (Afyon)*] 2 — Hayvan girmemesi için çayırların etrafına topraktan yapılan setler (*Bakırköy "İst. [Muh.]"*).

GÜDE, 1 — Gebe [inek] (*Paşaköy "Balıkesir"*) 2 — Kısa boylu [adam] (*Ermenek "Konya"*) [*Bak: Güdük*].

GÜDECEK, Deynek (*Ankara*).

GÜDEK, Sapı kısa, kuyruğu kesik (*Kastamonu*).

GÜDDECİ, Sığır ve dana çobanı (*Karatepli aşireti "Adana"*).

GÜDÜ, Otlama (*İsparta*).

GÜDÜYE VERMEK, Hayvanı otlatmak için sürüye vermek (*İsparta*).

GÜHER, Koyunların dağdaki yatak yeri (*Ahlat "Bitlis"*).

GÜLEK, [Is.], 1 — Topal eşek (*Ermenek "Konya"*) 2 — At, kısrağ sürüsü.

GÜLELEMEK, Koyun kırkılırken ayağını bağlamak (*Bileceki köyü "Konya"*).

GÜLESTE, Kızgın develerin ayaklarına takılan zincirli bağlardan mürekkep bir nevi köstek (*Büyükhacılar "İsparta"*) [*Bak: Zikke*].

GÜLÜ BAĞI, Kırkılacak hayvanların dört ayağını bağlamak için kullanılan ip (*Civanyaylağı "Mersin-İçel"*).

GÜM, Ağıl (*Göksun "Maras"*).

GÜMELE, Buzağı koymaya mahsus ahır (*Araç*).

GÜMRENME, Arslan, manda, boğa gibi hayvanların böğürmesi (*Lâpseki "Çanakkale"*).

GÜMÜRZE, Doğranmış kuru ot veya samanla karıştırılmak suretiyle elde edilen hayvan yiyeceği (*Ahlat "Bitlis"*).

GÜMRÜK, Küçük kulaklı koyun (*Akait "Akşehir-Konya"*) [*Bak: Doğ, kürüz*].

GÜRE, 1 — Bir yaşından üç yaşına kadar olan tay (*Kirpeköyü "Safranbolu-Zonguldak"; Çukurhisar "Sögüt-Bilecki"; Zincidere "Kayseri"; Güney "Araç-Kastamonu"; Akseki "Antalya"; Kızılcaören "Kütahya"; Bolu ve çevresi; Kaymaz köyü "Sivrihisar-Eskişehir"; Çankırı; Göçer, Karaman, Sille, Alibeyhüyüğü "Çumra", Konya; Polatlı, Beypazarı, Balca "Nallıhan",*

Çimşit "Bâlâ", Ankara) 2 — Kısrak, eşek dalaba gelme, çiftleşme arzusu gösterme (*Hortu* "Ereğli "Konya"; *Salkumra, Kayseri*; *Civanyaylağı, Güvcre* "Silifke", *Eleksi* "Mut", *İçel*; *Karaisalı* "Seyhan"; *Genezin* "Avanos", *Demirli* "Çiçekdağ", *Kırşehir*; *Çorum*; *Sulusaray* "Artuva-Tokat"; *Eğridir* "İsparta"; *Amasya*; *Demirli köyü* [?] 3 — Otlak; Köy bütçesine göre parası koydunuz mu? (*Elifli* "Bayındır-Izmir") 4 — Vahşi, ürkek, çekingen hayvan (*Konya, Balıkesir ve çevresi*; *Tire, Hamidiye, Torbalı, İzmir*; *Muğla*; *Papasköy* "Samsun [Muh.]"; *Hacimehmet* "Yalova-İst."; *Ula, İğdecik, Sancaklıboz* "Manisa"; *Edirne* [Muh.]; *Alayunt* "Kütahya"; *Afyon*; *Tavaklı* "Ezine-Çanakale") [Bak: *Eldem*].

GÜRE, Dişi tay (A. R. Y.).

GÜRGÜT, 1 — Keçilerin tüylerinin dibinde bulunan ve tarakta kalan kısa kıllar (*Cebel* "Eğridir", *Uluborlu* "İsparta"; *Vıranköy* "Kütahya") 2 — Damaların üzerine dokülen toprak (*Atlıasköy* "Sivrihisar-Eskişehir").

GÜRNEK, Koyunlar sıcak tesiriyle bir araya toplanarak başlarını birbirlerinin karnı altına sokmak halı: Davar gürnekte (*Seyitgazi* "Eskişehir").

GÜRNEMEK, Koyunlar sıcakta toplanarak başlarını birbirlerinin karnı altına sokarak dinlenmek (*Sala* "Burdur"; *Kızılcacören* "Kütahya").

GÜVET, 1 — Çitten örülmüş duvarların köşesi (*Başlamış* "Dortyol-Datay") 2 — Yeni doğuran kadın için yapılan yemek: Güvete gideceğiz (*İçnamlar* "Kavak-Samsun").

GUVLEK, (*Kastamonu*), gövlek (*Bolu*) tahtaan yapılmış çenberin, dibine nispetle ağız dar koga. L. 42.

HABETMEK, Köylerde, hayvanları ürün almaya yetmeyen köylüler, bir muddet için birbirlerinin mallarını sagarak urun almak; pançe ve tarla vermek şartıyla komşusunun su nabetini almak; karşılıklı yardım etmek (*Erzincan*) [Bak: *İncele*].

HADAK, Yalnız bir ailenin sığırlarını güden sığınaç (*Van*; *Bitlis*).

HAK, Çoban hakkı: Yirmi koyunda bir toklu; köpek yanı için de dört yüz davarda beş kile arpa; kırkımçılık hakkı da on koyunda bir koyun yünüdür. (A. R. Y.).

HALAŞA, 1 — Haşarı, edepsiz (*Edirne*; *Sivrihisar* "Eskişehir"; *Ankara*; *Kurşunlu* "Gölpazarı - Bilecik") 2 — İşe yaramıyan at (*Susurluk* "Balıkesir [Muh.]").

HALAZLAMA, At, merkep ve katırın bacak derilerinde çıkan sert kabarcıklar (*Kızılcak* "Hadım - Konya").

HAMANÇA, Meşinden veya deriden yapılmış ağız büzmeli çoban azık çantası (*Ulubey* "Ordu"; *Şebinkarahisar, Giresun*; *Malatya*; *Tokat*).

HAMAS, Kasırğa, hortum (*İst.* [Muh.]; *Gölcük* "Bayramiç - Çanakale").

HAMENÇE, Çobanların püsküllü, boncuklu azık çantası (*Alucra, Şebinkarahisar* "Giresun").

HANGEL, 1 — Tek taşaklı tosun, boğa veya herhangi bir hayvan (*İriağaç* "Malatya"; *Sivas*; *Nurgât* "Erzurum" [Bak: *Hanelik*] 2 [İs.] — Burulduktan sonra tekrar boğalaşan sığır (*Elâziğ*; *Şebinkarahisar* "Giresun").

HARIN, Taşla çevrilmiş ağıl (A. R. Y.).

HARIN, Atın yürümemesi, süvarisine tâbi olmaması (*Andırın* "Maraş").

HARLAK, Atın nefes darlığı. *Solugan* da denir (*Andırın* "Maraş").

HARTIK, Deve yavrusu (*Erzurum*).

HASSEK, Sürü ile gidemiyen hasta davar (*İhlara* "Aksaray", *Ortaköy* "Niğde").

HAŞAL, 1 — Hamlanmış at veya merkep, çevik omıyan hayvan (*Köşker* "Kırşehir"; *Yusufuli* "Çoruh [Muh.]"; *Hasankale* "Erzurum") 2 — [S.] Solugan at (*Amasya*).

HATAL, 1 — İhtiyar koyun (*Kızıilveren* "Kocaeli") 2 — Sürü ile yürüyemiyen zayıf hayvan, koyun (*Tomarza* "Kayseri").

HATAL, İhtiyarlanmış koyun (*Kayseri*).

HATAP, 1 — Semerlerin ve bilhassa deve semerinin dayanması için iki tarafına konulan ağaç parçaları (*Solmaz* "Tavas - Denizli"; *Kayseri*; *Sungurlu* "Çorum"; *Hacılar* "İsparta"; *Kula* "İzmir"; *Civanyaylağı* "Mersin"; *Silifke* "İçel") 2 — Deve çanı (*Zıvarık* "Konya") 3 — Koyunların boynuna takılan küçük çan (*Meydanlı* "Saiteli - Konya").

HATIL, 1 — Çeşme yalağı, oluk (*Özburun* "Bolvadin - Afyon"; *Kayı köyü, Gönen* "İsparta") 2 — Hayvan yemliği (*İsparta*; *Gönen* "Balıkesir", *Haymana* "Ankara"; *Atlas köyü* "Sivrihisar - Eskişehir"; *Nevşehir* "Niğde").

HAVAN, Develerin boynuna takılan çan (*İzmir*; *Muğla*).

HAVUDU, üç yaşına girmiş, yeni semer vurulan deve yavrusu (*Yeniköy* "Ereğli - Konya"; *Çukurkuyu* "Bor - Niğde").

HAVUT, Deve semeri (A.).

HAVZAN, İneklerin su içtikleri ağaç veya taş tekne (*Hemşin "Çoruh"*) [Bak: *Havut*, 3]

HAYAT, 1 — Avlu (A). 2 — Sofa (G. A.; O. A.; Şm. A; Edirne) 3 — İki veya üç yanı açık, üstü kapalı yer (*Kastamonu; Bâlâ "Ankara"; Yozgat; Trabzon; Bahçe "Seyhan"; Develi "Kayseri"; Antalya*) 4 — Taşlık (*Bursa; Ankara; Urfa*) 5 — Davarların gecelemelerine mahsus yer, davar damı (*Kurt köyü "Küre - Kastamonu"; Samsun*).

HAYDAR, Gölgelik, çardak (*Seyhan*).

HAZ, 1 — Ödünç olarak alınan sütlerin kaksık sapı ile ölçülüp işaret edilmesi (*Başağrı "Mesudiye - Giresun"*) 2 — Borç verme, ödünç verme (*Alucra "Giresun"*) 3 — Üzüm asmasından yapılmış süt ölçüsü (*Ağın "Arapkir - Malatya"*).

HAZ, Hap yapma zamanında bir evin diğer evlerden aldığı süt kertme ağacı (*Erzurum*).

HENKİLİ, Davarın boynuna bağlanan ip (*Gebeme "Mesudiye - Giresun"*).

HEREK, Kıvrıkcık koyun (*Şebinkarahisar "Giresun"; Yıldızeli "Sivas"; Keikıt "Gümüşane"; Yusufeli "Artvin [Muh.]; Tokat*) [Bak: *Gıcık*, 6].

HERGELE, Dişi merkep, dana ve inek sürüsü (*Konya Ereğlisi*) (A. D.) Başiboş hayvan sürüsü (*Mecitözü*).

HEREK KICIĞI, *Kıcık* Koyuna karagül yügürtülürse "nerek kıcığı" cinsi olur (*Toroslar*).

HEYLEMEK, Koyun sürüsünün önüne geçip koyunları çağırmak (*Ulubey "Ordu"*) [Bak: *Heykirmek*, 2].

HEVİK, Desti yayık, turfan (*Afyon Türkmenleri, Emirdağ*).

HEVİR, Burulmuş erkek keçi (*Antalya*).

HEVDEÇ, Deve üstüne konan mahte. Göç başladığı zaman kadınlar develer üzerindeki *hevdeç* ler ile delikanlılar da atlarla yola çıkarlar. (*Keskin Türkmenleri*).

HEVİŞE, Üstü açık davar ağılı; bağ ve bahçelerde çalı çırpı ve kerpiçten yapılmış mesken (*Armudan "Kuruçay - Erzincan"; Ismetpaşa "Malatya"*).

HEZİK, Yeni burulmuş koç (*Erzurum*).

HILTA, 1 — Çoban köpeklerinin boyunlarına takılan dişli demir (*Karahoca "Haymana - Ankara"; Karapınar "Konya"; Çökek köyü "Ürgüp - Kayseri"*) [Bak: *Halta*, 2] 2 — [S.] Sıska

(*Dağal "Çal - Denizli"*; Bizim çocuk hıta: *Antalya*) [Bak: *Hıra*].

HINLAMAK, Koyun, keçi benzeri hayvan doğurmak: Koyun hınladı (*İzmir*).

HIRS, Hayvanlara yalıtılan çorak tuz (*Umranihamidi "Saiteli - Konya [Muh.]"*).

HIRIŞMA, Eşeğin döğülünce gerilemesi (A. ?).

HIRT, Atların arka ayaklarında görülen hastalık. Hayvan ayağını yere basamaz (*Ahlât "Bitlis"*).

HIRTAL, Çoban köpeklerinin boyunlarına takılan dikenli demir (*Avanos "Kırşehir"*) Kadınların çene altından geçirdikleri kaytan (*Başkaçay "Daday - Kastamonu"*).

HIRTI, 1 — İnce deri ve gönden yapılmış çarık (*Aybastı "Ordu"*) 2 — Davar derilerine sıkışan diken, pıtrak diken (Zara *Amasya [Muh.]*) 3 — [S.] Gebe, sarı, sıska, cılız ve yaşlı olup boyu ile uygun olmıyan (*Yemliha köyü "Kayseri"*).

HİŞTİK, 1 — Boynuzları yukarı doğru kıvrık [hayvan] (*Kars*) 2 — [S.] Yanıkara denilen hayvan hastalığı (*Erzincan*).

HİZİRİLYASLAMAK, Hayvanların boyun ve kuyruklarının üzerindeki tüyleri tıraş etmek (*Diyarbakır*).

HİLİKLEMEK, Atı sürmek için üstünde çabalamak (*Urfa*).

HİLLİK, 1 — Çoban keçesi (*Arpaçay "Kars"*) [Bak: *Kabalak, kepenek, yapınca*] 2 — [S.] Eski, yırtık pırtık elbise (*Kelkit "Gümüşane"; Halfeti "Urfa"*).

HİRİK, 1 — Eşek yavrusu, sıpa (*Koğaçayır "Boyabat - Sinop"*) 2 — Eski ayakkabı (*Harput "Elâzığ"; Kaydalapa "Bafra - Samsun"*) 3 — Baca (*Dümelî "Çankırı"*).

HOMUKMAK, 1 — At ve tay başını yukarı kaldırarak sağa sola koşmak (*Hamurcu "İncesu - Kayseri"*) 2 — Deve sığırarak koşmak (*Mersin [aşiret]*) 3 — Bir eşek diğer eşiği görünce burnunu yukarıya kaldırarak koşmak (*Genezin "Avanos - Kırşehir"*).

HONCA, Püsküllü sırt torbası, camadan, dağarcık (*Sorkun "Niksar - Tokat"*).

HOPA, 1 — Yaşlıca manda (*Kayseri; Es-kışehir; Çankırı; Ankara illeri*) 2 — Damızlık erkek deve (*Finike, Elmalı, Antalya*) [Bak: *Lök*] 3 — Derelerde balığın bulunduğu ve gizlendiği yer (*Hüyükli "Yalvaç - İsparta"*).

HORTİK, Eşek katır domuz yavrusu (*Giresun köyleri*).

HÖDÜKLEMEK, 1 — Korkutup geri çekilmek, ürkmek (*Balıkesir çevresi*) 2 — Bir hayvanı sağarken sütünü akmasını diye arasına yavrusunu emzirmek (*Ordu*).

HÖĞÜÇ, Ögeç, iki yaşında koç (*Bitlis*) = Högeç, bir yaşına giren erkek koyun (*A.R.Y.*).

HÖĞÜL, Yığın: Ot höğülüne hayvan yamaşmış (*Adapazarı "Kocaeli"*).

HÖGÜRMEK, 1 — Öfkeli öfkeli söylemek, haykırmak (*Kayseri*) 2 — Sığır böğürmek (*Yeniköy "Ceyhan - Seyhan"*).

HÖKELEK, 1 — Azamet, gösteriş (Ahmedin hökeleğinden yanına varılmıyor: (*İncesu "Kayseri"; Nevşehir "Niğde"; Kuyumcu köyü, Karamara "Akdağmadeni - Yozgat"; Çankırı*) 2 — Çobanlar tarafından kullanılan ucu topuzlu değnek, sopa (*Kozan, Adana köyleri "Seyhan"; Tarsus "İçel"*).

HÖRÜŞMEK, Öküzler böğrüşmek: Kışın öküzlerin fazla hörüşmesi kar yağacağına işaret sayılır (*Kılbasan "Karaman - Konya"*).

HÖST, At, katır gibi hayvanları uzaklaştırmakta kullanılır (*Çankırı; Ilgın "Konya"; Çorum; Gündül "Ayaş", Elecik "Ankara"; Yozgat; Gölpazarı "Bilecik"; Gölcük "Kocaeli"; Çorlu "Tekirdağ"; Kayseri*).

HÖŞEK, Deve yavrusu (*Derbent "Denizli"*) [*Bak: Hüşmek, köçek, köşek*].

HÖŞMEK, Deve yavrusu (*Ildızım "Çankırı"*) [*Bak: Hüşek*].

HÖŞŞEK, Vaşak denilen hayvan, öşek, üşek (*Kuruçay "Erzincan"*).

HULLİK, Yayla kulübesi (*Küpesi köyü "Erzincan"*).

HURİK, Sıpa, eşek yavrusu (*Giresun köyleri*).

IHARMAK, 1 — Deveyi ihlatmak (*Eskigümüş köyü "Niğde"; Konya ve dolayısı*) 2 — Bir kaç kişiye ait bir angariyeyi bir kişiye yükletmek (*Alayunt "Kütahya"*) 3 — Kat'î söz sahibi olmak (*Eskigümüş köyü "Niğde"*).

IHIRMAK, 1 — Yatırmak: Hayvanı

IKMAK, İhmak, çökmek (*Köşker "Kırşehir"*).

ILGAMAK, Dört nal koşmak (*Bornova "İzmir"*).

IRHI, 1 — At sürüsü (*Erzurum*) [*Bak: İkik*] 2 — Sel (*Umranhamidi "Saiteli - Konya"; Karaçay "Tokat"*).

İNCE BOYNUZ, Dağlıç'ta görülen bir çeşit koç boynuzu (*İstanbul*).

İNEK, Karasığırın dişisi.

İNİK, 1 — Dimağ (*Örencik "Samsun"*) 2 — Burulmuş hayvan (*Kilis "Gaziantep"; Maraş*).

İRİ GÖLÜK, At, katır gibi yük hayvanları (*Şebinkarahisar "Giresun"*).

İRİLİK, Kuzuların altı günlük oluncaya kadar kondukları ağıl (*Niğde ve yöresi*).

İSLİBOZ, Donu bozla kahverengi arasındaki eşek (*İsparta [eşekçiler]*).

İSLİ KULA, Sarıya yakın renkte olan at (*O. A.*).

İSKİT [*İs.*], Koşuda dördüncü gelen at: Ahmet ağanın atı iskit geldi (*Afgan "Karaman-Konya"*).

İSİRİNLİK, Dağlarda domuzların yattığı yer (*Yozgat*).

İSİRİT, 1 — Bir yıllık kuzu (*Karahisar "Develi-Kayseri"*) [*Bak: Toklu, şişek*] 2 — Çişi (*Harput "Elâzığ"*) 3 — Yeni kuzulıyacak koyun: (*Karahisar "İncesu - Kayseri"*).

İŞİRGENMEK, Ünsiyet peyda etmek [hayvan veya insan] (*Aşağılıca "Eskişehir"*) [*Bak: Öğür olmak*].

İŞK, Keçi (*Kadıköy "Eskişehir"*).

İTELLİ, [S.] Toptuk çalan, tökeziyen ve ayak uçları dışarıya bakan [at, eşek, katır gibi hayvanlar] (*Ildızım "Çankırı"; Bursa; Afgan "Karaman", Konya; Edirne; Adana*) [*Bak: Eşlak*].

İTELLİ, Tırnakları dışarı eğri olan at (*Niğde ve yöresi*).

İĞDİŞ ETME, Hadım etme. Çekme iğdiş, burma iğdiş, dövme iğdiş, dişle iğdiş. [*Bak: A .R. Y.*].

İĞME, Ahır ve ağılların önüne üstü çalırçırdıdan yapılan dam, gölgelik (*Edirne*).

İĞMEÇ, Değnek veya bastonun eğri tarafı (*Yassıgüme köyü "Burdur"*).

İĞREK, Koyun, keçi sığır gibi hayvanların sağılması ve istirahat etmesi için ayrılan dört tarafı kapalı yer (*Silivri "İst. [Muh.]"; Küçükdöllük "Edirne"; Değirmenocağı "Osmaniye - Seyhan"; Alihoca "Tokat"; Şebinkarahisar "Giresun"*) [*Çalmar, eğrek*].

İYREK, Gündüz hayvanların yatırıldığı yer (*Ballı "Malkara - Tekirdağ"; Pazarlık "Bozüyük - Bilecik"*) [*Bak: Eğrek, öğrek*].

İĞREKLEMEK, 1 — Duraklamak: O, iş yaparken iğreklemesini sever (*Edirne [Muh.]*)

2 — Hayvanları istirahat için gölgeli ve sulu yere götürmek (*İst. [Muh.]*).

İLKİ, Sürü: Bizim ilki bugün geç kaldı (*Çorum*).

İN, Davarların kulaklarına yapılan işaret (*Ambar köyü "Ereğli", Kadınhanı "Konya"; Nevşehir "Niğde"*).

İN VURMAK, Hayvanlara işaret yapmak (*Konya*) [*İmlemek*].

İNENEMİK, İğdis, burulmuş (*Kayseri*).

İNGİL, 1 — Dana, buzağı, kuzu gibi küçük hayvanların boğazlarına takılan halkanın ucundaki bağ (*Çökek "Ürgüp - Kayseri"; Zivarık, Hortu "Ereğli - Konya"; Atlıhisar "Şuhut - Afyon"; Uluğağaç "Niğde"; Sarıidris "İsparta"; Genezin "Avanos - Kırşehir"*) [*Bak: Hiltar, yiltar*] 2 — Dudak üzerinde kalan sümük (*Kırşehir*) 3 — [S.] Çok zayıf hayvan veya insan (*Nevşehir "Nizde"*) 4 — Çocuk takkesinin veya asker başlığının çene altından geçirilen bağı (*Ereğli "Konya"*).

KABARTMA, 1 — Koyun ve keçi derilerinin, yünü ve kılı yolunduktan sonraki ak kılı hali (*Maraş*) 2 — Bir çeşit mayalı saç ekmeği (*Ayaş "Ankara"; Konya; Çal "Kütahya"*) [*Bak: Kabertleme*].

KABAŞ, Boynuzsuz hayvan (*Çaltılar "Fethiye - Muğla"; Duğla "Mecitözü - Çorum"*) [*Bak: Kabak, 2*].

KABUŞ KOYUNU, Kabak koyunu (*Toroslar*).

KAÇAK, 1 — Tavşanın yürüken bıraktığı iz (*Sarıca "Şiran-Gümüşane"*) 2 — Koyun, keçi, inek, manda gibi hayvanlarda, diz ile kasık arasındaki kısım: Kaçaklara yirmi kuruş vereyim mi? (*Sarkım "Beypazarı - Ankara"*).

KAÇAN, 1 — İnek işkembesi (*Rize*) 2 — [*Zf.*] [*İzmir [Muh.]*] [*Bak: Açan*].

KAÇINTI, Vakitsiz çiftleşmeden doğan kuzu (*A. R. Y.*).

KAÇIRINTI, Zamanından çok evvel doğan kuzu (*Köy "Kars"*).

KADEK, 1 — Bir yaşına kadar olan manda yavrusu (*Erzincan*) 2 — Ufak kunduracı çivisi, körük çivisi (*Himmetli "Niğde"*).

KAĞNAK, Döl yatağında yavrunun içinde bulunduğu zar, gişayı amniyos (*Bozhüyük "Maraş"*).

KAHA, 1 — Koyun, keçi ve sığır muhafazasına mahsus yer, ağıl (*Bafra "Samsun"; Çavuşçu "Ilgın - Konya"*) 2 — Avlu: Öküzler otu

kahada yesin: (*Emirler "Bâlâ - Ankara"*) 3 — Yufkaları birbirine sarmak suretiyle yapılan bir türlü tava böreği (*Bolu; Kalecik "Ankara"*) 4 — Zeytinyağında kızartılarak, üstüne toz şeker edilen bir çeşit tatlı (*Ünye "Ordu"*).

KAKIRDAK, Koyun ve keçinin saçma gibi çıkardığı ifrazat, pislik (*İstanbul*).

KALAKLAMAK, 1 — At tökezlemek, adam sendelemek (*Akçalıuşağı "Kozan-Seyhan"; Mersin "İçel"*) [*Bak: Kalatlamak*] 2 — Yorulup kalmak (*İğdecik, Sancaklıboz "Manisa"*) 3 — Ferahlamak, heyecana gelmek: Taburla geçen Türk askerini görünce kalakladım (*Lohan köyü "Gaziantepe"*).

KALÇA, Manda yavrusu, malak (*Taşburun "İğidr - Kars [Muh.]"*).

KALĞITMAK, İneği boğaya çekmek (*M. Kemalpaşa "Bursa"*).

KALINTI, Sürüsüne uymıyan hayvan (*Yapıntı "Muş-İçel"*).

KALİF, Çobanların keçi kılından yaptıkları portatif küçük çadır (*Hemşin "Rize"*).

KALIN BOYNUZ, Kıvırcık koyunların boynuzu.

KALKAMA, Atın tırısrama yürüyüşü (*Küpesi "Kayseri"*).

KAMA KIVIRCIK, Keçan ve Rumeli Ipsalasında yetişen koyun cinsi. Kuyruğunda el gibi kalınlık vardır.

KAMA KUYRUK, Kama kıvırcık.

KAMBAK, 1 — Boynuzsuz keçi (*Çandır "Giresun"*) 2 — Etli, mülahkam (*Ünye "Ordu"*).

KAMÇI KUYRUK, Kuyruğu kamçı gibi olan koyun (*İstanbul*).

KANATÇI, Sürüye girmiyen koyun ve keçi (*Beypazarı "Ankara"*).

KANTUTMA, Koyunlarda karın şişmesi suretiyle meydana gelen bir hastalık (*G. A.*).

KANDALABI, Atın tay ve sonu çıktıktan sonra aygıra çekilerek henüz rahmi kanlı iken gebe kalması (*Andırın "Maraş"*).

KANGILLAMA, At ve hayvanların suyu görünce koşuşmaları (*Homa "Çivril-Denizli"*).

KANUTA, Her tarafı boz kurt renginde olan keçi (*Evreşe "Gelibolu - Çanakkale"*).

KAPAĞINI SÖKMEK, İki yaşını geçen sığırlar diş çıkarmak (*Alayunt "Kütahya"*).

KAPLAMA SAKAR, Başının ön kısmı tamamen beyazlanan sığır (*Antalya*).

KAPLIK, Ağıl (İzmir [Muh.]).

KARABOĞÇE [İs.], Koyunlara gelen bir çeşit hastalık (Kışlacık "Amasya").

KARA DAGLIÇ, Koyun türü olup ikiye ayrılır: a, koyü malı, b. köseler malı. Köseler, simsiyah kuzgunı renktedir. Silifke, Anamur çevresinde yetişen beyaz dağış degersizdir.

KARA EŞKİN [İs.], 1 — Atların âdi yürüyüşüyle tırısı arasındaki bir yürüyüş (Oymaklı "Adana"; Hamitli "Edirne"; Yusureli "Artvin [Muh.]; Cide ve çevresi "Kastamonu") 2 — Atların orta yürüyüşü (Serik "Antalya"; A.).

KAKAĞOK, Bakla kırması at (Ağrı).

KARA İYREK, Orman içinde, bayır yamaçlarında poyraz ve karayel tulumayan, davarların barındığı kuytu yer (Evreşe "Gelibolu - Çanakkale").

KARAKAÇA, Simsiyah kıvrıkcık nevinden olup, koyun cinsinin en sertidir. Çobanı ayak altına alır, yıkar gider. Dayanıktır. Kırkkilise yaylasında bulunur. Keşişte azdır. (Kırkkilise).

KARA KAÇAN KOPEĞİ, Sürüyü bekleyen, vasat boyda, aca renkte, sert takat koyun dostu köpek cinsi. Bu köpek kendi çobanından gayri kimseye dost olmaz. Mal sahibini dahi suruye sokmaz (Kumeli).

KARAKEÇİ, Türkiye'nin her tarafında bulunursa da, en çok kumeli, Antalya ve Konya'da bulunur. Kara keçi mutlak ağaç veya çalı ister. Kukeçi de derler. Kılı keçi yüksek yerde yaşayamaz, uşur. Tırtık ise yaşar. Çünkü tırtığın yapışması sıkış olur. Eti de lezzetlidir. Kara keçinin sütü çok olur.

KARAMAN: Bir koyun türü olup, kuyruğunun ucunda eğri bir yumurcak vardır.

KARASIGIR, Umumi bir tâbir olup, inek, öküz, buzağı, düveye şamildir.

KARA YAKA, Siyahımsı, büyük başlı, canavarı boğabilen çoban köpeği. Bu köpek canavarı hayalarından kavrarak imha eder. (Rumeli).

KARA YAKA KIVIRCIK, Samsun ve Mersin'de yetişen koyun cinsi. Boyunlarında siyah çizgiler vardır.

KARAYIŞ, Atın yürürken insanı rahatsız eden yürüyüşü (İğdir "Kars")

KARILMAK, Hayvan çiftleşmek (Ömerli "İst."; Mormat "Erzin - Çanakkale"; Mustafa Kemalpaşa "Bursa [Muh.]; Alacahan "Kangal - Sivas"; Ovasaray "Çorum"; Çerkeş, Çankırı; Sazlı "Ayyacık - Çanakkale"; Kocaeli [Muh.]; Kızılcaören "Kütahya"; Ergenli "Balyındır - İzmir").

KARİK, Keçi yavrusu (Malatya).

KARNABAT, Kıvrıkcığın kaave rengi tüylü

KART, 1 — Beş yaşındaki erkek koyun (Ahlat "Bilis"); 2 — Malak (Nigde ve yöresi).

KARUT, 1 — Bir yıllık keçi yavrusu (Nigzevan "Yusureli - Erzurum") 2 — Un gıdı ince buğur (Mesudiye "Giresun").

çeşidi olup Kumeli'de Bulgaristan'dan damızlık alarak ürettimıştır (İstanbul).

KASU, Buzağı konulan yer (Boyabat "Sinop").

KAŞAK, 1 — Çalı kökü (Adana) 2 — Avlu (Bayramiç "Çanakkale") 3 — Küçük kuzu ve keçilerin konduğu yer (Ergine "Bakacak - Bakkesir"; Bayramiç "Çanakkale"; Çardı "Orhanlı - Bursa") 4 — Ağaç kokundaki emici kılıların heyeti mecmuası (Mamrun "Tarsus - Içel") 5 — Bal alınmış petek (Kargı "Tosya - Kastamonu") 6 — Çerden çöpten yapılmış ağıl (Doğanlı "Kütahya"; Beienbaşı "Ezine - Çanakkale") 7 — Yonca (Gelibolu "Çanakkale") 8 — Çadır kurmak için toprakta açılan yer (Çandır "Bogazlıyan-Yozgat") 9 — Çadır tepesine ağaçtan yapılan münaraza (Beybaşı "Ankara") 10 — Buzağı ve malığın konduğu yer (Tepeköy "Torbalı - İzmir"; Kütahya) 11 — Çadır içinde kuzular için ayrılmış olan yer (Mudanya "Bursa [Türkmenler]).

KAŞANMAK, At, eşek gibi hayvan işemek (Kütahya; Samsun; Giresun; Kırşehir; Kastamonu; Bursa; Seyhan; Antalya; Gaziantep; Van illeri).

KAŞEVİ, Hayvan timarında kullanılan aygıt (Erzurum) = Kaşağı.

KAŞŞAK, Kuzu konulan yer (Aydınlıcağır "Ceyhan - Seyhan [Bak: Kaşak, 3].

KAŞARLAMAK, Hayvan beslemek: Üç hayvan kaşarlıyor (Düğer "Hafik - Sivas").

KATA, Büyümemiş hayvan yavruları (Gököy ve çevresi "Lâpseki - Çanakkale").

KATARBAŞI, Göçte kervan başlığı eden ve o sene evlenecek olan kız (Toroslar).

KAVLIK, Hayvan kursağı (Sivas).

KAVUK, 1 — Hayvanların sidik torbası (Tel "Elbistan - Maraş"; Çankırı; Çorum; Ahlat "Bitlis") 2 — Kuka, yumak, makara (İsparta).

KAYALAK, Beş yaşından yukarı yaşta olan dişi deve (Kinik "Fethiye - Muğla").

KAYARLAMAK, 1 — Nalınların aşınan çivilerini yenilemek (O. A.); 2 — Hayvan nallamak (Kayseri).

KAYGIN, Gebe deve (*Antalya*).

KAYGIN, 1 — Yüzü pürüzsüz taş (*Urla "İzmir"*) 2 — [S.] Gebe kaimış deve (Aminin devesi kayındır: (*Ezine "Çanakkaie" Anı koyu "İsparta"*) 3 — Kaymış arazi (*Sarıranboiu "Zonguldak"; Konya; Mersin "İçel"; Denizli; Çankırı; Tosya "Kastamonu"; Eliecik, Çirlik "Ankara"; İsparta; Sinop*).

KAYLAK, 1 — İki yaşında dişi deve yavrusu (*Bakırköyü "Mugla"*) 2 — Tavşan yavrusu (*Armutlu "Burdur"*) [*Bak: Göcen*].

KAZIK, Hayvanları yere bağlamak için demirden yapılmış halkalı aygıt. (L. 45). Atı bağlamak için ayrıca *bukağı* vardır. O da demirden olur. *Bukağı* olmazsa *ip kostek* kullanılır. Arka ayacağının biri ile ön ayacağının biri bağanırsa ona *yan kostek* derler. *Bukağı* ile *ön kostek* yapılır, ancak ön ayakları bağlanır (*İstanbul*).

KEÇİ, Çeşitleri şunlardır: *Kepiç*, bir yaşını doldurup ikinciye basan keçi. *Körpe*, süt emen yavru keçi. *Oğlak*, otlamaya başlayan yavru keçi. *Çepiç*, bir yaşından iki yaşına kadar keçi. *Kezyaz*, *kezazdı*, iki yaşında henüz kuzulamayan kısır keçi. *Erkeç*, iki yaşında erkek keçi. *Teke*, tonumluk erkek keçi. *Yoziuk*, kasaplık (nadım, kısır, kezyaz, ihtiyar) keçiler

KEÇİ, Erkek ise bir yaşında *gıda* (oğlak), iki yaş *navir*, üç yaş *düber*, ondan yukarı yaşlarda olanlara *neri denir*. Dişi, bir yaşında *gıda* (oğlak), iki yaş *çepiç*, üç yaş keçi ve iki yaşında doğuran çepiçlere *oğlama denir*. (A. R. Y.) [*Emirdağ Türkmenleri*].

KEÇİ, Bir aylığı *körpe*, bir yaşına kadar *oğlak*, iki yaşına kadar *erkeğine çepiç*, dört yaşından sonra *erkeğine kart*, dışısına yine keçi. Keçi tohumluğu *teke*.

KEÇEBAŞ, Keçilerde ve koyunlarda akciğer hastalığı, verem (*İçerenköy "İst." [Muh.]; Apturrahmanlar "Serik"; Elmalı - Antalya"; Dutcuk "Dört Yol - Hatay"*).

KEFENLİ, Ön ayaklarından biri sekili olan at (*Niğde ve yöresi*).

KEHER, 1 — Doru, koyu kırmızı tondaki at (*Mengeser "Bayazıt"; Mezre "Kars"*) 2 — İki yaşında iken yavrulayan keçi (*Çermik "Diyarbakır"*) [*Bak: Tıştir*].

KEHYA: Beş on çobanın seçilmiş reisi.

KELAKİR, Keçeden yapılan çoban kepeneği (*Bozumlu "Çerkeş - Çankırı"; Başköy "Ankara"*).

KELE, Boğa, tosun (*Tavşanlı, Hisarköy "Domaniç, Kırkyaran "Uşak", Tepecik, Eğrigöz "Kütahya"; Kırıklı "Emirdağ", Eğret, Salar*

"Afyon"; Aslıhantepeciği "Çağış - Balıkesir"; Narlıdere, Aliğa "Menemen", Çandarlı "Bergama - İzmir"; Yeniköy "Acıpayam - Denizli"; İçdecik, Sancaklıboz "Manisa"; Okcugölü "Karacabey - Bursa"; Konya; Eskişehir; Derinkuyu "Nevşehir - Niğde"; Taşlıçay "Diyadin - Ağrı").

KELEK, Hayvanların boynuna takılan çan, çingirak (*Giresun; Muğla illeri*).

KELEK, Tıkırdak. Sağmal olmıyan kuvvetli kısır koyunların boyunlarına bağlanan ve ses çıkaran madeni aygıt. Erkeçlere, yani erkek keçilere çan bağlanır, zil'leri ise oğlaklara ve öküzlerin yularına bağlarlar (*Bursa; "Kurşunlu - Çankırı"*) (L. 34).

KELENK, Davarlara takılan çingirak (*Alansa "Kelkit - Gümüşane"*).

KELESEK [*İs.*], Boğa isteyen inek (*Üçkuyu "Çal - Denizli"*).

KELİM, Boynuzlu koyun (*Karahoca "Haymana - Ankara"; Tuzhisar "Bünyan - Kayseri"*).

KEMÇİ, 1 — Hayvanlara, davarlara vurulan nişan (*Sabak, Taşucu "Siliifke - İçel"; Akseki "Antalya"; Mastat "Karaman"; İçericişmra "Konya"*) [*Bak: Bellik*] 2 — İşaret: Ben oraya kemçi yaptım (*Aziye "Ereğli - Konya"*).

KEMÇİK, 1 — Yünü az olan koyun (*Derinkuyu "Nevşehir - Niğde"*) 2 — Düzeci, fena adam (*Küpelî "Bünyan - Kayseri"*).

KEMENT, Tor yani başıboş büyümüş tayları tutmaya yarar alet =şayırtma, ilmek.

KEMER, 1 — Yarı beyaz, yarı kara keçi (*Veliköy "Rize"*) 2 — Kağı arabalarının arka yastığı (*Alemdar "Bolu [Muh.]"*).

KEMKİLEMEK, Hayvanlara işaret etmek: Bugün davarları kemkiledim (*Hamurcu "İnce-su - Kayseri"*).

KEMKİRMEK, 1 — Köpek havlamak, ulumak (*Gürağaç "Tavşanlı - Kütahya"*) 2 — Kermirmek (*Yamanlar "İzmir"*).

KEPENEK, Çobanın dökme tüyden dış giyimidir. Dokuma olursa *yağmurluk* olur. (*Alcahöyük*).

KEPEZLİ KOYUN, Başlı hotozlu koyun: Dün akşam kepezli koyunu kurt yemiş (*Ovasaray "Çorum"*).

KEPİÇ, Bir yaşını doldurup ikinciye basan keçi (*İstanbul*).

KEPİÇ KATIR, Babası bodur eşek olan küçük katır: Ahmedin kepiç katırı öldü (*Vezirköprü "Samsun"*).

KERA, Çobanların kullandığı ucu çengelli değnek (*Orhaneli "Seferihisar - İzmir"*).

KEREK, Deve çanı (*Safranbolu "Zonguldak"; Adana "Seyhan"*).

KERKİM, İki yaşındaki dişi keçi (C. A.; G. A.) [Bak: *Gezem*, 1].

KERME, 1 — Kesilerek yakılan ufak davar gübresi (*Ahlat "Bitlis", Erzurum*); 2 — Elin üstünde meydana gelen kat kat kırışık kir; yüzde, el ve kollardaki pul pul ekzama (*Kayseri*).

KERME, Davar gübresi, tezek (*Bayburt "Gümüşane"; Tokat; Ahırlı, Hıdırlar, Karabekir, Ankara; Nize, Yahyalı, Develi, Ürgüp, Tavlusun "Kayseri"; Kars; Genezin "Avanos", Köşker "Kırşehir"*).

KERMEÇ, Keçilerde bulunan bir hastalık (*Silaget "Hopa - Çoruh"*).

KESLEMEK, Hayvanlar saman yerken irilerini ayırma (*Alayunt "Kütahya"*).

KEVRE, Arık koyun (*Kepen "Sivrihisar - Eskişehir"*).

KEYYAZ, İkinci kuzu anası olan koyun: Ahmedin koyunları hep keyyazındadır (*Sarayönü "Saiteli - Konya"*).

KEZEK, 1 — İri toprak parçası *Tokat; Amasya ve dolayı; Bolu* [Bak: *Kesek*] 2 — Otlamağa götürülen koyun veya sığır sürüsü: Koyunu kezeğe verdim (*Demirci "Manisa"*) [Bak: *Gezek*].

KEZEKÇİ, Bir müddet için tutulan sığır çobanı (*Çivril "Denizli"*).

KEZİN, Bir yaşındaki dişi keçi (*Koyulhisar "Giresun"*).

KEZYARMAK, 1 — Öğür almamış koyun ve keçi; muannit, kısır koyun (*Niksar "Tokat"*) 2 — İki yaşında olup da kuzu yapmamış koyun (*Karakucak "Fatsa - Ordu"; Piraziz "Giresun"*).

KEZLEME, Henüz ilk defa doğurmuş koyun: Sürünün içinde yirmi tane kezleme var (*Keşap "Giresun"*).

KICIK, Cüssesi karagülden küçük, eti çok lezzetli ve yünü yumuşak koyun cinsi (*Çukurova*).

KICU, Sarılı, siyahlı hayvan: Senin köpek kıcı (*Ledigelli "Ereğli - Zonguldak"*).

KIÇKIRIK, Köpeği kurda saldırtmak için çobanın haykırışı; kışkırtma (*Amasya [yabancı]*).

KIDI, 1 — Koyun ve keçi gübresi (*Gürcü "Kızılcahamam - Ankara"*) [Bak: *Gıdı*] 2 — Topraktan yapılmış küçük süt kabı (*Kaymaz "Siv-*

rihisar - Eskişehir) 3 — Çam kozalağı (*Peçenek, Kızılcahamam "Ankara"*) 4 — Küçük köpek (*Bahçeli "Ürgüp - Kayseri"*).

KIĞI, Deve, keçi, koyun tersinin kurumuşu (*Tavlusun, Zincidere "Kayseri"; Sivas*).

KIĞILAK, Davar tersi (*Yalvaç "İsparta"*).

KIĞIRMAK, 1 — Çağırarak, davet etmek (*Lâpseki "Çanakkale"*) 2 — Horoz ötmek (*Bahçe "Seyhan"*) 3 — Keçi ve koyunları çağırarak (*Hüseyinli "Beykoz-İst."*).

KIKLIK, Koyun kırkacak makas. Koyun Haziranda gün döndükten sonra, keçi ise Mayıs ve Nisanda kırılır. (Hayvan yere yatırılınca ayakları bağlanır. Kırkıktan sonra kaldırır da başını vurursan o hayvan ölür) (*Bursa; Çankırı*).

KIL KEÇİ, [Bak: *Karakeçi*].

KILAN, 1 — At çulu ve kilim yapılan kalın keçi kılı (*Bolu*) 2 — Kenar, sahil: Şehrin kılanı; Denizin kılanı (*İsparta*) 3 — Tiftik keçisi azmanı (*Safranbolu "Zonguldak"*) 4 — Sebat, karar: Ne kılansız oğlan oldu (*Edirne*).

KILAV, Çoban keçesi.

KILLİK, Deve gübresi (*Adana*).

KILON, Yeni doğan tay (*Samsun ve çevresi*) [Bak: *Kolon*].

KIM, 1 — Koyun gübresi (*Dereşeyh köyü "Ankara"*) 2 — [Ed.] Sus, sakın ha... (*Kargı Kastamonu*).

KIM, Bağlanmış ot (*Erzurum*).

KIMÇI [İs], Küçük ve ince değnek (*Tire "İzmir"*).

KIMÇINMAK, Yaşlı veya dişsiz hayvan, otu kavrayamadığı için salyasını akıtarak otlamaşa çalışmak (*Genezin "Avanos - Kırşehir"*) [Bak: *Çimtinmek*].

KINAN, Bir yaşını geçmiş tay (*Bakırköy "İst. [Muh.]"*).

KINCETMEK, Kırkım zamanı gelmeden koyun sırtından el ile yün koparmak (*Ahlat "Bitlis"*) [Bak: *Kınç*].

KINÇ, Kırkım zamanından evvel koyunun sırtından el ile koparılan yün (*Ahlat "Bitlis"*) [Bak: *Kincetmek*].

KINTINMAK, Kısa otlardan otlamak, karını doyurmayacak derecede otlamak (*Nar "Niğde"*).

KIRA, Çok ufak kulaklı koyun (*A. R. Y.*).

KIRA, Kulakları olmıyan koyun (*Ahlat "Bitlis"*).

KIRANCIK, Yakın kır (*Mahmutşevketpaşa "Beyko z- İst."*).

KIRAŞMAK, Boynuzlu hayvanlar birbirleriyle vuruşmak, süsüşmek (*Navdalı "Mut-İçel"; Sarıyer*).

KIRÇ, Eşeği çağırmak için çıkarılan ses (*Bergaz "Ezine - Çanakkale"*).

KIRÇAN, (*Rumeli*) [*Bak: Ağırılık*].

KIRDAN, 1 — Taşağı burulmuş manda (*Van; Kitre "Bayburt - Gümüşane"; Kânköyü "Erzurum"*) 2 — Büyük: Kırdan öküz öldü (*Çermik "Diyarbakır"*).

KIRDOĞU, Bacağında ve başında beyaz olan davar (*Taşucu "Silifke - İçel"*).

KIRIK, Sıpanın küçüğü (*Vezirköprü "Samsun"*).

KIRIZ, 1 — Başu tıraş edilmiş [adam] (*Gümüşane*) 2 — Tüy veya kılları kırılmış hayvan: Kırız keçi (*Gümüşane*).

KIRI, 1 — Sıpa (*Konya*) 2 — [*N.*] Sıpayı çağırmak için çıkarılan ses (*Uşak "Kütahya"*).

KIRİK, At yavrusu, tay (*Tamzara "Karahisar - Giresun"*) 2 — Davar kırpmğa mahsus makas kırkaç (*Peçenek "Kızılcahamam - Ankara"*) [*Bak: Kırklık, 1*].

KIRKAL, Sığır hayvanlarını bağlamak için boyunlarına geçirilen daire şeklinde ağaç (*Köy "Kars"*).

KIRK DİLİM, Kırk bayır denilen şirden (*Üskülyeniköy "Karaisalı - Seyhan"*).

KIRKANMAK, Köpek homurdamak (*Marabuz "Elbistan - Maraş"*).

KIRKIK, 1 — Keki (*Y. Kaya "Hendak Kocaeli"*) 2 — Kâhkül (*Nazilli "Aydın"*) [*Bak: Kırpma*].

KIRKIL, 1 — Cılız kalmış [tay] (*Göğenc "Karaman - Konya"*) 2 — Akli karalı, kır renkte olan: Kırkıl sakallı (*Gâvurdağ "Cebelibereket - Seyhan"*).

KIRKIM MAKAS, (*Rumeli* yün kırmağa mahsus süngü biçiminli makas. Kırklık (*Anadolu*).

KIRKLIK TUTAR derler. Kırklık zehirlidir. O hayvanı kurtarmak için üstü toprakla çamurlanır (*Folklor*) (*L. 45*).

KIRKLIKÇI, Çok koyunu olan kimsenin koyunlarını kırkmak için ücretle tuttuğu işçi. Koyun yazıda kırkılır (*Kurşunlu - Çankırı*).

KIRKLİK, Ucu demir veya ağaç kancalı bir değnek olup çoban kuzuyu bununla yakalar (*Rumeli*).

KIRMIZI İNEK, Mısır ve Kırım aşlamasından husule gelen kara sığır.

KIRŞARMA [*İs.*], Davarlarda olan bir hastalıktır ki kulaklarından kan alınarak tedavi olunur (*Küplü "Kavak-Edirne"*).

KIŞKILAMAK, Köpeği kışkırtmak (*Muğla; Sivas*).

KIŞLA, Davarın kışın kışladığı kapalı ağıl (*Derince "Kocaeli"; Elbeğli "İzmit - Bursa"; Seydiömer "Kütahya"; İbik "İskilip - Çorum"; Kayarcık "Saimbeyli - Seyhan"; Sinop ve Samsun ili köyleri*).

KIVIRCIK, Koyun cinsi olup eti makbuldur (*Rumeli*).

KIVRIŞ, Arası açık boynuz; çok açık ayaklı at (*Trabzon*) [*Bak: Çaylak, 2*].

KIZANSAK, Kızana gelmiş hayvan (*Samanlıra "Kartal - İst."; Kazmasökü "Sinop"*).

KIZIL KARAMAN, Van, Bitlis, Siirt, Erçiş, Bayazıt çevresinde yetişen koyun cinsi.

KIZIL TÜYLÜ, Bir yaşında oğlak (*Düzmeşe "Bilecik"; Samsun*).

KIZZIT, Ahırlarda iki hayvanı birbirinden ayırmak için aralarına çekilen ağaç parmaklık (*Kelkit "Gümüşane"*).

KİDİK, Oğlak (*Siverek "Urfa"; Sivas; Diyarbakır; Feselek "Reşadiye - Tokat"*).

KİĞ, Keçi, koyun, deve gibi hayvanların yuvarlak gübresi (*Birecik, Urfa; Kilis "Gaziantep"*).

KİLDİK, Davarların ezilmemesi gübresi (*Sarayköy "Kemah - Erzincan"*).

KİPİNCİ, Bir buçuk yaşına kadar olan deve yavrusu (*Alanya "Antalya"*).

KİPRİNCİ, Boz devenin erkeği (*G. A.*).

KİRİNCİ, İki yaşında erkek deve (*Dat köyü "Muğla"; Kargıcak "Alâiye", Manavgat "Antalya"; İçel köyleri*).

KİRİNCİ, 1 — 3-7 yaşlarında olan erkek deve (*Karaman "Konya"; Civanyaylağı "Mersin-İçel"; Çakalkuyusu [Bağışlı aşireti], Aydın, Saçıkaraklı aşiretleri "Toprakkale - Seyhan"; Milâs "Muğla"; Apturrahmanlar "Serik - Antalya"; Anamur, Sabak köyü "Silifke - İçel"*) 2 — İki üç yaşında olan dişi deve (*Kadirli, Kürkçüler "Seyhan"*) 3 — Boz renkli dişi deve (*Topçu "Karaisalı - Seyhan"*).

KİRİŞME, Develer çiftleşme (*Konya*).

KİRTİL, 1 — Develeri bağladıkları kazık (*Yenice "Muğla"*) 2 — Sayım vergisi (*Elbistan "Maraş"*) [Bak: *Kapcur, kamçur*] 3 — Balık tutmağa yarar sepet (*Marmaris "Muğla"*).

KOCİK, 1 — Topuk kemği (*Vihik "Erzurum"*) 2 — Yeni doğmuş manda yavrusu (*Erzurum*).

KOÇ, Bir yaşından iki yaşına kadar erkek koyun.

KOÇASAK, Koca gelen dişi koyun (*Tarsus "Mersin - İçel [Muh.]"*).

KOÇİK, Dişi manda (*Erzurum*).

KOÇ KACIMI, ([İs.], Koç katımından önce kocla temas eden koyunun vaktinden önce doğduğu kuzu (*Sinop köyleri*).

KOCKAR, Yaban koyunu (*Çanakkale*).

KOCKAR, Bir yaşından fazla erkek koyun (*Çilehane "Reşadiye - Tokat"*).

KOÇ KATIMI, Her memlekette değişir. Yerine göre Temmuz başında veya Ekimde katarlar. *Koç koyvermesi, koç salması*.

KOÇSAK, Koç ist'yen koyun (*Gaziantep*).

KODUK, 1 — Katır yavrusu, sıvası (*Demirtas "Alâive": Güzelsu "Akseki - Antaiva": Eşridir "İsparta"; Virancık "Emet - Kütahya"*) 2 — Deve yavrusu (*Kinederiç "Elâzığ"*).

KODUKLAMAKİ Eşek, deve, manda gibi hayvanlar yavrulamak (*Edirne*).

KOĞURSAK, Kısır inek (*Ankara*).

KOLA, Kulağı kesik hayvan (*Ahlât "Bitlis"*).

KOLİK, 1 — Boynuzsuz keçi (*Rize; Gümüşane*) 2 — Boynuzu kısa hayvan (*Kars*).

KOLUK, 1 — Cinci boynuzlu olup da, kendi boynuzsuz olan hayvan (*Demirli, Kırşehir: Manisa "Yozgat"*) 2 — Boynuzsuz veya küçük kulaklı keçi (*Yusufoğlu "Çoruh"; Genezin, Kösker "Kırşehir": Tuzhisar "Bünyan - Kayseri"; Malkara "Tekirdağ"; Zara "Sivas": Burç: Gaziantep*) 3 — Boynuzsuz erkek davar (*Kırık "Sebinkarahisar - Giresun"*) 4 — Yaşlı kısrağ (*Çayıroluk "Tavşanlı - Kütahya"*) 5 — Bevgir, katır gibi yük hayvanları (*Maraş; Kayseri; Ankara*).

KOLUKMAK, Yükten veya yorgunluktan hayvanların ön bacakları tutulmak (*Genezin "Avanos - Kırşehir"*).

KOLUM, Yüklü, gebe kısrağ (*Çayıroluk "Tavşanlı - Kütahya"*).

KOLUN, At ve eşek gibi hayvanların düştürdükleri yavru (*Erzurum; Kütahya köyleri*).

KOLUN ATMAK, At ve eşek gibi hayvanlar yavrusunu atmak, düşürmek (*Erzurum; Ahlât "Bitlis"*).

KONGURDAK, 1 — (*Keçiborlu "İsparta"; Karapınar "Konya"*) [Bak: *Kongırak*] 2 — Koyunların kuyrukları altında biriken pislik topakları, çakıldak (*Muğla*) [Bak: *Çağıldak*].

KONTAR, Bir yaşında olan sığa (*Mut "İçel"*).

KOPÇURMAK, At koşturmak (*Orta (Çankırı)*) [Bak: *Kopdurmak, kopturmak*].

KOPMUK, Davar tezeği (*Güdüll "Ayaş"; Beypazarı "Ankara"*).

KORİT, Bir yaşından iki yaşına kadar olan erkek keçi (*Gümüşane; Karlı (Gerze - Sinop)*) [Bak: *Divrin, korut*].

KORUT, 1 — Bir ile iki yaş arasında erkek keçi (*Sivas; Çankırı; Kars*) [Bak: *Koşat*] 2 — Oğlak (*Nevşehir çevresi "Niğde, Zile "Develi - Kayseri"; Kemah "Erzincan"*) [Bak: *Korit*].

KOŞAN, 1 — Davarları bir araya koyup sayma (*Karapınar, Konya*) 2 — Boyunduruğu araba okuna bağlayan çivi (*Berk "Bolu"*) 3 — Calıdan daire biçiminde çevrilmiş davar ağılı (*Sorkuncak "Eşridir - İsparta"*) 4 — Boyunduruğa bağlı olarak hayvanlar tarafından sürüklenen ağaç odun (*Üye "Ordu"*).

KOSAK, 1 — Taslık harabe halinde yavlım, otlak (*Harmanköy "Söğüt - Bilecik"*) [Bak: *Göçük*] 2 — Deve yavrusu (*Ereğli "Konya"*) [Bak: *Göçek*].

KOM, Ağıl (*Ahlât "Bitlis"*).

KOM, 1 — Ağıl (*Elâzığ*; Davarları koma götür: *Erzincan; Gümüşane; Çankırı; Erzurum; Tokat; Ağrı köyleri*) 2 — Kazık (*Kucurkuyu "Bor - Niğde"*) 3 — Çoban değneği (*Nevşehir "Niğde"*).

KOSANA, Davar ağılı (*Orhaniye "Marmaris - Muğla"*).

KOSANA VURMAK, Sağılmak için davarları birbirine bağlamak (*Genezin "Avanos - Kırşehir"*).

KOŞARMAK, Yavrusu ölen bir hayvana, anası ölmüş bir yavruyu alıştırıp besletmek (*Şabanözü "Polatlı - Ankara"*).

KOŞERA, Koyun ağılı (*B. Mankit "Ceyhan - Seyhan"*).

KOŞKEK, Deve yavrusu (*Keskin Türkmenleri "Ankara"*).

KOŞU MANDASI, Çifte giden burulmuş erkek manda. Manda insan adlarını benimseyen bir mahlûktur (*Rumeli*).

KOTAKLIK, Küçük malakları koymak için ahırda ayrılan yer (*Kızılköy "Manyas - Bandırma"*).

KOTERE, 1 — Dana ahır (Mantık "Ceyhan - Seyhan [Muh.]") 2 — Kara biber (*Anadoluhisarı "İst. [Muh.]"*).

KOTMAK, 1 — Eşek yavrusu (*Karacaklavuz "Tekirdağ [Muh.]"; Osmaniye "Ilgın - Konya [Muh.]"*) 2 — Deve yavrusu (*Büyükçekmece "İst. [Muh.]"; Kızılköy "Manyas - Balıkesir [Muh.]"*) 3 — [S.] İri yarı, gösterişli (*Kızılköy "Manyas - Balıkesir [Muh.]"*).

KOTUK, Eşek sıpası (*Tevfikiye [?]; Bursa*).

KOTUKLAMAK, Eşek yavrulamak (*Tevfikiye [?] [Muh.]*).

KOTUŞ, İnek memesi (*Rize*).

KOVUŞMAK, Çiftleşmek arzusuyla boğa, inek ardından koşmak (*Navdalı "Mut - İçel"*).

KOYNAK, Koyundan çıkarılan aşık kemiği (*Çorum*).

KOYUNLAR İLE İLGİLİ SÖZLER:

Emlik, Yeni doğmuş kuzu, emlik kuzu.

Kuzu, Otlamaya başlamış koyun yavrusu, yirmi beş gündен altı aya kadar.

Toklu, Altı aylıktan bir yaşına kadar erkek ve dişi koyun.

Şişek, Bir yaşından iki yaşına kadar dişi koyun.

Koç, Bir yaşından iki yaşına kadar erkek koyun.

Eke, İki yaşından yukarı erkek ve dişi koyunlar.

Yozluk, Kasaplık, kısır, hadım, ihtiyar koyunlar.

KOYUN, Erkeği, bir yaş kuzu, iki yaş toklu, üç yaş högeç, dört yaş mez, beş yaş mez, beş yaş kart, altıdan yukarı olanlara koç adı verilir. Dişisi, Bir yaş kuzu, iki yaş şişek, veya belindir, üç yaş bizaç'tır. Daha yukarı yaştakilere koyun diyerek söylenir.

KOYUN TARÇIĞI, Koyun gübresi (*Ahlât "Bitlis"*).

KOYUN YÜZÜ, 24 Şubatta çobanların evleri dolaşıp topladıkları bahşiş (*Pekin köyü "Kelkit - Gümüşane"*).

KOYUTMAÇ, Sonbaharda sütün koyulaştığı zamanda kaynatılarak yapılan yemek (*Çankırı*) [*Bak: Koyurtmaç*].

KOZ [*İs.*], 1 — Evlerin altında bulunan davar ağılı (*Elâzığ; Küpesi köyü "Erzincan"*) 2 — Ahırlarda yavruların konmasına yarayan yer (*Hasankale "Erzurum"; Telme "Şiran - Gümüşane"*).

KOZ, Ağıl "Çocuk kundakta, kuzu kozda belli olur" (*Ahlât "Bitlis"*).

KOZU YAKMAK, Kuzu emzirmek (*Balıkesir*).

KÖÇEK, Yeni doğmuş deve yavrusu (*Mar-maris "Muğla"*).

KÖLEM, Kölen, yeni doğan kuzuları koymağa mahsus çukur. Bu çukurların küçüğüne *pey denir* (*Kayseri; Türkmen*).

KÖLÜK, Kuyruklu koyun, karaman cinsi (*Erbaa "Tokat"; Amasya*).

KÖM, 1 — Koyun ve keçi ağılı (*Çorum ili; Maraş; Tepeköy "Piraziz - Giresun"*) 2 — Kayadan oyulmuş ağıl, mağara ağılı (*Gaziantep*).

KÖN, Ağıl (*Ortaköy "Artvin - Çoruh"*).
KÖRİT VE KÖRÜT, [*İs.*], İki yaşında olan erkek keçi (*Peterek "Yusufeli - Artvin"*).

KÖRPE, 1 — Süt emen yavru keçi (*G. A.*); 2 — Küçük, ufak tazece.

KÖRPE KATMA, Kuzuları süt emmek için analarına katma (*A. R. Y.*).

KÖRŞEK, Altı aylık deve (*Sofular "Aydın"*).

KÖRÜS, Küçük kulaklı keçi (*Maraş*).

KÖRÜT, Bir yaşından üç yaşına kadar olan erkek keçi (*Sivas ve çeyresi; Yusufeli "Artvin [Muh.]"; Mezirme "Hekimhan - Malatya"*).

KÖRÜZ, 1 — Bir yaşında oğlak (*Adana, Haruniye, Ayran "Bahçe - Seyhan"*) 2 — Vaktinden evvel tekeye gelerek yavrulamış keçi (*Başlamış "Dört Yol - Hatay"; Kadirli "Adana-Seyhan"; Bakırdağ "Kayseri"*) 3 — Cılız kalmış keçi yavrusu (*Cebelibereket "Seyhan"*) 4 — Sigara izmatiri (*Toprakkale "Osmaniye - Seyhan"*).

KÖS, 1 — Sürü başında, kara koyunla birlikte giden koç (*Kırşehir Türkmenleri*); 2 — Çok eskiden kullanılmış olan bir müzik aleti (*Konya*).

KÖSEM, Dört yaşında, çobana alışkın erkek keçi (*M. Akalan "Orhaneli - Bursa"; Antalya; Semerköy "Simav - Kütahya"*).

KÖSEM, Baş, reis; kuzu sürüsünü çeviren ve idare eden koyun veya koç (*Muğla: Çatalağım "Karacabey - Bursa"; Keçiborlu "İsparta"; İzmir [Muh.]*).

KÖSEMEN, (*Keskin "Eskişehir"*). [*Bak: Elci, 4*].

KÖSEMEN, Cobanların önünde sürtüğü çeken erkek veya dişi keçi (*Rumeli*).

KÖSMÜK, 1 — Toparлак odun (*Büyük kızılçık "Göksun - Maraş"*) [*Bak: Tekedek*] 2 — Sigara izmariti (*Ordu; Giresun*) 3 — İşe yaramıyacak kadar eskimiş aygıt (*Bahattin "Ulubey-Ordu"*) 4 — [S.] Erkek istiyen kızgın kısrak (*Eskiakvıran "Emirdağ - Afyon [Muh.]"*) [*Bak: Kösnük*].

KÖSNEMEK [F.], Aygır istemek, çiftleşmek istemek (*Çal "Denizli"; Çanakkafe [Muh.]; Uluborlu "İsparta"; Fethiye "Muğla"; Lâhna "Hayrabolu - Kırklareli"*).

KÖSNÜK, Çiftleşmek isteyen at, esek gibi hayvan (*Yerkesik "Muğla": Kütahya kövleri; Çavır, "İzmit - Kocaeli": Tire, Kemalpaşa "İzmir": Ziva, Hamirâbat "Söğüt - Bilecik": Kilimli "Zorun'dak": Bolu: Edirne: Avcılık, Ezine "Çanakkafe"; Kırka "Eskişehir": İydecik, Sancaklıboz "Manisa": Erzurum: Kadirli "Sevhan"; Fâremit "Balıkesir": Bursa [Muh.]; Şerefiye "Ordu": Amasya kövleri*).

KÖSNÜK, Aygır istiyen kısrak.

KÖSNÜKMEK, Kısrak veya dişi merkep dalaba gelmek (*Kütahya*) [*Bak: Öğürmek*].

KÖSTEĞE, Çoban (*Sivas*).

KÖSTEMEK, Hayvanın ön ayaklarını urganla çatmak, bağlamak (*Adana "Sevhan"*).

KÖSTÜRMEK [F.], Koyunları gölgede dinlendirmek (*Yenice "Muğla"*).

KÖŞEK, Deve yavrusu (*Muğla; Denizli; Antalya illeri*).

KÖŞEK, 1 — Bir yaşından sonraki deve yavrusu (*Denizli, Menteşe*) 2 — Boz devenin üç yaşından ufak olan yavrusu (*G. A.*).

KÖŞKEK, Deve yavrusu (*Keskin Türkmenleri "Ankara"*).

KÖTEĞİ, Deri ile adale arasına pekmez dökmek suretiyle tedavi edilen bir at hastalığı (*G. A.*).

KÖTEN, Hayvanlarda görülen bir hastalık (*Çankırı*).

KUFA, 1 — Kulaksız hayvan: Kufa ineği sağdınız mı? (*Mahmutlar "Tire - İzmir" 2 — [S.] Çam ağacından veya güknardan oyulmuş*

su kabı, kova (*Gümüşane; Tirebolu "Giresun"*) 3 — Sağır [adam] (*Gelibolu "Çanakkafe"*) 4 — [İs.] Çatal, kaşık koymağa yarar tahta kutu (*Pütürge "Malatya"*).

KUĞUŞMAK, İnek, dişi manda gebe kalmak (*Civanyaylağı "Mersin - İçel [Aşiret]"*).

KULE, 1 — İki üç yaşında olan tay (*Terme "Kaş - Antalya" 2 — Tandırın hava deliği (Genezin "Avanos - Kırşehir"; Darsiyak, Kayseri) [Bak: Küle, külle]*).

KULİŞ, Tay (*Pazarcık "Bozüyük - Bilecik [Muh.]; Osmaniye "İlgın - Konya [Muh.]; Safraköyü "Bakırköy - İst. [Muh.]; Gölcük "İzmit [Muh.]"*).

KULİN, Tay (*Edirne [Muh.]*) [*Bak: Kuli, 3*].

KULİYE, Boynuzsuz keçi (*Gümüşane*).

KULMEK, El ve ayağını bağlamak: Şu koyunu külelim de öyle kırkalım; Jandarma hırsız küldü: (*Senirkent "Uluborlu - İsparta"; Ulukışla "Niğde"; Camili "Konya"*) [*Bak: Külemek*].

KULUN, Tay (*Burdur; Muğla; Denizli; İsparta; Afyon; Balıkesir; Manisa; Konya; İzmir; Aydın; Kırşehir; Niğde; Kayseri; Antalya; Seyhan; İçel; Maraş; Gaziantep; Gümüşane; Giresun; Ordu; Sinop; Samsun; Amasya; Çorum; Yozgat; Tokat; Ankara; Sivas; Kocaeli; Kars; Tekirdağ illeri*).

KULUNATÇI, Gebe at veya eşek (*Engücek "İspir - Erzurum"*).

KUMAK, 1 — Delik: Ağaç kumağı; 2 — Eşek yavru düşürmek (*Niksar "Tokat"*).

KUNANCIN, İkidenden üç yaşına kadar olan inek yavrusu (*Çilehane "Reşadiye ve - Tokat"*).

KUNAN, Üç yaşına girmiş kısrak (*Kütahya*).

KUNU, 1 — Tay (*Mahmudiye "Giresun"; Eskişehir*) 2 — Kedi yavrusu (*Karaköy "Nallıhan - Ankara"; Kundak "Çankırı"*) [*Bak: Kundak, kunnâ*].

KURA, 1 — Kulakları kısa koyun ve keçi (*Ahlat "Bitlis"; Kelkit "Gümüşane"; Kars*) [*Bak: Kürüz*] 2 — Anahtar (*İlgın, Konya*) 3 — [S.] Kurnaz (*Erzincan*).

KURBANLIK KOYUN, Süslenir, alınına ayna takılır, kınalanır.

KURDURMAK, Sürüye giren kurt, koyunu boğmak veya kuyruklarını emmek (*Genezin "Avanos - Kırşehir"*).

KURTBENĞİ, Birçeşit at yürüyüşü (*Sulusaray "Tokat"*).

KURTBOĞAN [İs.], Köpeklerin boynuna takılan dikenli demir halka (*Çeltikçi "İnegöl - Bursa"*).

KURTÇUL, Kurt boğan köpek (*Göksün "Bozüyük - Bilecik"; Erzincan*).

KURTLINGİ, Atın bayağı gidiş ile tırıs arasındaki yürüyüşü (*Amasya*).

KURT SİNİRLİ, Arka bacakları iğri olan at ve kısırak (*Adana "Seyhan"*).

KURTYEMEZ, 1 — Geviş getiren hayvanlarda üçüncü miyde, kalensüve (*Tan "Kemah - Erzincan"* 2 — Baş ile amudifikariyi ayıran kemik, ense kemiği (*Kümbet, Bardakçı "Seyitgazi - Eskişehir"*).

KURUK, ARKAN KURUK, Üç buçuk santim kutrunda ucuna uzun ip bağlanmış bir sırak olup yarı terbiye görmüş atları hergeleden ayırmak için kullanılır. Arkan kurukta ip sabit olmayıp ilmik halindedir (*A. R. Y.*).

KURUK, Sıpa (*Ahlat "Bitlis"; Çorlu "Tekirdağ"; Gümüşane; Erzurum*).

KUŞARA, Koyunların açıkta yattıkları yer (*Babaeski "Kırklareli"*) [*Bak: Çalmar*].

KUŞLA, Köpeğe verilen yat emri (*Anadolufeneri "İst."*).

KUTA, Boynuzsuz keçi (*Soğanlık*).

KUTRA, Enik. Küçük şişman yavru köpek (*Rumeli*).

KUYLUK, Keçi oğlaklarını koydukları üstü kapalı ağıl.

KUYRUĞUL [S.], Kuyruğu beyaz hayvan: Bizim manda kuyruğuldur (*Söfker "Susehri - Sivas"*).

KUZU AŞIĞI, Çukur yeri geniş olan aşık (*Amasya*).

KUZU KAŞAĞI, Mandırada kuzulara mahsus mahfuz yer (*Balıkesir*).

KUZU, Otlamaya başlamış koyun yavrusu, yirmibeş günden altı aya kadar.

KUZU KULAK, Ufak kulak.

KUZULACI, Davarların doğurma çağı (*Karatepeli "Adana"*).

KUZULUK, Koyunların doğurdukları yer (*G. A.*).

KÜLEMEK, Koyun kırkılırken veya kesilirken ayaklarını bağlamak (*Yerköy "Yozgat"; Toprakkale, Mustafabeyli "Bahçe - Seyhan"*) [*Bak: Külmek*].

KÜLÜK, Boynuzlu keçi (*Çandır "Giresun"*) [*Bak: Kambak*].

KÜM, 1 — Bir dalda bir meyvanın sık ve çok bitmesi (*Çankırı köyleri*) 2 — Kuzuları soğuktan barındırmak için yapılan çukur (*Burdur; Karahoca "Ankara"*) 3 — Koyun yatağı, ağıl (*Giresun; Beyobası, Çelebi "Ankara"*).

KÜME, Sürü (*Emirdağ Türkmenleri*) (*A. R. Y.*).

KÜMELEZ, Bazı yerleri aşınmış aşık kemiği (*Dodurga "Bozüyük - Bilecik"*).

KÜN [İs.], Hayvan gübresi (*Karahacıp "Çorum"*).

KÜNDÜ, Çobanların ağaç kavını kükürtle yağurarak yaptıkları ve çakmak taşıyla yaktıkları kav (*Çanakkale*).

KÜNGAH, Derinin kuyruk tarafı (*Ankara*).

KÜPE, Bir yaşından üç yaşına kadar olan dişi tay (*Alan "Çumra - Konya"*) [*Bak: Ureye*].

KÜRDÜK, 1 — Sıpa (*Maraş*) 2 — Gömlek (*Akçalı "Seyhan"*).

KÜREN, 1 — Alın akıtmalı at (*Kars*) 2 — [S.] Kulaya yakın at rengi (*Karaköse, Köy "Kars"*) 3 — Yaban hayvanları sürüsü: Bir küren domuzda rasgeldim (*Osmaniye, Çukurköy "Karaışalı - Seyhan"; Şihli "Develi - Kayseri"; Civanaylağı "Mersin - İçel"*) [*Bak: Zurval*] 4 — Birbiri üzerine yağılmış odun veya arıkovanı (*Bayadı "Konya"*).

KÜRİK, At veya merkep yavrusu (*Nilüfer "Bursa"; Çankırı; Safranbolu "Zonguldak"*).

KÜRKÜT, 1 — Uzun tüylü deve yavrusu (*Köyceğiz, Fethiye "Muğla"*) 2 — Halı, kilim tezgâhlarında taraktan dökülen yün kırıntıları (*Ayvalı, İsparta*).

KÜRNEK, 1 — Hayvanların toplu olarak dinlendiği yer (*Kürkcüler "Seyhan"*) 2 — Sıcaktan bunalarak birbirine sıkışan koyun sürüsü (*Karahoca "Haymana - Ankara"*) 3 — Eşya yığını (*Akseki "Antalya"*) 4 — Karınca yuvası gibi toprak altında bulunan yuva (*Alanya "Antalya"*) 5 — Sık çalılık (*Homa "Manavgat - Antalya"*).

KÜRNEMEK, Hayvanlar sıcaktan birbirine sokulup toplanmak (*Eğirdir "İsparta"*).

KÜRRÜK, 1 — Tay (*Büyükçalı "Dörtöyl-Hatay"; Şükriye "Ceyhan - Seyhan"*) 2 — Deve yavrusu (*Urfa*).

KÜRT KÖPEĞİ, Som beyaz, koyun beklemeğe elverişli köpek.

KÜRÜS, Küçük kulaklı keçi (*Koyulhisar "Sivas"*).

KÜRÜSMEK, Ehli hayvanlar korkudan ürerek bir araya toplanmak (*Alaçam "Milâs - Muğla"*).

LAS, Biçilmiş otların yerde teşkil ettiği sıra: Çayırın laslarını çevirdin mi? (*Erzurum*).

LASAN, Çitle çevrilmiş tarlalar arasından geçen geniş yol (*Antalya*).

LAST, Tırpanla biçilmiş otların yerde teşkil ettiği sıra (*Ahlat "Bitlis"*) [*Bak: Las*].

LOK, Boz devenin erkeği (*G. A.*).

LÖK, 1 — Erkek deve: Lök gibi oturdu (*Çiçekdağ, Köşker "Kırşehir"; Yavlu "Aydın"; Bergama "Balıkesir"; Bademli "Dinar - Afyon"; Keçiborlu, Köprü "Şarkikaraağaç-İsparta"; Kadirli, Misis "Adana - Seyhan"; Akeyne "Anamur - İçel"; Milâs "Muğla"; Urfa; Gaziantep; Karapınar "Konya"; Foça "Menemen - İzmir"; Biga "Çanakkale" [Bak: Hopa]*).

LÖKÜ, Sürüye uymıyan, sık sık durup dinlenen koyun veya keçi (*Çetmi "Akşehir - Konya"*).

LÖKÜMEK, Kocamak, İhtiyarlamak (*Konya*).

LÖNGÜRDEK, Hayvanlara takılan büyük çan (*Çeltik "İnegöl - Bursa"*).

LUMÜÇ, Koyun (*Toroslar*).

MADAK, Dişi manda (*Ahlat "Bitlis"; Erzincan [Bak: Medek, 1]*).

MAĞAL, Yaylada koyunların gece yatak yeri.

MAĞARMAK, Sığır hayvanları böğürmek (*Akçakaya "Kayseri"*).

MAKA, 1 — Büyük hayvanların aşık kemiği (*Şabanözü, Çanilli, Ankara*) 2 — Hayvanların boynuna takılan mavi nazar boncuğu (*Şabanözü "Polatlı - Ankara"*).

MALUZ, Yeni doğuran hayvanlara verilen mısır çorbası (*Hemşin "Çoruh"*).

MALAK, Manda yavrusu (*Denizli, Gaziantep*) Medek (*Mecitözü*) aynı mânada (*AD. 274*).

MALYERİ, Hayvanlar için hazırlanan sulak ve çayırılık yerler (*Maras*).

MANÇA, Manda yavrusu, malak (*Evreşe "Gelibolu - Çanakkale [Muh.]"*).

MANDA, (*Rumeli*): camus, (*Anadolu*).

MANDA, Bir yaşında sak, iki yaşında borlak, üç yaşında gedek. Dişi ve erkekte isimler aynıdır (*A. R. Y.*).

MANDA DÜVESİ, İki yaşındaki dişi manda (*G. A.*).

MANDA BUĞASI, Mandanın damızlık erkeği.

MANDAK, 1 — Kuyruğu kıvrık koyun (*Aydınlıcadırı "Ceyhan - Seyhan"*) 2 — Boynuzsuz koyun (*Topcu "Karaisalı - Seyhan [Aşiret]"*).

MANKIRMAK [*F.*], Manda böğürmek (*Yeniköy "Ereğli - Konya"; Merkepcikışlağı "Amasya"*).

MANKOBE, Koyunların sağıldıktan sonra yattıkları yer (*Küpesi "Erzincan"*).

MARDİN KARAMANI, Beyaz bir koyun cinsi olup burmazlar.

MAYA, 1 — Yük devesi (*Antalya*) 2 — Cins dişi deve (*Bergama, Menemen "İzmir"; Haymana, Ücem "Bâlâ - Ankara"; Masara, Mut "İçel"; Hani "Lice - Diyarbakır"; Heniske "Amasya"; Gelibolu; Biga "Çanakkale"; Muğla; Karaman, Konva; Köşker, Kırşehir; Honaz "Denizli"; Sungurlu "Çorum"; Gelenbe "Kırkağaç - Manisa"; Senir, İsparta; Başlamış "Dört Yol - Hatay"; Çakalkuvusu "Adana"; Gâvurdağ "Seyhan"; Ordu; Gaziantep; Antalya*) [*Bak: Kavalık*] 3 — Dişi esek (*Çorum: Ücem "Bâlâ - Ankara"; Hisarcık, Pınarbaşı, Zencidere, Kayseri; Genezin, Sarılar "Avanos - Kırşehir"; Şahmuratlı "Sorgun"; Yozgat; Niğde; Sungurlu "Çorum"; Çankırı*) 4 — İncir (*Bakırdağ "Develi - Kayseri"; Çukurova. Başlamış "Dört Yol - Hatay"; Kozan "Seyhan"*) 5 — Bir çeşit ezgi (*Gaziantep*) 6 — Gazel, mâni (*Malatya*) 7 — Bir çeşit şarkı, türkü (*Harnut "Elâzığ"*) 8 — Baş parmağın tırnak altında bulunan iç yüzü (*Karakaköy "Çatalca - İst."*) 9 — Manda derilerinin killarını almak için kepek ve cavdar unundan yapılan bir ilaç (*İsparta [Tabaklarca]*) 10 — Ayaklarına nal çakılan hayvanların tırnakla et arası (Nal çivisi mavava dökünmü: (*Çanakkale; Mustafakemalpaşa "Bursa [Muh.]"*).

MAYALIK, Damızlık kovun ve keçi; kuzu (*Trabzon; Cumayanı "Zonguldak"*).

MAYDAN, İki üç yaşındaki kısırak veya at (*Taşlıcağ "Divadin - Ağrı"; Köy, Zaim köyü "Sarıkamış"; Kars*).

MAYE, 1 — Yeni doğmuş kuzu veya oğlak (*Vezirköprü "Samsun"*) 2 — Domates (*Bartın "Zonguldak"*).

MAYIS, 1 Sığır hayvanlarının taze pisliği (*Adana "Seyhan"; Malatya; Alucra, Şebinkarahisar "Giresun"; Çorum; Gemen "Yalvaç - İsparta"; Mut "İçel"; Paşaköy "İpsala - Edirne [Muh.]"; Karabiga "Çanakkale"; Sivas; Karapınar "Konya"; Alayunt "Kütahya"; Gaziantep; Van; Gümüşane*) 2 — Uzun ve düzgün olarak kesilmiş ağaç (*Senirkent "Uluborlu - İsparta"*).

TÜRKİYE'DE HAYVANCILIK İLE İLGİLİ SÖZLER

MAZİK, Biraz büyümüş sığır yavrusu (Şebinkarahisar "Giresun").

MAZMAN, 1 — Üç yaşına girmiş koyun (Dumlupınar "Ilgaz - Çankırı"; Çorum) 2 — Çuval dokuyan, mutaf (Maraş; Antalya; Alibozlu "Adana - Seyhan"; Malatya) 3 — Dört yaşını bitiren erkek koyun (Ciritmüminli "Keskin - Ankara"; Seyhan; Gülâbi "Yozgat"; Adana "Seyhan") 4 — Dört yaşına girmiş ve burulmuş keçi (Erzin "Dört Yol - Hatay"; İst.) 5 — İki yaşında toklu (Zara "Sivas") 6 — Beş yaşında burulmuş koyun (Güllühöyük "Kırşehir"; Van; Yeniköy "Ereğli - Konya").

MEĞİRSEK, Yavrusuna düşkün ehli hayvan (Alayunt "Kütahya"; Kargı "Kastamonu").

MEDEKLİK, Dişi hayvan sürüsü (Erzurum).

MELER, Keçi dili (Şebinkarahisar, Alucra "Giresun").

MELEŞ, İki kuzulu koyun (Harput "Elâzığ").

MERDA, Canlı mal; emlak (İçel).

MEREK, Avluya getirilip yere konan ot (Erzurum).

MESNE, Koyun (Elâzığ).

MEZERE, Hayvan olatmağa mahsus arazi (Trabzon). Mezrea.

MICIR, 1 — Manda yavrusu, malak (Akhisar "İnegöl - Bursa") 2 — Odun ve kömürün ufağı (Dağobası "Çanakkale").

MISRAN, Yemlik, ot yedirilen yer.

MOCUK, 1 — Deve yavrusu, potuk (Çankırı; İnköy, Alayunt, Kütahya; Karacaahmet "Afyon") [Bak: Köşek] 2 — Kısa hırka (Litros "İst. [Muh.]") 3 — Domuz yavrusu (Tavaklı "Geyikli - Çanakkale").

MOCUK, 1 — Deve yavrusu, potuk ("Çorum").

MOÇUK, 1 — Deve yavrusu (Hocaköy "İnegöl - Bursa") 2 — Ucu topuzlu değnek, çomak (İst. [Muh.]; Pazarcık "Bozüyük - Bilecik [Muh.]").

MODUL, 1 — Hayvanları sürmek için kullanılan ucu sivri aygıt veya bu aygıtın ucundaki çivi, nodul (Gâvurdağ "Seyhan"; Honaz "Denizli"; Kalecik "Ankara"; Sivas dolay; Kars; Tuzaklı "Gölpazarı - Bilecik"; Amasya; Kelkit "Gümüşane"; Erzincan; Ficek "Reşadiye - Tokat"; Parak "Alucra - Giresun") 2 — Domurcuk (Ünye "Ordu"; Kayadibi "Giresun") [Bak: Modu].

MOR KARAMAN, Kuzey Doğu Anadolu'da yetişen koyun cinsi.

MOKAN, Koyun sürüsü (Gölcük "İzmit [Muh.]").

MOZALAN, Koyunların öğle vakitleri barındıkları çukur yerler (Ahlât "Bitlis").

MOZUK, İki yaşındaki erkek buzağı (Kürtler "Tokat [Muh.]"; Gâvurdağ "Celibereket - Seyhan"; Tercan "Erzincan") [Bak: Gönge, 1].

MOZULAMA, Yavrularını gören ineklerin böğürmesi (Kelkit "Gümüşane").

MÖLÖŞ, Manda yavrusu, malak (Alioğlu "Ereğli - Zonguldak").

MUHAL, 1 — Yavruları ortak olmak, mahsulü yarı yarıya bölünmek şartıyla, birine bakmak için verilen herhangi bir hayvan: İneği bir sene muhala verdim; beş koyun filân köylü Ahmette muhaldadır. (Talas "Kayseri") 2 — [S.] Eski (Konya).

MULU, Koyun midesinin bağırsağa bitişik olan yeri, bevabı mide (Konya).

MUNZUR, 1 — Burun (Köse "Kelkit"; Gümüşane; Trabzon) 2 — Asık surat (Trabzon; Gümüşane: Kedi munzurunu, yemek tabağına soktu (Somsun).

MUZDUR, Kköy sığirtmacı, köy çobanı (Dalaver "Arpaçay - Kars").

MÜSÜRMÜK, Hayvan yemliği (Erzurum).

NADAS, Sürülerin dinlendirildiği tarla.

NAHIR, 1 — Sığır sürüsü (Yozgat; Kars; Tokat [Muh.]; Dombaylı "Salihli - Manisa"; Zeytinli "Edremit - Balıkesir"; Pınarbaşı, Kayseri; Diyarbakır; Aziziye; Ahlat "Bitlis"; Gaziantep; Köşker "Kırşehir"; Kozan "Seyhan"; Ankara; Samsun; Yenitepe "Ağrı [Muh.]"; Erzurum; Darende "Malatya"; Cimin "Erzincan"; Gümüşane; Elâzığ; Yusufeli "Çoruh [Muh.]"; Maraş) [Bak: Kubaşık, 2] 2 — Koyun ve keçi sürüsü (Bitlis) [Bak: Kubaşık, 2] 3 — Her evden bir iki davar toplanarak yaylıma çıkarılan davar sürüsü (Gaziantep) 4 — Dana sürüsü (Behisni, Kemaliye "Malatya").

NAHIRÇI, Sığirtmacı.

NELBEKLEMEK, Yere çakılı demir sikkeye veya bir çayıra atı ön ayağından bağlamak (İsparta).

NELBENK, Ucunda sikkeli takılı zincir: At nelbengi (Kızılhisar "Acıpayam - Denizli").

NELBENK, Atın sikke ile çakılması ve kendi kendine idman yapması (*Emirdağ "Afyon"*).

NERENE, Katarda en gerideki davarın dizlerine bağlanan çan (*Tavaklı "Ezine - Çanak-kale"*).

NERİ, Üç yaşından büyük erkek keçi (*Ahlat "Bitlis"*).

NEVELİK, Camus yavrusu (*Erzurum*).

NEVERİK, İki yaşında dişi manda (*Hasan-kale, Erzurum*).

NİŞANSIZ, Hiçbir lekesi olmayan doru, yağız, al, kula at (*Niğde ve yöresi*).

NOKRA, 1 — Koyun, keçi ve sığır gibi hayvanların derilerine gömülen kurt (*Bıyıklı köyü "Tekirdağ [Muh.]"*) [Bak: Okra] 2 — Kel adamların başlarındaki yara, kabarıklık (*Edirne*).

ODACI, Çobanlıkta kahya ve yamağa yemek pişiren uşak.

ODUN YAYIK, (L. 43); Örü yayık (L. 42); [Bak: Yayık, yannık].

ODUKMAK [F.], Süt emen kuzu veya oğlak ot yemeğe başlamak (*Düğrek "Muğla"*).

OFURTMAK, 1 — Mübalâğa etmek (*Niğde; Maraş; Gaziantep*) [Bak: Abartmak, abırtmak, afartmak] 2 — At, eşek ve katır gibi hayvanlar çifte atarak koşmak (*Uluborlu "İsparta"*).

OĞLAK, Keçi yavrusu.

OĞLAMA, İki yaşındayken doğuran koyun (*Ahlat "Bitlis"*).

OHAH, Sığır hayvanlarını yürütmek için çıkarılan ses (*Pınarbaşı "İzmir"; Muğla; Köşektaş "Kırşehir"*).

OKRA, 1 — Davar veya sığırların kışın zayıf düşmesiyle deri ile et arasına girerek yapışan tüfeyl bir böcek, sakırğa (*Yalak, Kadırlı, Üskül, Yeniköy "Karaisalı", Kozan "Seyhan"; İncesu "Sungurlu - Çorum"; Kayseri; Karaman "Konya"; Karahoca "Haymana"; Ayaş "Ankara"; Nevşehir "Niğde"; Uluborlu "İsparta"*) [Bak: İnçi, hokra, 2] 2 — Ur, tümör (*Köşker "Kırşehir"*) 3 — İnsan sırtı: Okram ılıdı (*Üskülye - "Seyhan"*) 4 — Dudak (*Antalya*).

OKRANMAK [F.], Koç koyuna aşmak istemek (*Köşker "Kırşehir"*).

OLAMAN [İs.], Bir yaşında iken doğuran koyun (*Şoyhler "Ulubey - Ordu"*) 2 — Çökelekle karışık peynirin tuzlanarak deriye basılmışı (*Şihlar "Ulubey - Ordu"*).

OLUK, 1 — Ahır (*Geyve "Kocaeli"*) 2 — [S.] Olgun, olmuş (*Seyhan; Cıvanyaylağı "Mer-*

sin - İçel") 3 — Kömür yüklemek için kullanılan iskele (*Zonguldak*) 4 — Uyluk kemiği, uyluk (*Şebinkarahisar "Giresun [Muh.]"*).

ORUK, Otlakta hayvanın ayağına bağlanan uzun ip (*Amasya*).

OTARMAK, 1 — Ot toplamak (*Diphacı "Merzifon - Amasya"*) 2 — Bir nesneyi başka bir nesneye tercih etmek, üstün tutmak (*Bergama "İzmir"*).

OT ÇALGINI, Zehirli et yiyerek hastalanan hayvan (*Medetli "Osmaneli - Bilecik"*).

OT TAPULU, Ot yığını: Ot tapullarını paylaştık (*Bozcalı "Reşadiye - Tokat"*).

OTUKMAK, Kuzu ve oğlak gibi küçük hayvanlar yayılmaya başlamak (*İnar köyü "Burdur"*).

OT TUTMAK, Dağda yayılan hayvanlar zararlı ot yiyerek hastalanmak (*Taşkaracalar "Çerkeç - Çankırı"*).

OVMA, Deve hamuru (*Şabanözü "Polatlı - Ankara"*).

OYA, 1 — Sürüden ayrılarak ötede beride otladıktan sonra arkadan gelen koyun (*Yerkuzulu "Erbaa - Tokat"; Çay "Bolvadin - Afyon"*) [Bak: Alta, 2] 2 — [S.] Elinden iş çıkmaz adam (*Navdalı "Mut", İçel*) 3 — Emegi korumıyan iş (*Bayramiç "Çanak-kale"*).

ÖBELEN, Kazları semirtmek için mısır unu ile fındık veya badem içi gibi maddeleri karıştırarak hap şeklinde yapılan gıdalar (*Kilimli "Zonguldak"*).

ÖÇÜRÜK, Bir zarar vermesin diye üç ayağı bağlanmış hayvan (*Kemalli "Edirne - Çanak-kale"*).

ÖĞREĞE GELMEK, 1 — Alistırılabilmek: Bu tosun artık öğreğe geldi, çifte koşmalı (*Çukurköy "Karaisalı - Seyhan"*) 2 — İnek boğasımak (*Beypazarı "Ankara"*) [Bak: Öğüre gelmek].

ÖĞREK, 1 — Kısrak sürüsü, ılkı (*Kurugöl "Nevşehir", Bor "Niğde"; Hamurcu "İncesu - Kayseri"; Karacasu "Aydın"; Kavak [?]; Karapınar, Ereğli "Konya"; Nallıhan "Ankara"; Sandıklı ve çevresi, Çay "Afyon"; İzmir; Manisa; Burdur; Cıvanyaylağı, Silifke "Mersin - İçel"; Satılmış "Eskişehir"; Kuzgun köyü "Seyhan"*) 2 — Bir hayvanın doğup büyüdüğü yer (*Şaphane "Gediz - Kütahya"*) [Bak: İyrek] 3 — Güzün tarlaya tohum atma zamanı: İlk öğrek, son öğrek (*Çal köyü "Kütahya"*) 4 — İşe alışmış hayvan (*Muğla*) 5 — Fırsat (*Geriz "Samsun"*) 6 — Mevsim: Kış öğreği, yaz öğreği, güz öğreği (*Oyaca köyü "Haymana - Ankara"*)

7 — Yumuşak ege kemikleri (*Kütahya; Eskişehir; Çanakkale*) [Bak: *Geğrek*].

ÖĞÜR, Terbiye görmüş, alışıık hayvan.

ÖĞÜRE GELMEK, İneklerin çiftleşme zamanındaki durumu (*Erzurum*).

ÖĞÜRMEK, 1 — Dişi hayvan erkek istemek (*Tepecik "Kütahya"*) [Bak: *Kösnükmek*] 2 — İnek, öküz böğürmek (*Niksar "Tokat"; İshaklı "Afyon"*).

ÖĞÜRSEK, Erkek istiyen dişi sığır (*Şarkikarahisar "Giresun"; Niksar, Tekke "Erbaa - Tokat"; Kurşunlu "Ilgaz - Çankırı"; Gerze "Samsun"; Çorum"; Amasya; Zonguldak*) [Bak: *Göbsemek*].

ÖĞÜRSEMEK, Hayvanlar çiftleşme istemek (*Çerkeş "Çankırı"; Başköy, Ağaeli "Ankara"; Kazmasökö "Sinop"; Başalan, Ömerli "Samsun"; Bartın "Zonguldak"; Sivas*).

ÖĞÜRSÜZ, Eşsiz, yalnız hayvan (*Türktaş "Alanya - Antalya"*).

ÖKSÜZCE, İneğin kürek kemiği kısmının eti, darak mehlesi (*Kargı "Kastamonu"*).

ÖKÜZ, Burulmuş erkek karasığır.

ÖNEÇ, İki yaşında erkek koyun (*Niğde ve çevresi*) [Bak: *Ögeç, oveç*].

ÖPEK, Davar ve koyunların kışladıkları küçük yurtlak (*Boynyoğun "Seyhan"*).

ÖREKLEMEK, Hayvanların ayaklarını bağlamak (*Saray köyü "Çukurhisar - Bilecik"*).

ÖRENCİK, Hayvanların sulandığı yer (*Küçükkabaca "Uluborlu - İsparta"*).

ÖRK, 1 — Hayvanları çayıra çakmak üzere kullanılan yünden yapılmış ip (*Nar "Niğde"; Kozan "Seyhan"; İnebolu "Kastamonu"; Ordu; Osmaneli "Bilecik"; Başağrı, Şebinkarahisar "Giresun"; Kadırlı "Seyhan"; Genezin "Avanos", Köşker "Kırşehir"; Akdoğan "Kızılcahamam"; Haymana "Ankara"; Mut "İçel"; Hatip, Bozkır "Konya"; Kızılviran, Kayseri; Samsun; Göz köy "Suşehri - Sivas"*); 2 — Kök (*Akçıpnar* [?]) 3 — Sebzelerin filizlerinin uzayan uçları (*Niğde*).

ÖRKEÇ, Deve hörgücü (*Trabzon*).

ÖRÜ, 1 — Mer'a, otlak, yayım (*Boyalı "Kon-ya"; Nize "Kayseri"*).

Gödeneye "Konya"; Seki köy "Ödemiş - İzmir"; Ortaköy "Niğde"; Kiseköy "Kızılcahamam - Ankara" 2 — Başıboş hayvan sürüsü, ılkı (*Gölköyü "Ankara"; Gerdan köyü "Adana - Seyhan"*) 3 — Havanın tesiriyle ağaç yaprakları üzerinde meydana gelen yapışkanlık, arının aldığı şeyler (*Parsa "İzmir"*) [Bak: *Basra*, 4].

ÖRÜK, Hayvanları çayıra bağladıkları ip, örek (*Niksar "Tokat"; Balıkesir; Hasköy "Finike - Antalya"; Zara "Sivas"; Viranköy "Kütahya"; Merzifon "Amasya"; Lâpseki, Bayramiç "Çanakkale"; Kızılhisar "Acıpayam - Denizli"; İsparta; Çal "Denizli [Muh.]; Alanlı "Aydın" Bozlar "Burdur"*).

ÖRÜKLEMEK, 1 — Hayvanı otlatmak için örk denilen ipe çayıra veya yaylıma bağlamak (*Domanıç, Gediz "Kütahya"; Kırkağaç, İğdecik, Sancaklıboz "Manisa"; Niksar "Tokat"; Bolu; Uruş "Ankara"; Kızılca, Tire, Bayındır "İzmir"; Çayır köyü "Kocaeli"; Zeytinli "Edremit - Balıkesir"; Kelkit "Gümüşane"; Apturrahmanlar "Serik - Antalya"; İsparta; Balaç "Samsun"; İlyas "Karamürsel - Kocaeli"; İzmir çevresi; Babasultan "Bursa"; Dodurga "Bozüyük - Bilecik"; Muğla; Kargı "Kastamonu"*) 2 — Tepeleme doldurmak, taşmak, yağmak (*Çankırı; Develli "Kayseri"; Devrek "Zonguldak"*).

ÖRÜME ÇEKMEK, Koyunlar, yavruları tamamlandıktan sonra geceleri otlamağa gitmek (*Kayseri*).

ÖRYE, İki yaşında dişi tay (*Boyalı "Kon-ya"; Nize "Kayseri"*).

ÖSEK, Kızansamış dişi hayvan (*Şile "İst."*).

ÖVEÇ, İki yaşına girmiş erkek koyun (*Emirdağ*).

ÖVEÇ, 1 — Kösemen; 1, 2, 3, 4 yaşlarında erkek koyun; enenmiş erkek keçi ve koyun (*M. Akalan "Orhaneli", Karakoca "Karacabey - Bursa [Muh.]; Çokveren "Polatlı", Beypazarı, Ayaş, Ankara; Hacıbeyli "Nazilli - Aydın"; Üçkuyu "Altıntaş", Gazelyakup "Tavşanlı - Kütahya"; Trabzon; Burdur ve köyleri; Yakademirciler "Zonguldak"; Çandır "Ordu"; Irlamas köyü "Turgutlu - Manisa"; Lâguş, Uluborlu "İsparta"; Erzurum; Piraziz "Giresun"; Çıtak, Boldan "Denizli"; Buğabağ "Çorum"; Antalya; Balçıkhisar "Afyon"; Çalkara "Söğüt - Bilecik"; Karacalar [?]; Dumanlı, Orta, Çankırı; Yerkesik "Muğla"; Yolgeçen "Seyhan"; Bor, Niğde; Akseki "Antalya"; Gaziantep; Soğanlık "Kartal - İst. [Muh.]" [Bak: *Evec*] 2 — Ağzı geniş, kapaklı veya kapaksız muhtelif büyüklükte olan çömlük, güveç (*Bolaman "Fatsa - Ordu"*).*

ÖVÜRSEMEK, İnek dalap olmak, ersimek, bövürsemek: Şu inek övürsemiş (*Zonguldak dolayı*).

ÖYA, Sürüden ayrılıp geride kalan davar (*İsparta köyleri*).

PADUK, 1 — Deve veya manda yavrusu, potuk (*Pazarlık "Gaziantep"*) 2 — Dağın kuytu yerleri (*Malkara "Tekirdağ"*).

PAHNA, Hayvan yemliği (*Safranbolu "Zonguldak"*) [Bak: Pağna].

PALAPAÇ, Mandıralarda yemek ve bulaşık işlerine bakan adam (*Gündoğdu "Bursa [Muh.]"*).

PALTA, Üç yaşına girmiş ve burulmuş erkek koyun (*Emirdağ*).

PANTI, Hayvan yemliği (*Gümüşane*) [Bak: Batni].

PAPUNKA, Koyun tırnağı (*Rumeli*).

PATAK, 1 — Sümük: Oğlum, patağını sili (*Ulukışta "Niğde"*) 2 — [S] .Besili, güçlü kuvvetli kimse (*Urfa "Milâs - Muğla"*) 3 — İki yaşındaki manda yavrusu, malak, düve (*Kılandıras "Sandıklı - Atyon"*) 4 — Cevizin iç kısmı (*Zile "Tokat"*) 5 — Olmamış incir (*Urfa*) 6 — On yaşından yukarı deve (*Milâs "Muğla"*).

PATOMA [İs.], Ahır tabanına döşenen tahta (*Trabzon*).

PEÇÜK, Keçi kuyruğu (*Bayburt "Gümüşane"*).

PENLİK, Kulağı sarı, vücudu başka renkte olan keçi (*Veliköy "Rize"*).

PERNEK, Hayvanları sürüye katmayıp dağınık olarak otlatma (*Akcakışla "Şarkışla - Sivas"; Pekün "Kelkit - Gümüşane"; Alishar "Şebinkarahisar - Giresun"*).

PERT, 1 — Et parçası (*Şebinkarahisar - Giresun*) 2 — Baldır (*Samsun*) 3 — Hayvan gönünün etek, bacak kısmı (*Sadak "Kelkit - Gümüşane"*).

PEŞENK, Kervanın önünde giden yola alışkın beygir (*Trabzon*).

PETNİ, 1 — Ahırlardaki hayvan yemliği (*Aihoca "Zile - Tokat"; Vezirköprü "Samsun"; Kavakköyü "Sorgun - Yozgat"; Heniske "Amasya"*) [Batni] 2 — Yalak (*Samsun*).

PEYE, Hayvanların muhafaza edildiği etrafı çevrik yer (*İğdır "Kars [Muh.]"*).

5].

PEYKE, Ahırlarda hayvanlara karşı yapılan sekiler (*Erzurum*).

PEYNİR BAŞI, Peynir mayası. Peynir yapmak için sütü pişirir biraz soğuduktan sonra içine damızlık maya korlar. O süt uyuşur. Sonra torbaya korlar. Taşın altına bastırırlar. Maya, hayvan şirdeni, buğday, siyah üzüm karıştırılarak bir köpecğe konur. Orada ekşir, maya veya peynir başı olur (*Kuşunlu - Çankırı*).

PIRÇ Burulmamış azman keçi koçu (*İst.*) (*A. D.*).

PIRIK, 1 — İnce ve uzun kuyruklu koyun: Bizim sürüde dört tane pırık vardır (*Edirne*) 2 — Tavşan yavrusu (Tut, yanından pırık kaçtı: *Seyitgazi "Eskişehir"; Kuşadası "İzmir";* [Bak: *Göcen*, 1]).

PIRIZ [İs.], Çoban yamağı (*Mardar "Bafra - Samsun"*).

PIRLAK, Neşeli ve oynak at (*Andırın "Maras"*).

PISARGA, Oğlaklarda olan bir çeşit sürgün hastalığı (*Hasanlı "Ereğli - Zonguldak"*).

PİLLİK, — Buzağı (*Adana*) 2 — Dişi hindi (*Kızılköy "Manyas - Balıkesir"*) [Bak: *Badi*, 4].

PIRDÖNDÜ, Koyun, keçi gibi hayvanların boğazına bağlanan ipin dolaşması için kullanılan halka, firdöndü (*Muğla*).

PİŞİK, Geç döl alma neticesi doğan kuzu. (*A. R. Y.*).

POHUR, Erkek deve (*Hani "Lice - Diyarbakır"*).

POL, Hayvanları bağlamak için toprağa çakılan kazık *Büyükköy "Rize"*.

PONUK, Beygirin merkebe aşmasından meydana gelen yavru (*Gaziantep*).

POSTALLI, Dört bileği de beyaz olan at (*Abdurrahmanlar "Serik - Antalya"*).

POTAK, 1 — Manda yavrusu (*Eğridir, Deregünü, Isparta; Serik "Antalya"; Ortaköy "Çal Denizli"; Burdur; Altınzade "Karamürsel - Kocaeli [Muh.]; Muğla*) 2 — Domuz yavrusu (*Çepni "Mudurnu - Bolu"*) 3 — Tomruk, ağaç kütüğü (*Adapazarı "Kocaeli"*) 4 — Ayı yavrusu (*Geyve, Çaykışla "Adapazarı - Kocaeli"; Çepni "Mudurnu - Bolu"*) [Bak: *Potuk*] 5 — Deve yavrusu (*Feruz "Ankara"; K. Ahmet "Afyon"*) [Bak: *Köşek, köşek, mocuk*]

POTÇA, Sıcak yüzünden kuzularda meydana gelen bir hastalık (*Kalafat "Çankırı"*).

PÖÇÜKÇÜ, Çoban yamağı (*Ficek "Reşadiye - Tokat"*).

PÖRNEK, Hayvan besleyenler arasında menfaat birliği için kurulan cemiyet. A. D. 316; mal birliği (Kayseri, Ordu, Tokat); sürüye iştirak ettirilen birkaç davar kitlesi (Alaca höyük). Misal: Çobanın otuz pörneği var. (Yozgat).

PUĞOR, Dölü alınmıya yarıyan tek hörgöçlü deve (Konya)]Bak: Puhur[.

PUKAĞA, Atların yaklarına vurulan köstek (Ceyhan "Adana"). = bukağı.

PUPA, Köstek, pukağı (Konya).

SAĞNAMAK, 1 — At fazla atlamak (Karaçören "Bahçe - Seyhan") 2 — İshal olmak (Lâpseki "Çanakkale")]Bak: Ötürmek[.

SAKATAT, Kesilen hayvanın etten maada yenecek mahsulü (İstanbul).

SAKIZ KOYUNU, Kuyruğu yere sürünür derecede uzun olan bir kıvrıkcık olup *el besisi*'dir. Bu çeşit koyun günde bir kiya süt verir. Eti lezzetsizdir (İstanbul).

SAL, 1 — Kışlakta sürünün yattığı yer (Toroslar) 2 — Dolma oda, iki katlı oda ve bazı ahırların taşla döşenmiş tavan kısımları (Ahlat "Bitlis") 3 — Amel (Bafra ve köyleri).

SALIK, 1 — Çoban hakkı (Denizli köyleri) 2 — Ağıldaki çoban odası (Ereğli "Konya") 3 — Târif (Bolu; Mut "İçel"; Develi "Kayseri"; Tefenni "Burdur"; Bektaş "Zara - Sivas") 4 — Söz verme (Muğla; Isparta).

SALMAK, 1 — Selâmetlemek (Van) 2 — Yerine geçirmek, takmak (Muş, Bitlis) 3 — Hayvan yavru düşürme: Şu koyun kuzusunu salmış (Cevizli "Şavşat - Artvin") 4 — Duçar etmek: Başımı belaya saldı (A.).

SALMALIK, 1 — Mer'a (Karlı köyü "Gerze - Sinop") 2 — Yaprak dökümü (Kargı "Kastamonu").

SAMSIN, Çoban köpeği (G. A.).

SANGIRAĞI, Davara sıcak dokunması.

SARGI, Çobanın ayağına sardığı bez (İstanbul).

SARI GER, Kulak ve bacakları sarı olan keçi (İhsaniye köyü "İst. [Muh.]").

SARI KONUR, Sırtı sarı ve yanları siyah olan sığır (Antalya).

SATIK, 1 — Elden çıkarılan mal, satılmış mal (İzmir hapısanesi) 2 — Beli kırık hayvan (Alayunt "Kütahya") 3 — [S.] Peşin (Kirazaytlası "Nallıhan - Ankara").

SAVRAN, Deve katarını idare eden adam (Denizli; Muğla; Maraş).

SAVRUK, 1 — Davarın çiftleşmesi (Güverre "Silifke - İçel") 2 — Ekime elverişli olmayan ince kumlu toprak (Bozanönü "İsparta") 3 — Gerdanlık şeklinde süs eşyası (Atabey "İsparta").

SAVRUKMAK, 1 — Davarlar çiftleşme işteği göstermek (Adana) 2 — Şehvet duyguları uyanmak [insan veya hayvan] (Antalya).

SAYA, 1 — Koyun ağılı (Denizli; Sinop; Samsun) 2 — Renkli gelin entarisi (Konya; Seyhan).

SAYVANT, 1 — Ağıl, mandıra (Değirmenocağı "Seyhan"; Horu "Dinar-Afyon"; Isparta; Kurtköy "İst.") 2 — Beşik örtüsü, ev örtüsünün geniş saçağı (Kurt köyü "İst."; Çömele "Mut - İçel") 3 — Yayla evi (İst.) 4 — Etrafı açık, üstü örtülü yer (Kurfal "Biga - Çanakkale"; Çarıklar Anamur - İçel"; Çivril "Denizli"; Tefenni "Burdur"; Yozgat; Büyükafşar "Bâlâ - Ankara"; İnegöl "Bursa"; Gelibolu "Çanakkale") 5 — Samanlık; evlerde soğuk olan yer (Vezirköprü "Samsun").

SEĞİS, İki yaşında, enenmiş keçi (Mantaş "Kozan - Seyhan").

SEKÜL, Hayvanların ayak bileklerindeki beyazlık (Şebinkarahisar "Giresun"; Koyulhisar "Sivas"; Ordu).

SEKÜL, Ayakları beyazlı hayvan (Amasya).

SES VERME, Deve bozular, at kişner, eşek anırır, sığır böğürür, koyun ve keçi meler. SETEN, Atın iki kalça arası.

SEYİRDİM, 1 — Su mecralarındaki akıntı meyili (Kastamonu) 2 — Yazın satışa çıkarılan koyun (Konya).

SEYİS, İki üç yaşında, burulmuş erkek keçi (Keşanuz, Gündül, Ayaş, Beypazarı, Üçem köyü "Ankara"; Şaphane "Gediz", Kızılcaören, Üçyüyük "Altıntaş - Kütahya"; Bozkır, Ermenak "Konya"; Taşkaracalar "Çerkeş - Çankırı"; Niksar, Ficek, Reşadiye "Tokat"; Çorak "Bolu"; Keskin "Eskişehir"; Vezirköprü "Samsun"; Güllâbi "Yozgat"; Boyabat "Sinop"; M. Akalan "Orhaneli - Bursa"; Düzmeşe "Osmaneli - Bilecik"; Kurt köyü "Küre - Kastamonu"; Güllühüyük "Çiçekdağ - Kırşehir"; Tuzhisar, "Bünyan-Kayseri"; Tarsus köyleri "İçel"; Alaca "Çorum"; Denizli; Kadıköy "Adana"; Misis "Seyhan"; Antalya)]Bak: Erkeç, 1[.

SIDALAK, 1 — Koyun kuzularken fercinden gelen yapışkan su (Dorla "Konya") 2 — Toprağın altında donup sıtmış buğday (Dorla "Konya").

SIDIR, Hayvanların altını kurutmak için ser-pilen gübre, saman gibi şeyler (*Hatip "Konya"*).

SİMŞER, 1 — İştahsız, boğazsız insan veya hayvan (*Bozüyük "Bilecik"; Kütahya ve dolaylı*) [Bak: *Silimsi*, 2] 2 — Bir şeyi beğenmeyen (*Ota-cı "Kızılcahamam - Ankara"*) 3 — İçinden par-zarlıklı (*Deveviran "Bolu"*).

SIĞIR İLE İLGİLİ SÖZLER: *Buzağı*, ye-ni doğmuş erkek ve dişi sığır yavrusu. *Dana*, hadım edilmiş ik yaşında erkek sığır. *Düve*, İki yaşında dişi sığır. *Tosun*, iki yaşında burulmamış sığır. *İnek*, iki yaşından yukarı sağ-mal ve kısır inekler. *Öküz*, hadım edilmiş erkek sığır olup çift ve arabada kullanılır.

SERŞIVAN, Baş çoban, muavini, *divajor* (A. R. Y.).

SIĞIR, Bir yaşında *buzağı*, iki yaşında *da-na*, üç yaşında *çöng*e, dört yaş *tosun*, beşten sonra *öküz*. Sığırın dişisi bir yaşında *buzağı*, iki yaşında *düğe*, üç yaşından sonra *inek*'tir.

SIYAH İNEK, (*Akşehir Ankara, Haymana çevresinin*) iyi beslenmemek yüzünden cinsi kötüleşmiş kara sığırı olup çok küçüktür.

SIYGİN, 1 — Koç katımı zamanına gelerek sidik ve tohum ifraz eden teke (*Çivanyaylağı "Mersin - İçel"*) 2 — Rüzgârla beraber yağın yağmur (*Seller "Acıpayam - Denizli"*).

SIYIS, 1 — İki yaşındaki keçi, *seyis* (*Ak-doğan "Epcik - Ankara"*) 2 — Burulmuş keçi (*Bozkır "Konya"*).

SOĞULMAK, Süt vermemek, sütü kesmek: *davar soğuldu* (O. A.).

SOĞUTMAÇ, Yavrusu ölen koyunu sağ-mak için altına konulan içi saman doldurulmuş kuzu derisi (*Taşkaracalar "Çerkeş - Çankırı"*).

SÖKÜL, 1 — Kuyruk veya bacaklarında bez-yaz leke olan hayvan, sekili: Bizim *sökül öküz* hastalandı (*Samsun; Belviran "Sinop"*) 2 — [İs.] Beygirlerin alınıdaki aklık (*Sinop*) [Bak: *Sakar, akıtma, alaca*].

SU ÇIKNIĞI, Hayvan yalağı (*Dolu köyü "Malkara - Tekirdağ"*).

SU SIĞIR [İs.], *Manda* (*Yuvacık, İzmit "Kocaeli"; İst. [Muh.]; Lâpseki "Çanakkale"; Cevdetiye "Osmaniye - Seyhan"; Samsun [Muh.]; Şahbaz "Çorlu - Tekirdağ" Karacabey "Bursa [Muh.] Kurşunlu "Gölpazarı - Bilecik [Muh.]"*).

SUSUR, Dişi *manda* (*Bolayır "Çanakkale [Muh.]; Yenişehir "Bursa [Muh.]; İzmir*).

SUSURLUK, Dişi *manda* (*Hasanlarobası [?] [Bak: Susurl*).

SUVARMA, Hayvanlara su verme. *Davar* yani koyun ve keçi gölden su içerse *kelebek* hastalığına yakalanır. *Mal* yani sığırlar gölden içebilirler. Kurşunlu'da kuyu suyu bulunmadığı zaman karı eriterek hayvanlara su içirirler.

SUVAT [İs.], Koyun ve sığırların su içme-lerine mahsus yer (*Konya*).

SU YENDİRME, Atların ön bileklerinde su dolmak suretiyle meydana gelen bir hastalık (*Ahlat "Bitlis"*).

SÜBÜR, Koyun veya sığır sürüsü (*Aydın*).

SÜDCÜ, Sürünün başında giden koyun (*Kırşehir*).

SÜDÜ GİDİK, Bir koyun hastalığı (*G. A.*).

SÜĞÜ, 1 — *Buzağı* (*Aydın*) 2 — Taş silin-dir (*Eskipazar "Çerkeş - Çankırı"*) 3 — Çıban (*Karaman "Konya"*) [Bak: *Süğün*].

SÜĞÜN, *Buzağı* (*Orhangazi "Eskişehir"*) [Bak: *Süğü*].

SÜLEMENİ, Bir çeşit at hastalığı (*Fak-ekinciliği "Amasya"*).

SÜMEK, 1 — Keçi kılı demeti (*Kırşehir Türkmenleri*); 2 — Tarla aralarına dikilen bitki (*Çivril "Denizli"*).

SÜREKÇİ, Kara sığır alışverişiyle uğraşan kimse (*Şeyhler "Ulubey - Ordu"*).

SÜREKLİ, Koşuya dayanıklı at (*Kars*).

SÜRENPET, Atın döşlüğü (*A. Pınar köyü "Kayseri"*).

SÜSEK, Çok tos vuran koyun (*Gâvurdağı, Adana "Seyhan"*).

SÜSGEN, Çok süsen hayvan (*Erzincan*) [Bak: *Süsügen*, 2].

SÜSÜGEN, 1 — Azgın sığır (*Marmaris "Muğla"*) [Bak: *Gelek*, 2] 2 — Tos vurmaya âdet edinmiş hayvan (*Denizli*) [Bak: *Süsügen*].

SÜSÜŞMEK, Boynuzlu hayvanlar tos vu-ruşmak (*Yeniköy "Ereğli - Konya"*) [Bak: *Kü-püşmek*].

SÜT BAĞI, Atların ayağında çıkan su ka-barıcıkları (*Kuruhüyük "Boğazlıyan - Yozgat [yabancı]" Başağrı "Mesudiye - Giresun"; Su-lusaray "Tokat"*).

SÜTEĞRİSİ, Ön ayakları içine eğri at (*Niğde ve yöresi*).

SÜTEMEN, Katır sıpası (*Pazar "Kızılca-hamam - Ankara"*) [Bak: *Kodak*, 2].

SÜTLEK, 1 — Çok süt veren hayvan (*Elâ-zığ*) 2 — [İs.] Taze mısır (*Alaşam "Bafra - Samsun"*; *Sinop*).

SÜT SAĞMA, Süt yandan bazen de hayvanın arkasından sağılır. Ölen buzağının tulumuna ot basmak suretiyle yapılan sahte yavruya Niğde'de *kevik* denir. Bazen süt vermeyen manda ve inek olursa böğürüne yumruk atarlar. (*Folklor*). (L. 36) Siyah merkep sütünü ince hastalığa yani vereme tutulana içirirler (*Folklor*).

SÜTLÜK, Geceleri sütü soğutmak ve ekşimesine mani olmak için açık havada, dam üstünde yapılan ağaç tertibat (*Ankara*). Çankırı'da buna *süt balkon* derler (L. 39).

SÜZEK, Süt sağıldıktan sonra süzmeğe mahsus aygıt (*Çankırı*; *Kayseri*; *Alacahöyük*).

ŞALTAK, 1 — Bağıra bağıra konuşan, gürlütcü (*Lâpseki "Çanakkale"*; *Tokat*) 2 — Topal, sakat hayvan: Şatak deve (*Mengeser "Ağrı"*) 3 — Koyun kuyruğu (*Erzurum*).

ŞALVAN KARA, Bacaklarile karnının altı siyah olan koyun (Adana "Seyhan").

SAP, Koyun hastalığı.

ŞAPRAK SAKAL, Alnı burnuna kadar beyaz olan at (*Apturrahmanlar "Serik - Antalya"*).

ŞEVEDER, Gece koyunu havalandırmak, açık havaya çıkarmak.

ŞEZEMİ, Süt (*Çatalca "İst."*).

ŞİMŞEK, 1 — Öküzlere ârız olan bir baş hastalığı (*Bademağacı "Alanya - Antalya"*) 2 — Sivri uçlu ağaç: Benim şimşek sopayı getir. (*B. Çaylı "Dört Yol - Hatay"*; *Gâvurdağı "Cebelberek - Seyhan"*) 3 — [S.] Sokulgan, girgin adam (*B. Çaylı "Dört Yol - Hatay"*).

ŞİŞEK, 1 — Sütlü koyun (*Sinop*; *Trabzon*; *Kocaeli [Muh.]*; *Adana*) [*Bak: Yazmış, işek*, 1] 2 — 1-2 yaş arasında olan koyun (*Keskin "Eskişehir"*) [*Bak: Üveç*] 3 — Burulmuş koç (*Denizli* 4 — Genç, kocamamış manda (*Cevizli "Şavşat Artvin"*)).

ŞİŞLİK, 1 — Koyunculukta koyun satanın alıcısına yüz koyunda bir parasız olarak verdiği koyun veya keçi (*Çeltik "İnegöl - Bursa"*; *Antalya*) 2 — Düğünlerde güreşen ve kazanan pehlivanlara verilen hediye (*Kaleyaka "Perşembe Ordu"*).

ŞÜYÜK, Peynir yapıldıktan sonra geriye kalan bulanık su (*Erzurum*).

TABAK, 1 — Çatal tırnaklı hayvanların ağız ve ayaklarında çıkan çıban (*Şebinkarahisar "Giresun"*; *Pazar "Biga - Çanakkale"*; *Kars*; *Sarımbey Çorum*; *Adana*) 2 — Hamur teknesi (*Bitlis*).

TAKAĞ, Hayvan nalı (*Bornova "İzmir [Muh.]"*).

TAKUTMA [İs.], Ağıl kapısı (*Reşadiye "Gerede - Bolu"*).

TALAF, Atlarda görülen arpalama hastalığı (*Eskiviran "Emirdağ - Afyon [Muh.]"*; *Deyişören "Seyitgazi - Eskişehir"*).

TANGIÇ, İşe yaramaz zayıf ve yaşlı hayvan (İki tangıç öküzden başka malım yok: (*Aziye [?]*; *Bozlarköyü "Burdur"*).

TARBAN, Hastalıklı hayvan eti (*Adana*).

TAŞIRGAMAK, Uzaktan getirilen koyun ve sığır gibi hayvanların tırnakları bozulmak ve acımak: Bu hayvanlar o kadar taşırğadı ki ayaklarını yere basamıyorlar (*Boyabat "Sinop"*; *Terme "Samsun"*).

TAŞIRKMAK, Hayvan, ayağını taşa çarpmak: Atım taşırktı (*İsparta*).

TAŞLAMA, 1 — Atın ön ayaklarıyla toprağı kazması, eşinme (*Konya ve dolayı*) 2 — Hayvanların sıçraya sıçraya yürüyüşü (*Yeniköy "Çerkeş - Çankırı"*; *Asarcık "Boyabat - Sinop"*).

TAŞLAMAK, Atın yürürken tırnağını taşa çarpması (*Andırın "Maraş"*).

TAVŞANCIK, Merkeplerde görülen, kulakların kazık gibi dikilmesi ile kendini gösteren hastalık (*Ahlat "Bitlis"*).

TAY, Erkek tay, dişisine *güre* denir (*A.R.Y.*).

TAYA, Keçi sürüsünün bölük başısı. Bunun koca zil boynunda asılı olur. Bu zile Rumeli'de *kombuna* veya *şınşarak* derler (*Karaz - Erzurum*).

TAYLAK, Yeni doğmuş tay (*Çorum*).

TECCE, Bazı hayvanların arka ayaklarında görülen kısmî felc (*Amasya yöresi*).

TEKESEME, Erkek istiyen dişi keçi (*Karatepeli "Adana"*).

TEKEŞEK [S.], Vaktinde teke isteyen keçi (*Maraş*).

TEKÖZENGİ, Dört nal'ın süratlisi (*Andırın "Maraş"*).

TENELEME, Hayvan arpayı çok yiyerek topallama (*Navdalı "Mut - İçel"*).

TENGİLBAŞ ATMAK, Taklak atmak: Hasanın oğlu her gün tengilbaş atar (*Hisar köyü "Domanıç -*

TEPEL, Ot yığını (*Tarsus "İçel"*).

TEPME, Sıkıştırmak suretiyle kıl veya yünden yapılmış kumaş, keçe (*Sinop*).

TEREKE, 1 — Sığır (*Palanga "Hekimhan-Malatya"*) 2 — Yük taşıyan hayvan (*Misis "Seyhan"*) 3 — Mahsul, zahire.

TERKEK OLMAK, Fazla yol yürüyerek terliyen hayvan rüzgâra maruz kalarak soğuk almak (*Antalya*).

TERKEŞ, Çapraz, aykırı (*Büyükdoğanca "Kavaklı - Edirne"*).

TERKİ, Atın arka tarafı (*Giresun; Gümüşane*).

TERKİLEŞMEK, İki kişi bir hayvanın eyer ve terkisine binmek (*Niğde*).

TERKOLMA, Yeni işe alıştırmakta olan hayvanların ayakları tutulma, hamlama (*Çıtak "Çal - Denizli"*).

TEZEK, Kurumuş ve yakılan sığır pisliği (*Anadolu*).

TIRAT, At oynatma (*G. A.*).

TIRLAK, 1 — Kızmış erkek deve (*Saçıkara - asabî*) 2 — Titiz, asabî: İnsanın tırlağından çekinmelidir (*Ünye "Ordu"*) 3 — Kötü toprak: Tırlak toprakta ekin olmaz (*Büyükyenice "Bilecik"*).

TIŞAV, Hayvanın ön ayaklarının bağı (*A - dana*).

TİLA, Koyunların yazın kapandığı ve sağıldığı yer (*Gölcük "İzmit - Kocaeli [Muh.]"*).

TİLAK, Tay (*Vezirköprü "Samsun"*).

TİFTİK KEÇİ: Ekserisi beyaz ise de, kırmızı ve siyahı da bulunur. Yün ve eti makbuldür. Ovada otlar ve Ankara, Akşehir, Afyon, Kastamonu, Konya çevresinde bulunur.

TİKKE, Ayak basmağa mahsus eğer parçası (*Andırın "Maraş"*).

TİLİK, 1 — Tiftik keçisi (*İshaklı*), 2 — Hoppa, şımarık (*Burdur*).

TİPİT, Unla karıştırılmış kepekten yapılan kedi, köpek yiyeceği (*Yeğenli "Tire - İzmir"*) [*Bak: Yal*].

TİRLEMEK, Kızgın deve köpük saçarak kükremek (*Senir "İsparta"*).

TİŞTİR, 1 — Dişi keçi (*Bitlis 2 — Kısır keçi "Urfa; Elâzığ"*).

TOĞA, Erkek oğlak (*Erzurum*).

TOGU, Koyu renkli davar (*Konya*).

TOHLU, 1 — Bir yaşındaki erkek kuzu, toklu (*Gümüşane; Ahlat "Bitlis"; Öğdem "Yu-*

sufeli - Çoruh"; *Ficek "Reşadiye - Tokat"*; *Erzurum; Sürmene "Trabzon"*) [*Bak: Toklu*] 2 — Koç (*Elâzığ*) 3 — Köpeğin ipini kesmemesi için boğazına bağlanan değnek (*Alucra "Giresun"*).

TOHLUMAN, Bir yaşında iken doğuran koyun (*Deliktaş "Kangal - Sivas"*).

TOHMA, 1 — Manda, camus (*Hekimhan köyleri "Malatya"*) 2 — Anasına babasına çekmemiş insan veya hayvan, mütereddî (*Çankırı*) [*Bak: Keler, 1*] 3 — Bulgur, karaciğer, un pirinçle yapılarak yağda kızartılan köfte (*Beypazarı "Ankara"*) 4 — Çok yemekten meydana gelen mide şişkinliği (*Malatya*).

TOHNO, Huysuz katırların boğazına takılan ağaç parçası (*Parak Alucra - Giresun*).

TOKAT, 1 — Hayvanlar için yapılan üstü açık yaz ağılı (*Keskin köyü Kırka "Eskişehir; Menemen, Tire, Bergama "İzmir"; Bolu; Serik "Antalya"; Aşağıhadım "Hadım - Konya"; Ahmetli "Turgutlu - Manisa"; Dadya "Muğla"; Denizli; İhsaniye köyü [?]; Çay "Bulvadin - Afyon"; Karpuzlu "Aydın"; İsparta; Karamanlı "Burdur"; İmrallı "Şile - İst."; Bursa; Edremit, Balıkesir; İzmit*) 2 — Avlu (*Ergine "Bakavak - Burdur"; Dağkadiköy "Karacabey - Bursa"; Çalica "Yalova - İst."; Eskişehir*) 3 — Tarla, bahçe veya mandıra kapısı (*M. Kemalpaşa "Bursa"; Veliköy, Çorlu, Balabancık "Malkara - Tekirdağ"; Dayakkadın "Çatalca - İst."; İpsala, Edirne; Kavaklıç Kırklareli; Balıkesir; Trabzon; Derenti "Biga - Çanakale"*).

TOKLU, 1 — altı aylıktan bir yaşına kadar olan erkek kuzu (*Kepen "İçel"; Kırkyaran "Uşak - Kütahya"; Develi "Kayseri"; Elecik "Kalecik - Ankara"; Sinop*) [*Bak: Şişek, 1*] 2 — Pencere: Okulun tokluları büyüktür (*Yozgat*).

TOKLUK [*İs.*], Altı aylık kuzu (*Kırşehir*).

TOKLUMAN, Bereket yıllarında erken çiftleşen ve ömrü kısa olan toklu (*Toroslar*).

TOKLUMAN, Bir yaşında doğuran koyun (*Karahoca "Haymana - Ankara"; Acıgöl "Nevşehir - Niğde"*); *İçericumra "Konya"*).

TOMTURAK, Zil ve çan: Etrafımız düğman ile sarıldı * Yüksek sesle tomturaklar çaldı (*Bedre köyü "İnegöl - Bursa [Muh.]"*).

TOPRAK ÖKÜZÜ, Boyu kısa, şişman ve çift sürmeye elverişli olan öküz (*Hadım "Konya"*).

TORBUÇ, Bir yaşında iken yavru yapan keçi (*Denizli*).

TORPUÇ, Bir yaşında iken doğuran hayvan: Koyunun torpucu semiz olur (*Kızılçabölük "Denizli"*).

TORPUNA, Henüz doğurma yaşına girmeden doğuran koyun, keçi, inek gibi hayvan : Bu koyun torpuna doğurmuş (*Kütahya köyleri*) [*Bak: Torpuç, torpuk, hodaman*].

TOSUN, Üç yaşında erkek kara sığır (*İst.*).

TOZLA, Kısır koyun, (*Bergama "İzmir"*).

TUKUŞ, Teke (*Babaeski "Kırklareli"*).

TULUK, Deriden yapılmış kap. Koyunun arka tarafından sağ bacağını yüzerler. Boynunu ve kollarını keserler. Kuyruktan yüzerek sıyırlar. Tüyünü hamlatmak için yaş kepek çarlarlar. Erkeç derisinden tüyü kırılarak yapılan tulum içine pekmez korlar. Tulumlar Ağustos sonu hayvan yağlı iken yapılırsa dayanıklı olur, yırtılmaz. Aşiretler tulumu yayık yerine de kullanırlar (*L. 40*). Yağ tulumuz, ayran yapmak suretiyle de çıkarılır. Buna *elleme* denir. Önce süzölmüş yoğurt bir leğen içerisinde ezilir ve elle karıştırılır. Ara sıra su ilâve edilir. Yağ suyun üstüne çıkar (*Çorum; Niğde*).

TULUK, YANLIK = Yayık (*L. 43*). *Odun yayık* (*L. 43*). *Örü yayık* (*Alacahöyük*) *Amudi yayık*. Kurşunlu'da buna *ürün yayık* derler.

TURLUK, 1 — Çadır üzerine örtülen keçe (*Karacabey "İnegöl - Bursa"*); *Karaçakal "Aydın"* 2 — Ağıl yanındaki çoban evi (*Kapulluk "Beypazarı - Ankara"*); *Kaymaz "Sivrihisar - Eskişehir"*; *Torul "Gümüşane"*) [*Bak: Kelik, 7*] 3 — Etrafı çubuk, üzeri çulla örtülü ufak çadır (*Karacasu "Aydın"*; *Kükürt "Tavşanlı"*, *Kütahya*) 4 — Keçi kapamağa mahsus ağıl, saya (*İncirli "Bilecik"*; *Muğla*) 5 — Çardak, gümele (*Bayat "Aziziye - Afyon"*; *Arıcaklar "Gölpazarı"*, *Gümele "Söğüt - Bilecik"*; *Nallıhan "Ankara"*) 6 — Kulübe (*Yenipazar "Gölpazarı - Bilecik"*).

TURFAN, Tulumdan veya testi biçiminde topraktan yapılmış yayık, *hotun*. (*S. D. 1399*) (*Kalecik, Kızılcahamam, Yozgat, Çerkeş, Konya*).

TURFAN, Yağ çıkarmaya mahsus, işkembeden yapılmış zar ile ağzı kapalı pişmiş toprak kap. *Suluk deliği* karın kısmına yakın olur. Turfan elle sallanarak yağ çıkarılır. (*Çorum*) (*L. 34*).

TURPUNA, İlk doğuran inek (*Kütahya*).

TUŞAK, Atın ön ayaklarını bağlamak için kullanılan ip (*Denizli*).

TUZLA, 1 — Davarlara kırdan tuz verilen düz taşlık veya kayalıklar (*Kolukısa "Saiteli - Konya"*) 2 — [S.] Mahsul vermeyen toprak, çorak yer (*Uzunköprü "Edirne"*; *Karapınar "Konya"*).

TÜCER, Tüyü uzamıyan koyun: Bu koyun tücerdir işe yaramaz (*Karamanlı "Burdur"*).

TÜLÜ, 1 — Uzun tüylü ve bazan güreştiren erkek deve (*Milâs, Muğla; Kilis "Gaziantep"*; *Maraş; Antalya Biga "Çanakkale"*; *Günay "Boldan - Denizli"*) 2 — Erkek davar (*Hatip "Konya"*) 3 — Bir yaşında iken doğuran koyun veya keçi (*Kilis "Gaziantep"*; *Maraş; Gâvurdağ "Cebelibereket - Seyhan"*; *Atlas "Sivrihisar - Eskişehir"*).

TÜSTÜR, 1 - 2 yaşına kadar olan keçi yavrusu (*Osmaniye "Seyhan"*; *Pütürge "Malatya"*).

ULA, 1 — At kuyruğu (*Bolu*) 2 — Tarlalarda hudut itibar edilen yer, ağaçlık (*Sinop*).

ULUZ, 1 Çok zarara kaçan hayvan, ziyankâr insan (*Evreşe "Gelibolu - Çanakkale"*) 2 Vahşi, azgın, ele avuca girmiyen hayvan (*Deveçatağı "Kırklareli"*; *İst. [Muh.]*).

USAK, Kuzusu ölen sağmal koyun (*Bahışlar "Havran - Edirne [Muh.]"*) [*Bak: Çangal, 2*].

URYA [*İs.*], İki buçuk yaşındaki dişi tay (*Balçıkhisar "Afyon"*).

UVEÇ, [*İs.*], Enenmiş koç (*Bayat "İskilip - Çorum"*).

UYUZ, Hastalık. Kışın tütün suyu ve deve kengeri, yazın katranla tedavi ederler. Makine yağı da kullanılır. Keçi uyuzu öldürücü olup, deniz suyu ile yakanır ve çok tuz yedirilir.

ÜÇLÜSAKAR, Alnında beşibiryerde büyük- lüğünde beyazı olan sığır (*Antalya*).

ÜĞÜNMEK, Süt, çok durma dolayısıyla, mayalanıp kesilmek (*Vize "Kırklareli"*; *Bursa [Muh.]*).

ÜRE, 1 — İhtilâl. Ürenin başlangıcı belli değildir (*Yayla Kırklareli"*) 2 — Mer'a, örü: Doğu illerimizde vasi üreler vardır (*Ereğli "Zonguldak"*) 3 — Hergeleye bırakılmış kısırak (*Koyunbaba, Ağaeli, Haraçlı "Kalecik-Ankara"*; *Şebiri karahisar "Giresun"*; *Maruf, Çankırı; Niğde; Kargı "Tosya - Kastamonu"*).

ÜREK, 1 — Hergele (*Burdur*) 2 — Faiz (*Samsun [Muh.]*).

ÜRÜ, Kırdan hayvanların yattığı yer: Ürü- sü- nü sevmiyen hayvan sürsüz kalır (*Bolu*).

ÜRÜN, Yoğurt mahsulü. Niğde'de tarhana içine giren yoğurda *ürün* denir (*Kurşunlu - Çankırı*).

ÜRÜM, 1 — Davarların sabaha karşı yaylıma kalkması (*Yeniköy "Eskişehir"*) 2 — Süt veren hayvan: Ahmedin üç ürümü var (*Davutlar "Zonguldak"*) 3 — Kurumuş ot: Ürünleri taşıdık (*Adana*).

ÜRÜMEK, 1 — Davar gece otlamak (*Konya*) [*Bak: Ürü yaymak*] 2 — Beşik sallamak (*Ünye "Ordu"*).

ÜSLAN, Sürü (*Mudam "M. Kemalpaşa-Bur-sa"*).

ÜVEÇ, İki veya üç senelik burulmamış er-kek koyun (*Giresun köyleri*).

VİZORİ, Atların boğazına takılan iri bon-cuk (*Rize*).

YAĞADIR, 1 Koyunların kuyruk altında, yıkanmamış yün ve yapağıda buluna yağlı madde-ler (*Gaziantep*) [*Bak: Yağada*] 2 — [S.] Yağış-lı: Havalar yağadır gidiyor (*Burhaniye "Nazilli-Aydın" Bak: Yağadar*).

YAĞAL, 1 — Donu kara, yüzü kahve rengi olan hayvan (*Kabağaç "Fethiye - Muğla"*; *Kes-me "Cebel"*; Geçen sene bizim yağal öküzü kurt yedi: (*Kasımlar "Eğridir - İsparta"*) 2 — [S.] Parlak ve cilâlanmış kırmızı renk (Yağal elma, gönül alma: (*Köşker "Kırşehir"*; *Kızılhisar "Acıpayam Denizli"*).

YAKILANMAK, Alışmak: Kuzu bana yakı-landı, hiç ayrılmaz (*Navdallı "Mut - İçel"*).

YAKMA, Bir hayvanı küçükken diğer bir hayvana alıştıрма, ısındırma (*Amasya yöresi*).

YAL, Yele, bazı hayvanların üzerindeki uzun saç (*G. A.*).

YALAMAÇ, 1 — Ağız kenarındaki yemek buluşığı (*Ordu*) 2 — Hayvanlara yemek için verilen haşlanmış yeşillik (*Vona "Ordu"*).

YALI, 1 — Süt veren ineklere verilen ve kepeğin su ile karıştırılmasından meydana gelen inek çorbası (*Safranbolu "Zonguldak"*); 2 — Bengi adlı halk oyununun diğer adı (*Kozak "İz-mir"*).

YALMAÇ, Kara sığır hayvanlarına verilen un veya kepekten yapılmış yiyecek, yal (*Gire-sun köyleri*).

YAMRIMAK, Sürü yaylıma çıkmak (*İçel*).

YAMAK, Çoban muavini. Bölükbaşı sürü-nün önünde, yamak arkada gider. (*İstanbul*).

YANAL, 1 — Alaca renkli keçi (*Şahin "Malkara - Tekirdağ"*) 2 — Tüyü siyah, yüzü kahve rengi olan koyun veya keçi (*Köprü "Kara-ağaç"*; *Kasımlar "Eğridir - İsparta"*) 3 — İki kulağının altı kırmızı olan hayvan (*Muğla*) 4 — Yüzü iki renkli olan koyun veya keçi (*Papas-köy "Samsun [Muh.]"*) 5 — Kulakları sarı olan keçi (*Kayışlı "Maraş"*) 6 — Gözünün etra-fıyla yüzünde kara yamalar olan hayvan (*Bü-yükbaca "Uluborlu - İsparta"*) 7 — Kırmızı (*Erzin "Dört Yol - Hatay; Üçkuyu"*; *Bolvadin-Afyon"*; *Kozan "Seyhan"*) 8 — Bir tarafı kı-rmızı, bir tarafı beyaz olan meyva (*Dariveren "Acıpayam - Denizli"*) 9 — Akşam güneşinin taşlar üzerine vuruşu (*Ödemiş "İzmir [Yürük-ler]"*) 10 — [İs.] Derenin iki kenarı (*Tosya*

"*Kastamonu*") 11 — Nehirlerin sathımaili (*Edir-ne*).

YANIÇALMA, Bir yaşından üç yaşına ka-dar olan katır (*Pazar "Kızılcahamam - Ankara"*). *Çankırı köyleri*; *Vezirköprü "Samsun"*).

YANIK AL, At donlarından doruya yakın al (*İsparta*).

YAN KÖSTEK [İs.], Tayları yürümeye alıştırmak için karşılıklı olarak ön ve arka ayak-larına takılan ip (*Şeyhler "Ulubey - Ordu"*).

YANNIK, Yanlık (*Nizip, Gaziantep, Çivril, Denizli, Aydın aşireti - Amasya, Maraş, Seyhan*), Yannuk. (*Antalya, Malatya, Zile, Kayseri*), Da-var derisinden yapılan yayık (*S. D. karşılaştıır: Tuluk*).

YAPAK Martta kırılan kış mahsulü yün olup, kirlidir. Yazdaki mahsule yün derler. Tiftikten sonra en çok kıvrırcık yün ve yapağısı makbuldür.

YAPAĞI, Baharda kırılan mahsul. Yün, güzün kırılan mahsul (*A. R. Y.*).

YAPRAK KULAK, Kulağı düşük at (*İs-parta*) [*Bak: Gevgeç 2, gevgeş*].

YAPRAK TIRNAK, Hayvanlarda yassı ve yayık tırnak (*Adana "Seyhan"*).

YASLA, 1 — Hayvan yemliği (Yaslamdan kes-mikleri al: (*Gündoğdu "Bursa [Muh.]"*; *Bay-burt "Gümüştane"*; *Ayşekadın "Edirne"*; *Çeşme "İzmir"*; *Safra "Bakırköy - İst. [Muh.]"*; *Yaya-cık "Kartal - İst."*; *Germeyan "Çorlu"*; *Kara-murat "Malkara - Tekirdağ"*; *Bolu; Güleç "Bi-ga - Çanakkale"*; *Fırnis "Maraş"*; [*Bak: Batni, yaslâğı*] 2 — Ahır (*Koruoba "Biga - Çanakkale [Yürüklerce]"*) 3 — Ahırlarda hayvanların yat-ması için yapılan ağaç döşeme (*Vize "Kırklar-eli"*).

YASLAĞI, Hayvan yemliği (*Havza "Sam-sun"*) [*Bak: Behni, yasla 1, yasle*].

YAŞAR, 1 — Bir yaşında buzağı veya tay (*Kayaş "Ankara"*; *Tamdere, Düzköyü "Keşap"*; *Alinyoma, Camıyanı "Tirebolu"*; *Şebinkarahisar "Giresun"*; *Aydın; Tokat*) 2 — İki yaşındaki dana (*Kars, Yaslıbahçe "Bulancık - Giresun"*) 3 — İki yaşını bitirmiş tay (*Postallı "Ulukışla-Niğde"*) 4 — 6 aylıktan 3 yaşına kadar olan sığa (*Alan "Çumra - Konya"*).

YAVSI, 1 — Çokça koyun, keçi, sığır gibi hayvanlarda bulunan bir tufeyli, kene, sakırğa (*Alayunt "Kütahya"*; *Yakaçmir "İsparta"*; *Ka-raman "Konya"*; *Akdoğan "Kızılcahamam"*, *Eti-mesğüt "Ankara"*; *Lâpseki "Çanakkale"*; *Hacı-lar, Hisarcık "Kayseri"*; *Köşker, Kırşehir; At-las köyü "Sivrihisar - Eskişehir"*; *Ovacık "Si-lifke"*, *Navdallı "Mut"*, *Civanyaylağı "Mersin -*

İçel; Osmaniye "Seyhan") 2 — At sineği (Ovacık "Silifke", İçel; Özbek köyü "Urla - İzmir"; Denizli ve dolayı; Osmaniye "Seyhan") [Bak: Yavsa].

YAYMAK, 1 — Sığır, davar gibi hayvanları otlatmak (Maras; İnköy "Kütahya"; Sinop; Samsun; Kayseri; Şeyhler "Ulubey - Ordu").

YAYILMAK, Sığır ve davar gibi hayvanlar mer'ada otlatmak (Kütahya köyleri; Denizli; Civanyaylağı (Mersin - İçel"; Sinop köyleri).

YAYILTMAK, Sığır ve davar gibi hayvanları mer'ada otlatmak (Ayancık "Sinop").

YAYKITMAK, Hayvan sulamak (Ali, öküzleri yaykıtıyor: (Denizli ve köyleri; Tepeköyü "İzmir"; Evciler "Dinar - Afyon) [Bak: Suvarmak].

YAZMIŞ, İlk defa doğurma çağına giren dişi koyun veya keçi (Geylân "Ulukışla-Niğde"; Bozkır, Hadım, Yeğren, Göçer, Botsa, Boyalı, Alan, Mastat "Karaman - Konya"; Yeniköy, Yahyalı "Kayseri"; Üskül - Yeniköy; Gökdere "Osmaniye - Seyhan"; Vakfıdinek "Karaağaç"; Keçiborlu, Büyük Hadımlar "İsparta"; Akseki, Antalya"; Sebül Tarsus "İçel"; Karacalar [?] [Bak: Gezeğen 2, gezem 1, şişek1].

YAZMIŞ, İkidenden üç yaşına kadar dişi keçi (G. A.).

YELİN, Memenin süt toplanan kısmı, süt torbası (Bu ineğin yelini büyük, çok süt verir: Bursa [Muh.]; Kesme "Eğiridir - İsparta"; Bergaz "Ezine"; Kumarlar "Bayramiç - Çanakkale"; Uzunhacı "Saray - Tekirdağ"; İst. [Muh.]; İnebolu "Kastamonu"; Göbel "Balıkesir"; Sinop; Değirmenci "Uzunköprü - Edirne [Muh.]").

YELİNİLEME, Hamile ineklerin memelerinin büyümesiyle meydana getirdiği sancı (Kırşehir Türkmenleri).

YELİNLEMEK, Doğurması yakınlaşan bir hayvanın memesine süt birikmek (Melekşah köyü "Sinop").

YELİNNEMEK, Memeli hayvanların doğurması yaklaşmak (Karatiken "Tarsus - İçel").

YELKE, 1 — Hayvanın yelesi, boyun saçı (Gaziantep; Adana, Yerebakan "Feka - Seyhan") 2 — Dağ tepesi (Bektaş "Zara - Sivas"; Geçek "Sivrihisar - Eskişehir"; Ağaköyü "Safranbolu - Zonguldak"; Mezirme "Hekimhan - Malatya"; Dalkoz "İlgaz - Çankırı").

YENLEMEK, Doğurması yaklaşılan inek, koyun ve keçi gibi hayvanların, süt gelen memeleri büyüyip dolgunlaşmak (Niksar "Tokat"; Çallı "Sivas"; Mülâyim "Zonguldak"; Gerze

"Sinop"; Donbaylı "Salihli - Manisa"; Kuzuculu "Dörtöy - Hatay").

YENLEMEK, Atın gebelikte karnının şişmesi (Andırın "Maras").

YENİRSEĞİ, Sakat memeli koyun, keçi veya inek (Ağcakışla "Maden - Yozgat").

YERÇEL, Suyu içerken ağziyle süzen hayvan (Hortu "Ereğli - Konya").

YETİKLİK, Yetişmiş deve (Genezin "Avanos - Kırşehir").

YILGI, 1 — At sürüsü, hergele (Devecikonağı "M. Kemalpaşa - Bursa"; İncesu "Kayseri"; Erzurum; İst. [Muh.]; Seydişehir "Konya"; Kurugöl "Nevşehir - Niğde"; Köşker "Kırşehir"; Üsküyeniköy "Karaisalı - Seyhan") 2 — Muh-telif hayvan sürüsü (Bolu ve dolayı).

YILKIÇ, At çobanı.

YINAK, Koça gelmiş dişi koyunların koçun başında toplanması (Hekimhan "Malatya").

YIPIK, Kısır [davar hakkında] (Kozlu "Bolu").

YİĞREK, Öğle veya gece vakitleri hayvanların toplu bir halde istirahat ettikleri gölgeli yer (Malkara "Tekirdağ") [Bak: Eğrek, 1].

YİLEK, Bir yaşında eşek (Karapınar "Konya").

YİLİN, Dişi hayvanların meme uçları hariç sütün biriktiği meme torbası (Sason "Siirt") [Bak: Yelin].

YOZ, Satılık davar.

YOZLUK, Kasaplık, kısır, hadım, ihtiyar koyunlar.

YUĞURTMEÇ, Kısır hayvan (Sulusaray "Artuva - Tokat").

YUMUR [İs.], 1 — Mideleri dört parça olan hayvanların kırkbayır denilen üçüncü midesi (Dengere "Tefenni - Burdur") 2 — Tarla icarı (Bolu).

YUNT, Erkek damızlık eşek, çeki merkebi (Kargı "Tosya - Kastamonu").

YÜGRÜLMEK, 1 — Dişi koyun, koç ile çiftleşmek, gebe kalmak.

YÜĞÜLEME, Hayvanlarda tüylerin dökülmesiyle muttasıf bir hastalık: Bizim tavuklar yüğüleme olmuş (Ula "Muğla").

YÜĞÜRMEK, 1 — Dişi bir hayvan erkek bir hayvanla çiftleşmek (Muğla: Gizli yüğüren aşikâre doğurur: (Gelenbe "Kırkağaç - Manisa"; Çerkeş "Çankırı"; Antalya; Sarılar "Avanos - Kırşehir"; Küçükkabacı "Uluborlu - İsparta";

Yenipazar "Gölpazarı - Bilecik"; Kızıllıhisar "Acıpayam"; Denizli köyleri; Tepecik "Emet - Kütahya" 2 — Gebe kalmak (Kula "Manisa") 3 — İnek boğaya gelmek (Sasallı "Menemen - İzmir"; Kütahya; Müğher "Eyret - Afyon") 4 — Koşmak, çabuk yürümek (Zarşat, Suhara "Çıldır - Kars"; Samsun).

YÜĞÜRTMEÇ, Doğurmamış, kısır koyun veya inek (Niksar "Tokat"; Olus, Şehsadi "Amasya"; Hortu, Aziziye "Ereğli - Konya"; Hisarlıkaya "Polatlı, Karahoca "Haymana", Çimşit "Bâlâ - Ankara"; Genezin "Avanos - Kırşehir").

YÜĞÜRTÜLMEK, Aşdırmak, çiftleştirmek (Toroslar).

YÜKSEK SEKİ, Atın alınındaki beyazlık (İst.).

YÜNE, Bir nevi keçe (Alaşehir, Uşak "Kütahya").

YÜRÜLMEK, Gebe kalmak, döl tutmak (Karamanlı, Burdur; İsparta; Kınık "Fethiye - Muğla"; Mahmutlar "İzmir"; Apturrahmanlar "Serik - Antalya"; Adana "Seyhan") [Bak: Yüğürlmek].

YÜRÜLÜK, Erkek istiyen keçi (Antalya).

YÜÜRMEK, Sığır hayvanları boğa istemek. (Kınık "Fethiye - Muğla"; Mahmutlar "İzmir"; Apturrahmanlar "Serik - Antalya"; Adana "Seyhan").

ZA, 1 — Hayvanların boynuna takılan altı açık çan (Çağlan "Eskişehir") 2 — Kadın çarşaflarının pelerin ve eteklikten mürekkep şekli (Tavas "Denizli").

ZAFRAN, Deveci başı (Çankırı) = Savran.

ZASK, Ahırda seyislerin yattıkları yüksek yer (Erzincan).

ZIBGIN, Koyun ve keçinin kuyruk ucu: Zıbgından bir patates pişirmişler, yağından yemedim (Konya).

ZINGIRDAK, [İs.], Çan (Edirne).

ZİKKE, Otlı yerlerde hayvanların muayyen yerde otlaması için ayaklarına bağlı organın ucundaki halka.

ZOZİK, Sıpa veya tay (Hamidiye "Bolva - Afyon [Muh.]").

HAYVANCILIK TAKVİMİ İLE İLGİLİ BAZI SÖZLER:

Camıs kıran (20 Nisan) sığır hayvanları otlamağa götürülür.

Nahir kovan (1 Aralık) hayvanlar tavlalara bağlanır.

Kernemut (1 Nisan) merkeplerin kırkma mevsimi.

Koç katımı (1 Nisan) çobanlar 20 Nisandan 1 Kasıma kadar tutulurlar.

Fitir (Saat 10) bu saate kadar koyunlar otlatılır.

Gün dönümü (22 Haziran) gece yarımı koyunlarda başlar, zemheriye kadar.

Zemheri girmesi (20 Birincikânun = aralık)

Zemherinin yiğirmi yedisi (Şubat) kuzunun yüzü yetti, diye çobana helva gider. (A. R. Y.).

II. HAYVAN HASTALIKLARI

ABIK, 1 — Yumurtanın içindeki yavru, cenin (Boyalı köyü "Konya") 2 — Çocuk ayakka-bısı, patik (Uluborlu, İsparta) 3 — [S.] Taşak yumurtaları karnının içerisinde bulunan veya yaradılıştta taşak yumurtaları olmıyan hayvan.

AĞRIMA, Koyunları ilk baharda çok yağlanmalarından ileri gelen hastalık. Tüyleri dökülerek ölür (Çankırı).

ANI, Hayvanların damaklarına ve dişlerine arız olan bir hastalık (Niğde ve yöresi).

ARPALAMA, Çok arpa yemekten ileri gelen bir hayvan hastalığı (İsparta; Çeltikçi "İnegöl", Aksu "Bursa"; Lâpseki "Çanakkale"; Bornova "İzmir"; Yıldızeli "Sivas"; Karahamza "Sarıkamış - Kars").

AŞIKBAŞI, Atlara arız olan bir hastalıktır ki hayvanın arka ayaklarının dirsekleri şişer ve

bu şiş yavaş yavaş ayaklarının diğer kısımlarına geçer. Dağlamak suretiyle sağaltılır (Ağrı ili).

AŞIKLAMA, Atın arka ayağının burkulmasından ileri gelen bir hastalık (Menemen "İzmir [Muh.]")

AT AĞRISI, Sancı yapan ve göğsü dağlamak suretiyle sağaltılan bir çeşit at hastalığı (Antalya).

ATMACA, Koyunlarda birbirine geçen bir türlü hastalık (Gülesur "Ağrı ili").

AVLAMA [İs.], Koyunların boğazında çıkan şişlik: Koyunlarda avlama var (Balçıkhisar "Konya").

BAĞI, Hayvanların, bilhassa atın ayağının altında hâsıl olan topaklık olup dağlanmak suretiyle sağaltılır (Kurugöl "Nevşehir - Niğde").

BELENİ, Bir çeşit sığır hastalığı olup kalcanın üstü yarılarak tuz dökülmek suretiyle sağaltılır (*Bozkır "Konya"*).

BELİNSEK, Sığırlarda görülen bir hastalık olup anî bir titreme ile başlar hayvanın sağrısı üzerinde deri açılır ve buraya tuz basılmak suretiyle sağaltılır (*Antalya*) [Bak: *Belcek*, 2].

BELİSALIK, Bel kemiği ayrılmış, sapmış [böyle hayvan arka ayaklarını çekemez] (*İsparta*).

BELİ YARMA [İs.], Hayvanların bel kemiğini çökerten bir türlü hastalık (*Kızılcaören "Kütahya"*).

BELYARMA [İs.], Çatal tırnaklı hayvanlarda görülen bir hastalık (*İncesu "Kayseri"*; *Dinar "Afyon"*).

BICIRMAK [F.], Hayvan ishale uğramak (*Karamahmet "Çorlu - Tekirdağ"*) [Bak: *Ötürmek*].

BIÇILGAN, Bir yara nevi (*Ankara*); Atların topuklarında görülen yara (*Gaziantep*).

BIÇIRGAN, Hayvanların bileklerinde çamurdan ve tahrişattan doğan yara (*Niğde*). biçilgan.

BOCUK = DERİK, Sığırın arka oma kemiği belden ayrılır. Hayvan yürümez (*A. R. Y.*).

BOĞAZALMA [İs.], İnek, öküz gibi hayvanların boğazlarında çıkan bir hastalık (*Hümer "Ayancık - Sinop"*).

BOTÇA [İs.], 1 — Küçük testi (*Büyükaşar "Ankara"*) 2 — Kuzuların sıcak mevsimlerde çok meme emmelerinden lieri gelen bir hastalık (*Kalfat "Çankırı"*).

BÖGRÜKERME [İs.], Hayvanların böğründe husule gelen bir çeşit sancı (*Antalya*) [Bak: *Böğür gemesi*].

BÖĞÜR GERMESİ [İs.], Atlarda husule gelen böbrek hastalığı (*İsparta*) [Bak: *Böğürkerme*].

BURUN GELME, Atın burnunun yanlarında kemirtek meydana gelmesiyle hasıl olan bir hayvan hastalığı (*Ahlat "Bitlis"*).

BURUNCA [İs.], İlkbaharda davarlarda beliren bir çeşit hastalık (*Bozkır "Konya"*).

DÜĞEN [İs.], Koyunlarda ilkbaharda arız olan ishal (*Dombaylı "Salihli "Manisa"*).

CAMAH [İs.], 1 — Yosun (*Mengeser "Ağrı"*) 2 — Sığırların diş etlerinde hâsil olan bir çeşit hastalık (*Mengeser "Ağrı"*).

CEMBERE [İs.], Hayvanların ve hele karasığırların soğukta kalıp hastalanarak boğazla-

rının şişmesi (*Ermenek "Konya"*; *Antalya*; *Köy* [?] "*İçel*").

CERMEK [F.], Hayvan ansızın ölmek (*Yozgat*).

CİDAV, Atların omuz başında çıkan yara (*Kırşehir*).

ÇATAL YARASI, Koyunun tırnağının arasında ıslaklıktan meydana gelen aşıntı, yara. Bu hastalık asit borik ve tuzla tedavi edilir (*İstanbul*).

ÇİĞERBAŞI [İs.], Develerde görülen bir hastalık olup burun deliklerinin şişmesiyle anlaşılır (*Yağcılar* [?]).

CIBARMAK [F.], Kabarmak, değnek ve kamçıdan deri kabarıp çıban çıkarmışa dönmek (*Konya*).

ÇALIKLAMA [İs.], Sağmal koyunların memelerinde çıkan ve memesini körleten bir çeşit hastalık (*Seymen "Çorlu - Tekirdağ"*).

ÇATALAKSAK, Bir koyun hastalığı (*C. A.*).

ÇELERMEK, 1 — Hayvanlar fazla yağlanarak ölmek (*Yılanlı "Eğridir - İsparta"*; *Hamurcu "İncesu - Kayseri"*) 2 — Davarlar ilkbaharda taze otları çok yiyip hazmedemiyerek ölmek: Bugün iki koyunumuz çelerci (*Kıbrısçık "Bolu"*; *Aşağıtuzlukçu "Akşehir"*, *Yeniköy, Konya*; *Genezin "Avanos - Kırşehir"*) 3 — Hayvanlar zehirli ot yiyerek ölmek (*Alayunt "Kütahya"*; *Hadım "Konya"*; *Kurugöl "Nevşehir - Niğde"*) 4 — Hayvanat ansızın ölmek (*Aydınlıcadırı "Seyhan"*; *Yapıntı "Mut - İçel"*; *Kula "İzmir"*; *Gerdan köyü "Seyhan"*; Bizim koyun çelerci (*Sultanhanı "Aksaray - Niğde"*) 5 — Gözler bir noktaya dikilerek ölmek (*Karaisalı "Seyhan"*) 6 — Hiddetle göz belirtmek, bağırmak (*Çanakkale; Uluborlu, Bozanönü köyü "İsparta"*) 7 — Ekinler yeşermek (*Güdülcez "Sarıdıklı - Afyon"*) 8 — Büyüklere karşı gelmek (*Muğla*) 9 — Sallana sallana yürüyerek çalım satmak (*Konya*) 10 — Kan pıhtılaşmak (*Niksar "Tokat"*) 11 — Susuzluktan bayılmak (*Ayaş "Ankara"*).

ÇERELMEK, Hayvan öldürücü ot yiyerek ölmek (*Köşker, Lâdik köyü "Kırşehir"*).

ÇEMİRSEK, Atların burunlarında olan bir türlü hastalık (*Yılankale "Ceyhan - Seyhan [Muh.]"*).

ÇİÇEK, Sarı hayvan hastalığı.

ÇON, Zayıf hayvanlarda görülen bel ağrıları (*Amasya*).

ÇONYARMASI, Manda, öküz ve ineklerin hastalıktan karınları şişmesi (*Boyalı "Boyabat-Sinop"*).

ÇÖMELEN [*İs.*], 1 — Bulaşık bir tavuk hastalığıdır, bu hastalıkta tavukların ibiği kararır, kuyruğu düşer, eti yenmez (*Beypazarı "Ankara"; Üçkuyu "Çal - Denizli"*) 2 — Ayaklar kalçaya kadar tutmaz olma (*Köşker "Kırşehir"*) 3 — Saçayağı yerine kullanılan kerpiç (*Silifke ve çevresi "İçel"*).

DABAK [*İs.*], 1 — Koyun, keçi ve sığır gibi hayvanların kuraklıktan dolayı tırnaklarında çıkan yara (*Tamzara "Şebinkarahisar - Giresun"; Iğdır "Kars"; Erzurum*) [*Bak: Asak*] 2 — Dalları kesilmiş ağaç gövdesi (*Sunusa "Erbaa - Tokat"*) 3 — [S.] Boynuzsuz keçi (*Karapınar "Konya"*) 4 — [S.] Topal (*Gaziler "Hadım - Konya"*).

DABAK, Sığır ve mandalarda görünen bir hastalık (*Ahlat "Bitlis"*).

DABAZ [*İs.*], 1 — Kurdöşen, deri üzerinde çıkan büyük ve kırmızı kabarcıklar, urtiker: Bugün dabaz oldum, hiç uyku tutmadım (*İnce-su, Kayseri, Gaziantep; Misis; Cebelibereket "Seyhan"; Kırşehir; Üçem "Bâlâ - Ankara"; Urfa; Buluklu "Mersin"; Yapıntı "Mut - İçel"; Urganlı "Turgutlu - Manisa"*) 2 — Kaşıntı (*Bo-lu*).

DALAMAK, Haşarat hakkında: bir şey üzerine üşüşmek, musallat olmak (*Gaziantep*).

DAMAĞ, Hayvanın damağı şişer. Damağına çuvaldız batırılarak kan çıkarılır, yerine tuz sürülür veya dağlanır.

DAŞIRGAMAK [*F.*], Hayvanın ayağını taş aşındırıp yürüyememek (*Kadirli "Seyhan"; Tepe köyü "Kastamonu"; Kırka "Eskişehir"; Merzifon "Amasya"; İçel*).

DELİBAŞ [*İs.*], Koyunları olduğu yerde döndüre döndüre öldüren bir hastalık (*Aydın; Seymen köyü "Çorlu - Tekirdağ"*); Bu sene koyunlarda delibaş bildirdi (*Çeşnigir "Karacabey - Bursa [Muh.]"*).

DENELEME (k) [*İs.*], Buğday ve arpayı fazla yemek suretiyle sığır, at ve koyun gibi hayvanların karınları şişme (*Antalya; Adana*).

DIKİZ, Atın koşarken tıkanıp kalması (*Kayseri*).

DİL ALTI, Sığırın dili altında ufak bir kıl çıkar, hayvan ot yiyemez, ağzı sulanır, kıllar cımbızla çekilir. Yerine tuz sürülür. (*A. R. Y.*).

DİLÇİK [*İs.*], 1 — Av köpeklerinin dillerinde olan bir hastalık (*İhsaniye "Üsküdar - İst. [Muh.]"*) 2 — [S.] Kolay ve cerbezeli söz söyliyene (*Genezin "Avanos - Kırşehir"*).

DİLİ KIRKMA, Sığır cinsinin dili üstünde peyda olan ufak siyah kabarcıklar (*Çivril*).

DİL KIRPMASI [*İs.*], Sığır hayvanlarının

dilinde olan bir hastalık (*Emirler "Bâlâ - Ankara"*).

DİNÇ DALAĞI [*İs.*], Kuvvetli otlar yiyen hayvanların tutulduğu hastalık (*Kadıköy "Silivri - İst. [Muh.]"*).

DİNGİŞ [*S.*], 1 — Çok uzun boylu ve zayıf olan (*Elâzığ; Karsavran "Saimbeyli - Seyhan"*) 2 — Kötürüm (*Bozöyük "Göksun - Maraş"*) 3 — Boynuzları kısa ve ucu ince olan inek (*Gâvurdağı "Cebelibereket - Seyhan"*) 4 — Boynuzları dik ve oynak olan davar (*Çardak "Göksun - Maraş"*) 5 — Dalsız budaksız tek bir ağaç (*Lohan "Gaziantep"*).

DOBURCA [*İs.*], Kızılkurt [at hastalıklarından] (*Ankara*).

DOĞACI [*İs.*], 1 — Soğuktan hayvanın dişi kilitlenme hastalığı (*Antalya*) [*Bak: Doğca*] 2 — Hayvanın gözüne perde inmesi (*Bigadiç "Balıkesir"*).

DOĞUCA [*İs.*], Hayvanlarda damar sertleşmesi (*Bozkır, Hadım "Konya"*) 2 — Eşek veya beygirin soğuk almadan ileri gelen hastalığı (*Civanyaylağı "Mersin - İçel"; Kümbet köyü "Seyhan"*).

DOĞUÇ [*İs.*], Eşeklere gelen bir hastalık ki dağlanarak ve sıcak tutularak sağaltılır. Eşekler doğuç çıkarıyor (*Güdül "Ayaş - Ankara"*).

DOMURCA [*İs.*], At cinsinden olan hayvanların tutuldukları bir türlü hastalıktır ki kulakları dik, çeneleri hareketsiz kalır (*Armudan "Kuruçay - Erzincan"*) [*Bak: Domcu olmak*].

DOMUZBAŞI, Hayvanların çene ve boyunlarında meydana gelen şişler (*Amasya yöresi*). Sığır ve mandaların boğazlarının altında meydana gelen ur şeklindeki bir şiş (*Ahlat "Bitlis"*).

DONUCU, Eşek ve at gibi hayvanlarda çok soğuk almaktan ileri gelen bir çeşit hastalık (*Karagöl "Nevşehir - Niğde"; Kayseri*).

DOVACA, Soğuktan ileri gelen bir çeşit at ve gölük hastalığı (*Kırkyaran "Uşak - Kütahya"; Kadıköy "Denizli"*) [*Bak: Dovacı, dovacı, dovuca*].

DOVACI, Bir çeşit hayvan hastalığı (*Antalya*) [*Bak: Dovaca dovuca, dovacı*].

DOVECİ, Eşek ve atların tutuldukları bir çeşit hastalık (*Belenli "Burdur"*) [*Bak: Dovar- ca, dovacı*].

DOVUCA, At ve merkep gibi hayvanlarda soğuktan ileri gelen bir türlü hastalık (*Kızılcabulduk "Hadım - Konya"; Mut "İçel"*) [*Bak: Dovaca, dovacı*].

DÖKGÜ, Hayvana iğirilen ilaç (*Çakaldere "Ceyhan - Seyhan"*).

DURUCA, Hayvanların terli ve yorgun iken su içmelerinden ileri gelen hastalık (*Haliliye "Ceyhan - Seyhan"*).

DUYRUK, Zorlamadan hayvanın beli ağrır, arka ayaklarını sürür.

ENESİ, Atlarda, üst dudağın şişmesiyle meydana gelen bir hastalık (*Göksun "Maraş"*).

ERİŞİK [*İs.*], 1 — İhtilâç (*Kızılhisar "İncesu - Kayseri"*) 2 — Sinir (*İsparta*) 3 — [S.] Deli (*Çindere "Denizli"*).

ESKİ, Zehirli ot yeme sonunda koyunlarda meydana gelen bir hastalık (*Toroslar*).

ESKİLEMEK, Kenelerin aşlamak suretiyle meydana getirdikleri bir türlü davar hastalığı, piropilozmos (*Yanpar "Mersin - İçel"*) [*Bak: Eski, 4*].

EVDİME, Koyunlarda meydana gelen kan boğması hastalığı (*Eğmir "Elmalı - Antalya"*).

FINDIK, Atlarda bukağılıktan yukarıda karcık hasıl olmak (*Niğde ve yöresi*).

FINDIKLAMA [*İs.*], Hayvan ayağında belirgin ufak ur (*Sabak "Silifke - İçel"*).

GALTAK [*İs.*], 1 — Pamuklu Buhara hırkası (*Susıgırlık "Balıkesir"*) 2 — [S.] Zayıf, kaditlemiş [hayvan]: Şu at amma da galtak olmuş (*Beypazarı "Ankara"*).

GALOSON, Bir ot olup çiçeği hayvanın burnuna dokununca hayvan delirir (*A. R. Y.*).

GALUS, Sığırların sevdiği bir bitki. Çiçeği hayvanın burnuna kaçacak olursa hastalanır (*Ahlat "Bitlis"*).

GİRŞAN [*İs.*], Hasta hayvan: Senin inek biraz girşan gibi (*Müstecap "Balıkesir"*).

GİRŞARMAK [*F.*], Hayvan hasta olmak (*Müstecap "Balıkesir"*).

GÖK GEBE [*İs.*], 1 — Keçilere âriz olan bir çeşit hastalık (*Seyitgazi "Eskişehir"*).

GÖNÜCÜR [*İs.*], Bir çeşit sığır hastalığı (*Elecik "Ankara"*).

GÖRPE, Altı aylık keçi yavrusu (*Karatepli aşireti "Aadana"*) = Körpe.

GÖTEĞİ [*İs.*], At ve eşekte görülen bir çeşit hastalık (*Emirler "Bâlâ - Ankara"*).

GÖZE GELME, Gözde kıkırdak büyür, hayvan ürker, ameliyat yapılır, yani kıkırdak ustura ile kesilir (*A. R. Y.*).

GÜMÜÇ [*İs.*], Tatarcık denilen haşare (*İçel*) [*Bak: Küpdüşen*].

GÜN ÇALMASI, Hayvanda soluk darlığı, tuzlu ayran içirilir (*A. R. Y.*).

HAKURKA, [*İs.*], Hayvanların sırtında çıkan yaralarda bulunan kurtlar (*Saraycık "Kütahya"*).

HALAZLAMA [*İs.*], At, merkep ve katırın bacası kderilerinde çıkan sert kabarcıklar (*Kızılca "Hadım - Konya"*).

HAM ÇALMIŞ, [*İs.*], Hayvan terli iken ahıra bağlanmaktan ileri gelen kursak hastalığı (*Osmaneli "Bilecik"*).

HASEK [*İs.*], 1 — Ham meyva, ham dut (*Harput "Elâzığ"; Çemişgezek "Tunceli"; Erzincan*) 2 — Her çeşit hayvan hastalığı (*Pekün "Kelkit - Gümüşane"*) 3 — [S.] Dertli (Şu adam hasektir: (*Merzifon "Amasya"; Tokat; Sivas*).

HASSEK [S.], Sürü ile gidemiyen hasta davar (*Ihlara "Aksaray", Ortaköy "Niğde"*).

HIRT, Atların arka ayaklarında görülen hastalık. Hayvan ayağını yere basamaz (*Ahlat "Bitlis"*).

HIŞTIK, Yanıkara denilen hayvan hastalığı (*Erzincan*).

HOKRA, 1 — Zayıf hayvanların yazın semirirken sırtlarında çıkan çiban (Dana besledim bakla ile * Sırtı doldu hokra ile: (*Kurşunlu "Ilgaz - Çankırı"; Dizdaroğlu "Sinop"*) 2 — Buzağı ve danaların sırtında çıkan çibanlar içindeki kurt (*Salihli "Manisa"; Alayunt, Kütahya*) [*Bak: Okra*].

HUMRA, Mankafa hastalığı (*Bor "Niğde"*).

İNİÇ, Zayıf sığır hayvanlarının sırtında meydana gelen fındık kadar şiş (*Kalay köyü "Bafra-Samsun"*) [*Bak: Zona*].

İTAĞRISI, Bel ağrısıyla başlayan ve atları çökerten bir hastalık (*G. A.*).

İTELLİ, Tırnakları dışarı eğri olan at (*Niğde ve yöresi*).

İZBET, Zayıf olup eti yenmiyen, alım satıma yaramıyan, sürüden iskarta edilmiş hayvan.

KALKIM KARA [*İs.*], Davarların bir çeşit ciğer hastalığı (*Kızılca "Hadım - Konya"*).

KANA DÜŞME, Develerin kan başına vurma (*Ağrı*).

KANTUTMA, Koyunlarda karın şişmesi suretiyle meydana gelen bir hastalık (*G. A.*).

Çorak yerlerde biten otu yemekle koyunlarda meydana gelen bir hastalık. (*Çorlu; Zonguldak*).

KARAKABARCIK, [*İs.*], Koyun, keçi gibi hayvanlarda olan şarbon hastalığı (*Kütahya; Antalya; Ömerli "Üsküdar - İst."*).

KARAKUŞ, Atın arka ayak topuğunda şişkinlik, hayvanı sakat bırakır.

KARA YANIK, Sığırlarda, bilhassa danalarda olan bir türlü hastalık (*Seymen "Çorlu"; Tekirdağ; Havsa "Edirne"*).

KARAYELİN, Koyunlarda meme üstünün şişmesiyle meydana gelen bir hastalık (*Ahlat "Bitlis"*).

KARINCA, Sığır ve koyun gibi hayvanlarda görülen bir hastalık (*Güdül "Ayaş - Ankara"*).

KARAYELİN, Koyunlarda meme üstünün şişmesiyle meydana gelen bir hastalık (*Ahlat "Bitlis"*).

KEÇİ ZAKKUMU, Keçilerde akciğerin gögse yapışmasıyla meydana gelen ve tedavisi imkânsız olan bir hastalık (*Ahlat "Bitlis"*).

KELEBEK, Bir deve hastalığı (*G. A.*).

KEPELEK, Davar c'ğerlerinde olan kelebek hastalığı (*Üçem "Bâlâ - Ankara"*) = Ke-penek, kelebek.

KERMEÇ [*İs.*], Keçilerde bulunan bir hastalık (*Silaget "Hopa - Çoruh"*).

KETAY = Sakavu hastalığı.

KIRILDAK [*İs.*], Öldürücü, bulaşık hayvan hastalığı (*Niksar, Ferenge "Erbaa - Tokat"*).

KILKURDU, Bir koyun hastalığı (*G. A.*).

KIZILKURT, Ehlî hayvanların kıcında veya kalın barsağında kanını emmek suretiyle yaşıyan kırmızı kurt (*Urfa; Belenli "Burdur"; Ayvacık "Gönen - Balıkesir"; Evreşe "Gelibolu-Çanakkale"; Zellige "Kars"; Kemerburgaz "İst."; Denizli, Konya; Sandıklı "Afyon"; Gülesur "Ağrı"; Azatlı "Mustafakemalpaşa - Bursa [Muh.]; İncesu "Dinar - Afyon"; Güzüzbey "Malatya"; Aydın [Muh.]*).

KOTİK, Kedi büyüklüğünde bir hayvan, koyunların kuyruğu üzerine işer, o hayvan ölür. (*A. R. Y.*).

KOTUR, Uyuz hastalığı.

KOLUKMAK [*F.*], Yükten veya yorgunluktan hayvanların ön bacakları tutulmak (*Genezin "Av nos - Kırşehir"*).

KÖTEL [*İs.*], At ve eşeklerin karınları altında hasıl olan şişlik (*Kurugöl "Nevşehir - Niğde"*).

KÖTEĞİ, Deri ile adale arasına pekmez dökmek suretiyle tedavi edilen bir at hastalığı. (*G. A.*).

KÖTEN, Hayvanlarda görülen bir hastalık (*Çankırı*).

KURBAĞACIK, 1 — Sığırların dili altında çıkan kabarcık (*Çeşnigir "Karacabey - Bursa [Muh.]"*) [*Bak: Kurbacık, 1*] 2 — Sığırlarda nefes borularının şişmesinden ileri gelen burun, göz şişmesi (*Emirler "Bâlâ - Ankara"; Seymen köyü "Çorlu - Tekirdağ"; Danişment "Uzunköprü - Edirne [Muh.]"*).

KURDAN [*İs.*], 1 — At, eşek gibi hayvanların zayıflıktan burnu ile dudakları arasında ve ağzı içinde çıkan kabarcık (*Sivas*) 2 — Mandalara yazın susuzluktan ârız olan, vereme benzer öldürücü hastalıklar (*Hasköy "Havsa - Edirne"*).

KURT SİNİRLİ [*S.*], Arka bacakları eğri olan at ve kısrak (*Adana "Seyhan"*).

KURU AKSAK [*İs.*], Hayvanlardaki arpalama hastalığı (*Kastamonu*).

KUZU GÖBEĞİ, Koyunlarda görülen bir hastalık (*G. A.*).

KÜTAY [*İs.*], Atların karnı altında meydana gelen şiş, hastalık (*Kürkçüler "Seyhan"*).

KÜTAY [*İs.*], Bir çeşit şişmekten ibaret at hastalığı: Atım kütay oldu (*Kamber "Kayseri"*).

MERSEK, Hayvanın iki tırnağı arasında çıban olur ve kıl çıkar. Göztaşı ile tedavi edilir. (*A. R. Y.*).

MUMER, Koyunların birikmiş sıcak suyu içmesinden hasıl olan hastalık (*Ahlat "Bitlis"*).

OT ÇALGINI [*S.*], Zehirli ot yiyerek hastalanan hayvan (*Medet li "Osmaneli - Bilecik"*).

OT TUTMA [*F.*], Dağda yayılan hayvanlar zararlı ot yiyerek hastalanmak (*Taşkaracalar "Çerkeş - Çankırı"*) [*Bak: Otlanmak*].

ÖKSÜRÜK, Koyunun üşütme hastalığı.

PISARKA [*İs.*], Oğlaklarda olan bir çeşit sürgün hastalığı (*Hasanlı "Ereğli-Zonguldak"*).

POTÇA [*İs.*], Sıcak yüzünden kuzularda meydana gelen bir hastalık (*Kalafat "Çankırı"*).

SAKAVU, Hayvanın burun delikleri tıkanır, nefes alamaz. Üşütmeden olur (*A. R. Y.*).

SIRTI YARMA [*İs.*], Şarbon hastalığı (*Alanlı "Aydın"*).

SANCI, At terli iken su çirilirse sancı tutar. Rakı içirilir, hayvana binerek sürülür.

SARACA, Hayvanın belinde çıbanlar çıkar.

SOLUĞAN, Terli su içirilmeden nefes darlığı hastalığı.

SU ENDİRMESİ [*İs.*], Atların dirseklerinin şişmesi (*Ağrı*).

SU YENDİRME, Atların ön bileklerinde su dolmak suretiyle meydana gelen bir hastalık (*Ahlat "Bitlis"*).

SÜDÜ GİDİK, Bir koyun hastalığı (*G. A.*).

SÜLEMENİ [*İs.*], Bir çeşit at hastalığı (*Fakiekciliği "Amasya"*).

SÜREĞİ, İrsî hayvan hastalığı (*A. R. Y.*).

SÜT BAĞI [*İs.*], Atların ayağında çıkan su kabarcıkları (*Kuruhiyyük "Boğazlıyan - Yozgat [yabancı]"; Başağrı "Mesudiye - Giresun"; Sulusaray "Tokat"*).

SÜTEĞRİSİ, Ön ayakları içine eğri at (*Niğde ve yöresi*).

ŞİMŞEK [*İs.*] 1 — Öküzlere ârız olan bir baş hastalığı (*Bademağacı "Alanya - Antalya"*) 2 — Sivri uçlu ağaç (Benim şimşek sopayı getir: (*B. Çaylı "Dörtöl - Hatay"; Gâvurdağı "Cebeliberket - Seyhan"*) 3 — [*S.*] Sokulgan, girgin adam (*B. Çaylı "Dörtöl - Hatay"*).

TABAK [*İs.*] 1 — Çatal tırnaklı hayvanların ağız ve ayaklarında çıkan çıban (*Şebinkarahisar "Giresun"; Pazar "Biga - Çanakkale"; Kars; Sarımbey "Çorum"; Adana*) 2 — Hamur teknesi (*Bitlis*).

TALAF [*İs.*], Atlarda görülen arpalama hastalığı (*Eskiviran "Emirdağ - Afyon [Muh.]"; Deyişören "Seyitgazi - Eskişehir"*).

TAŞIRGAMAK [*F.*], Uzaktan getirilen koyun ve sığır gibi hayvanların tırnakları bozulmak ve acımak: Bu hayvanlar o kadar taşırğadı ki ayaklarını yere basamıyorlar (*Boyabat "Sinop"; Terme "Samsun"*).

TAVŞANCIK, Merkeplerde görülen, kulakların kazık gibi dikilmesi ile kendini gösteren hastalık (*Ahlat "Bitlis"*).

TECCE, Bazı hayvanların arka ayaklarında görülen kısmî fele (*Amasya yöresi*).

TEÇÇE [*İs.*], (*Alışar "Merzifon - Amasya"; Sarımbey "Çorum"*) [*Bak: Tecce, 1*].

TENELEME [*İs.*], Hayvan arpayı çok yiyerek topallama (*Navdalı "Mut - İçel"*).

TERKEK OLMAK [*F.*], Fazla yol yürüyerek terliyen hayvan rüzgâra marûz kalarak soğuk almak (*Antalya*).

TERS, Tırnağın içinde ince solucan şeklinde kurttur. Göz taşı ile tedavi edilir.

TOKMALANMAK [*F.*], Hayvan fazla buğday veya ziyanlı ot yiyerek karnı şişmek (*Sarılar "Avanos - Kırşehir"*).

TOPUR [*İs.*] 1 — Beygirlerin diz kapaklarında hâsıl olan şiş (*Edirne*) 2 — Kök sökmekte kullanılan bir çeşit büyük balta, muhacir balta (*Hamitler, Konurlar "İnegöl - Bursa"; Edirne; Bilecik [Muh.]*) 3 — Yaylalarda pürüz-

lü arazi, tümsek (*Civanyaylağı "Mersin - İçel"; Alan köyü "Çumra - Konya"*) 4 — Kestanenin dikenli kabuğu (*Giresun köyleri*) 5 — Sürülmüş arazide kesek halindeki topraklar (*Kaleyaka "Perşembe - Ordu"*).

TÖHMELEMEK, Fazla yemden hastalanmak.

TÜLÜCE [*İs.*], Koyunların tırnaklarında meydana gelen hastalık (*Kümbet "Yıldızeli - Sivas"*).

VIRRIK [*İs.*] 1 — İnsanlarda kolera, hayvanlarda ishal (*Güçge "Gaziantep"*) 2 — [*S.*] Alınan (*Kargın "Çumra - Konya"*).

YANGULANMAK [*İs.*] 1 — Hayvanlar üşüyerek hastalanmak (*Paşaköy "Bolu"*) 2 — Aksi sada hâsıl olmak (*Ünye "Ordu"*).

YANIKARA, 1 — Sığırlarda görülen bir çeşit hastalık (*Çınarla "Şarköy - Tekirdağ [Muh.]"; Kuflek "Havza - Samsun"; Aydoğmuş "Rize"; Bergaz "Ezine - Çanakkale"; Belenli "Burdur"; Konya köyleri; Sandıklı ' "Afyon"; İbik "İskilip - Çorum"; Apturrahmanlar "Serik - Antalya"*) 2 — Zatilcenb hastalığı: Ahmet yanıkara olmuş (*Bafra "Samsun"*) 3 — Yıldırım (*Çerkeş "Çankırı"*) 4 — Bir türlü ekin hastalığı (*Konya*) 5 — Bir çeşit kötü çıban, habis bisre (*Lâpseki "Çanakkale"; Konya; Gemlik "Bursa"; Aydın*) 6 — Müzmin bel romatizması (*Kırşehir*) 7 — Bir nevi at hastalığı (*Kars; Konya*) 8 — Lekeli humma (*Bayat "Ordu"*) 9 — Ağaçlara ârız olan ve bir yanını çürüten bir hastalık (*Tokat*) 10 — Böğrülce (*Armutlu "Kemalpaşa - İzmir"*) 11 — Suçlu, lekeli fena insan (*Sivas; Kürkçüler "Seyhan"*).

YELGUFA [*S.*] Felce uğramış sığır (*Ta-baklar "Bahçe - Seyhan"*).

YELİMSA [*İs.*], Koyun memelerinde meydana gelen ve kızgın demirle dağlanarak sağaltılan şiş (*Cemele "Kırşehir"*).

YELİNSEK [*S.*], Bir hastalıkla memesinin birisi kör olan hayvan (*Genezin "Avanos - Kırşehir"; Kesme "Eğridir - İsparta"*).

YELKAFA [*İs.*], Atlarda olan mankafa hastalığı (*Kurugöl "Nevşehir - Niğde"*).

YEMLEME [*İs.*], Atlarda, çok yem yemekten meydana gelen ve ayakları tutuk yürümez bir hale getiren bir hastalık (*Seymen "Çorlu - Tekirdağ"*).

YENLEMEK, Atın gebelikte karnının şişmesi (*Andırın "Malatya"*).

YONCA, Çift tırnaklı hayvan taze yoncayı yeyince şişer. Tuzlu ekşi ayran içirilir.

YÜĞÜLEME [*İs.*], Hayvanlarda tüylerin dökülmesiyle muttasıf bir hastalık: Bizim tavuklar yüğüleme olmuş (*Ula "Muğla"*).

ANADOLU KÖYLERİNDE GENÇLER DERNEĞİ YAHUT AHİLİĞİN DEVAMI

M. Zeki ORAL

Vakıflar Umum Md. Arşiv ve
Neşriyat Müdürü

Burada Niğde'nin Dünderlı köyünde gördüğüm kuruluşu, özellikleri hakkında incelemeler yaptığım Gençler Derneğini esas olarak alıyorum.

Dünderlı köyü:

Dünderlı, Torosların bir kolu olan Aladağ'ın Kayseri'ye doğru uzanırken çevirdiği kıvrımın başladığı yerdedir. Dağın tam eteklerinde bir derenin yamaçlarına kurulmuştur. 250 evli bir köydür. Niğde'nin doğu kuzeyinde ve 45 kilometre uzağındadır. Aladağ bu köyden başlayarak kocaman bir istifam çevirir ki bu kavsin son noktası Erciyes'tir. İçi ise Sultançayırı yahut Sultansazı denilen ve 35×45 kilometre eb'adında çukur bir arazidir. Buradaki köylere Ova köyleri denilir. Dünderlı, bunlara çok yakındır. Köyün tam önünde (Gökçakıl) adında ve mevsime göre 3-4 değirmen çevirecek kadar bol su veren bir göze (menba) vardır. İhtiyarların anlatıklarına göre bu civardaki vedi oba (Türk aşireti) bundan birkaç asır evvel bu Gökçakıl'ın başında toplanmışlar, köyü kurmuşlar. Kövde bugün ayakta duran tarihî eser yoktur. Yalnız köyün yakınlarında var altı kilisesi varmış ki Bizans isî olduğu bir bakışta anlaşılan kapı söveleri köyün mezarlığındadır.

Dünderlı köyünün merkezlerden uzakta kalmış, gelenek ve görenekleri bozulmamış olduğunu da anlatmış olmak için önce köyün coğrafi durumunu yazdık. Şimdi maksada geliyoruz.

Eskidenberi bildiğimize göre, köylerde bir İhtiyar Meclisi (İhtiyar Heyeti)

vardı. Başta Muhtar olmak üzere âzalar dan teşekkül ederdi. Bunlar köy halkı tarafından seçilirler. Köy işlerine bakarlardı. Vazife ve mesuliyetleri ile adetleri ne olursa olsun köyün mümessili olarak bulunan bu Heyetin tarihi de köyler kadar eskidir. Burada ele alacağımız Gençler Derneğinin bu İhtiyar Heyeti ile hiçbir ilgisi yoktur. Gençler Derneği köyde 12 - 20 yaşları arasındaki bekâr gençlerden kurulmuştur. Bekâr dul erkekler bile bunlara karışamazlar. Gençler Derneğinin kendisine göre teşkilâtı, bayrağı, yasası, odası vardır. Gençler Derneği aralarından iyi huyluluğu, dürüstlüğü, civanmertliği ile tanınmış ve sevilmiş üç genç bekârı açık oyla Yönetim Kurulu seçerler. Bunlara Yiğitbaşı, gönüllerağası, bayraktar derler (Resim: 1). (Bundan 28 sene evvel yani 1936 yılı ilk baharında bu köy okulunu teftise gittiğim zaman bu resimler alınmıştı. Resimde ortada görülen Yiğitbaşı, Durmuş oğlu Halil, sağında Gönüllerağası Kadir oğlu Mahmut, solda Bayraktar Dede oğlu Mustafa'dır).

Derneğin teşekkülü ve Yönetim Kurulu'nun seçilmesi:

Köyde 12 - 15 yaşlarına gelmiş bekârlardan Derneğe girmek istediğini Yiğit başına söyleyen her genç Derneğin üyesidir. Bu üyelik evleninceye kadar devam eder. Yiğitbaşı veya arkadaşlarının bir eksikliği görülürse Dernek toplantıya çağırılır. Şöyle ki: Dernek odasının damına Derneğin bayrağı çekilir. Bayrağı görenler, duyanlar odaya toplanırlar. Konuşmalar, münakaşalar başlar. Bu toplantı bazen

bir iki akşam devam eder. Nihayet eksiği yani Dernek yasasına uygunsuz hareketi görülen Yiğitbaşıya ve üyelerden birine: "Sizi başımızda görmek istemiyoruz!" derler. Heyetin toptan çekilmesine lüzum yoktur. Kabahati olan çıkarılır. Bu suretle çokluğun istemediği Yiğitbaşı veya arkadaşlarından birisi itirazsız çekilmeye mecburdur. Darılmak yoktur. Böylece vazifelerine son verilmiş olanların yerlerine açık oyla yenileri seçilir. Seçime karışabilmek veya seçilebilmek için Dernekte üye olmak, o köyden ve bekar olmak şarttır. Köyde bu tetkikleri yaparken Muhtarın babası Kadir ağa söze karıştı:

— Dedem köyde 20 yıl bayraktarlık yapmış, onun için bize Bayraktar oğlu derler, demişti. Bundan anlaşılıyor ki ödevlerini eksiksiz yapanların yıllarca ayrılmadıkları gibi, birkaç ay içinde Yiğitbaşılıktan ve Yönetim Kurulu üyeliklerinden düşenler de vardır. Şu halde seçim için bir müddet yoktur.

Yönetim Kurulunun vazife ve mesuliyetleri:

Yönetim Kurulu, yukarıda yazıldığı gibi Yiğit başı, Gönüller ağası, Bayraktardan ibarettir.

1 — *Yiğit başı:* Yeni seçilen Yiğit başı arkadaşlarına genel bir ziyefet vermekle işe başlar. Artık gençler arasında sayılır, sözü dinlenir, her yerde başa geçer, her meselede son söz onundur. Köy gençlerinin doğru sözlü, doğru özlü olmalarını, iyi gezmelerini, eğlenmelerini, hırsızlık, arsızlık yapmamalarını gözetir. Herhangi bir şekilde Dernek kaidelerinden ayrılmış, uygunsuzluğu görülmüş, bir genci (yolsuz çıkarmak) ve diğer arkadaşlarına danışarak ona ceza kesmek, yaptığı kabahata göre bir ziyafet çektirmek veya tenbih ve tavsiyelerde bulunmak Yiğit başının hakkıdır. Bununla beraber aşağıda görüleceği gibi, köy düğünlerinde, bayram eğlencelerinde Yiğit başının başka vazifeleri de vardır.

2 — *Gönüller ağası:*

Gönüller ağası, diğer köylerden gelen gençlerin, düğüncü misafirlerin yatacakları odaları göstermek, onlara (hoş geldiniz!) diyerek gönüllerini almak, yemek ve kahvelerini ikram etmek, istirahatlerini özetmekle mükelleftir.

3 — *Bayraktar:*

Bayraktar, Derneğin bayrağını muhafaza eder. Derneğin veya Yiğit başının dediği yere, düğün evinin damına bayrağı çeker.

Yönetim Kurulunun en önemli işleri düğünlerde ve bayramlardadır. Köyde düğüne başlanırken düğün sahibi önce Yiğit başıya gider. Yiğit başı Derneği toplar, Bayraktar bayrağı alır, düğün evinin üstüne gelirler. Orada dualar okunur, iyi dilekler dilenir. Damın üstüne bayrak dikilir. Düğün başlar. Bayrak, düğün süresince orada kalır. Perşembe günü gelin almaya gidildiğinde bayrak da beraber getirilir. Kız evinin üstüne dikilir. Orada bayrağı saklamak Bayraktarın ödevidir. Eğer Bayraktar gafil davranırsa kız tarafının gençleri bayrağı kaçırlar ki, Bayraktar bu gafletinden dolayı Yiğit başının tâyin edeceği bir ceza ile cezalandırılır.

Düğün içinde, bayramlarda cirit oyunlarında Yiğit başı, Gönüller ağası durmadan köy gençlerini ve köye gelmiş konukları idareye, ağırlamaya çalışırlar. Güveyi gerdeğe girmeden evvel Yiğit başının yanına gelir ondan izin alır. Çünkü gençliğinin en heyecanlı günlerini beraber geçirdiği Dernek arkadaşlarından artık ayrılmak üzeredir. Orada bulunan Dernek arkadaşlarına veda eder. Derneğe de kurbanlık bir kuzu veya bir koyun armağan eder.

Güveyi gerdeğe gireceği gün akşam üstü yıkanmak için törenle soyunurken mendilini, bıçağını veya başka bir eşyasını orada bulunan evlilerden birisi saklamaya çalışır. Eğer saklanan eşya o anda bulunmazsa bunu Yiğit başı ödemeye mecburdur.

Derneğin gelir ve giderleri:

Köylülerin anlattıklarına göre, Derneğin senelik bir bütçesi yoktur. Fakat düğün sahibinden, güveyden ve ceza kesilmiş gençlerden aldıkları paralar kuzu ve koyunlar Derneğin gelirleri demektir. Yiğit başı başka köyden gelen gelin alayının önüne çıkar ve:

— Yol kalsın, erkân kalmasın! der. Baç ister ve alır. Derneğin gelirleri Yiğit başı ile Bayraktarda toplanır, bununla zaman zaman arkadaşlarına ziyafetler çekerler, fakirlerine yardım yaparlar.

Derneğin Bayrağı:

Dernek bayrağı beyaz bir uçurluğa eklenen yeşil, beyaz, kırmızı renklerden yapılmış üç kanattır. Hilâl zemine uyan ve bayraktaki diğer renklerde. Yıldızlar çok köşelidir (resim: 2, 3).

Dernek odası:

Köyde bir oda, gençlerin toplanmasına tahsis olunur. Gençler nöbetle odayı temizlerler, ocağını, ışığını yakarlar. Köyde bulunan meyvelerden getirirler yahut çay yaparlar. Bayrak orada saklanır. Bir de kanun dedikleri değenek asılıdır. Bu değenek yasaya uygunsuz hareket edenler için göz dağıdır. Gençler bu odada serbestçe konuşurlar. Türküler söylerler. Millî oyunlar oynarlar, hikâyeler, masallar, bilmeçeler anlatırlar.

Derneğin gayesi:

1 — Yukarıda türlü vesilelerle yazıldığı gibi, Gençler Derneği köy gençlerinin kendi aralarında ve bir arkadaşlık ahengi içinde yetişmelerini sağlamaktır.

2 — Yaşlılar arasında şahsiyetsiz kalmaktan kurtulmak, arkadaşları ile konuşmak, münakaşa etmek, fikirlerini serbestçe söylemek itiyadını kazandırmaktır.

3 — Aralarında kavga, döğüş çıkarmasına dikkat etmek, hırsızlık, arsızlık, ahlâksızlıkara mani olunmaktır.

4 — Millî türküler, eğlencelerle neşeli vakitler geçirmek, dolayısıyla millî sporlarla sıhhatli olmaktır.

Dernek yasası köyde öylesine yerleşmiştir ki, herhangi bir cezalı gencin ödeyemediği para, kuzu ve koyunu —o zamanlar icabında tahsildarı, jandarmayı bile atlatmaya çalışan— babası itirazsız feda etmekten çekinmez.

Derneğin Anadolu'da yayıldığı coğrafi sahalar:

Vaktiyle 12 sene Anadolu'da ilköğretim müfettişi olarak gezdim. Sonra muhtelif zamanlarda tarihî araştırmalar, Türk eserlerinin tescili için vazifeli olarak seyahatlara çıktım. Dünderli köyünde tesbit ettiğim bu Derneğin izlerini başka yerlerde de araştırdım. Vardığım netice şudur ki: Gençler Derneği Anadolu'da yaygın bir halde imiş. Bir kısım eski Türk köylerinde unutulmuş, yalnız ihtiyarların hâtıralarında kalmış, bazı köylerde yalnız düğünlerde harekete geçen bir varlık halindedir. Bazı yerlerde ise yalnız bayraktarın adı yaşamaktadır. Bununla beraber, bütün ananasile —fakat az çok farklarla— yaşayan yerler de vardır (1).

Gençler Derneğinin içtimâî tarihimizdeki mevkii ve ahilikle münasebeti:

Gençler Derneğinin köyde gençlerin ayrıca bir odada oturmalarını, yaşlarının icabettirdiği konuları serbestçe konuşmaları gibi ihtiyaçlardan doğmuş bir teşekkül olarak ele almak meseleyi biraz dar zaviyeden görmek demektir. Dünderli köyünde 300 senedenberi devam ettiği tevâtüren bilinen Gençler Derneğinin daha eski zamanlara getirmek icabeder. Tarih kitaplarında bu gençlik teşkilâtından bahseden bir bölüm göremedim. Fakat içtimâî tarihimizde büyük bir önemi olan (ahilik) ile birçok bakımlardan benzerlik hattâ ayniyet ifade eder. Şöyle ki: Konya'daki Ahi baba evlâtlarının ellerinde bulunan icazetnamelerde —ki bu teşkilâtın tarihesi, erkânı ve nizamlarını ihtiva eden bir rehber mahiyetindedir— hariçten, başka vilâyetlerden debbağlığı alâkadar eden (ham de-

(1) Köyümde Delikanlılar Derneği: İsmail Tıknaz Köy Enstitüleri dergisi sayı 1, sahife 57.

ri, mazi, palamut, yaprak her neki ahi baba, kethüda ve yiğit başı ve tekkeşin yetlerine teslim oluna. Sonra yiğit başlar cümle üstadları davet edip badehu herkes hizmetine gide anlar gittikten sonra ahi baba yiğit başı ve tekkeşin pazar edip akçesiniverdikten sonra taksim oluna.) dedikten sonra hasılât taksiminde (1 — Ahi baba, 3 hisse. 2 — Kethüda, 2 hisse. 3 — Yiğit başı 2 hisse. 4 — 30 yıllık üstadlar, ikişer hisse. 5 — 20 yıllık üstadlar, birer buçuk hisse. 6 — 10 yıllık üstadlar, rubu hisse alırlar) denilmektedir. Diğer esnafın da birer ahi babası ve yiğit başları olduğu merhum üstad M. Cevdet'in tetkiklerinden anlaşılmaktadır (2). Tosya'daki esnafın da yiğit başları vardır. Mahfil üstadları tarafından yaşlı, tecrübeli, bilgili bir zat yiğit başı seçilirdi. Esnafı yiğit başı temsil ederdi. İşçi başısı yardımcısı davetçisi icra organları idi. Birer yıl için seçilirlerdi. Amma her yıl aynı zatın seçilmesi de mümkündü. Bu yiğit başı seçimlerinin Kırşehir'de Ahi evran Şeyhi tarafından tasdik edildiği anlaşılmaktadır. 1283. H. tarihli beratta ahi baba, kethüda ve yiğit başılar, usta ve halifeliklerin icazet ve inabeti Kırşehir'de Ahi evran zaviyesi Şeyhleri tarafından tâyin olunurdu (4).

İbni Batuta (Ahiye-i feteyen = genç kardeşler) bölümünde ahîler hakkında malûmat verirken (Ahîler bilâd-ı Rumda (Anadolu'da) sâkin Türkmen akvamının her vilâyet, kasaba ve köyünde mevcuttur. Bunlar etrafına yardımlar yaparlar, kardeşlikler gösterirler. Yedirirler, içirirler. İhtiyaçlarını temine çalışırlar. Eşkiya ve azgınları bertaraf ederler. Zulüm ve zahmet edenleri ifna eylerler. Bunların dün-

yada misli yoktur. Oraca ahi (5) gayri mütehhil mücerret yani bekâr gençlerden ehli sanâat vesairenin toplanarak kendilerine reis seçtikleri adama denir. Bu cemiyete (fütüvvet) (6) tesmiye olunur. Reis bir zaviye yaptırır. Halılar ve başka eşya ile döşer. Kandillerle ışıtır. Arkadaşları gündüz kazandıklarından —bir kısmını— ikindiden sonra reise götürürler. Bununla meyve, yemek ve zaviyede sarfolunan diğer şeyleri satın alırlar. O gün beldeye bir misafir gelirse zaviyelerine misafir ederler. Bu alınan şeylerle ona ziyafet çekerler. O kimse avdetine kadar onların misafiri olur. Bir kimse gelmediği vakit toplanıp yemek yerler. Türkü söylerler. Oyunlar oynarlar. Bunlara Feteyan (7), reislerine de yukarıda söylendiği gibi ahi derler. Dünyada onlardan ziyade güzel iş, güzel huy sahibi görmedim.) demiştir. İbni Batuta ahîlerin zaviyelerini, âdetlerini, kıya-

(5) Eh; arapça, isim kardeş, birader, dost demektir. Cem'i ihvan, ihvet kardeşler dostlardır. Ahi kardeşe mensup demektir. Müttekellim zamiri olarak kardeşim mânasına gelir. İbni Batutada bu mânada izah etmiştir. Zeylün alâ fasl-ı el ahıyetil feteyani-it Türkiye. Sahife 112 ve Hüseyin Kâzım Kadri Türk Lûgati cilt 1, sahife 203, 206. Mamafih ahî, aki kelimesinin cömert mânasına olarak Türkçe asıldan olduğunu yazarlar da vardır. Hasan Fehmi Huğral halk bilgisi mecmuası 1928 Cevat Hakkı Tarım Kırşehir tarihi, sahife 126.

(6) Fütüvet şeref-i nefis, İzzet, kerem, cömertlik, mertlik, yiğitlik, gençlik, delikanlılık mânalarına gelir.

(7) Feteyan; arapça feta (Hüseyin Kâzım Kadri Türk lûgatında böyle harekelemişti.. Cilt 3, sahife 611) kelimesinin cemidir. Feta, genç, delikanlı, feteyan gençler, delikanlılar demektir. Bu kelime muhtelif iştikaklarıyla Kuran-ı Kerim'de 10 yerde geçer. Genç, gençler, bazen köle mânasına alınmıştır. Yahya Hilmi Misbah ülhıvan li-taharriyat il-kur'an, İstanbul Matmut Bey Matbaası, 1322, sahife 205. Bu fütüvet mensuplarını farsçada civanmert, kahraman, baha dır, dilir, pehlivan, tehmeten, şahbaz, cengâver, sipahî, sivari, mert, Türkcede ise genç, delikanlı, efe, dadaş, kabadayı, yiğit, babayiğit, batur, alp, levent, toy, binici, atıcı, akıncı derler. Zeylün alâ fasl-ı el-ahıyet-il feteyan-it Türkiye sahife 11.

(2) Zeylün alâ fasl-ı el-ahıyet il-feteyan it-Türkiye M. Cevdet Kurtuluş Matbaası, İst. 1932, sayfa 133 (Ahi baba el-bezzazın ahi baba el-debbagin gibi...).

(3) Hüseyin Sıtkı Göker Vakıflar Dergisi sayı 3, sahife 252.

(4) Profesör Dr. F. Taeschner, Vakıflar Dergisi, sayı 3, sahife 93 - 94.

fetlerini de yazar, nihayet (Biz meclisle - rine girince birçok yemekler ve meyveler, tatlılar getirdiler. Sonra türkü söylediler ve oyunlar oynadılar. Bunların hali alâka - mızı çekti. Hele cömertliklerine hayran ol - mamak elden gelmez. Gecenin sonunda kendilerini zaviyede bırakarak döndük.) diyerek takdirlerini ifade etmekten kendi - ni alamaz (8). İbni Batuta'da ahiliğin Ba - tını mezhebi yahut diğer İslâmî tarikatlarla münasebetine dair bir kayıt yoktur. Bu noktaya aşağıda tekrar temas edeceğiz. İcazetnamelerde ahilik teşkilâtında yiğit başlıklar olduğunu gördük. İbni Batuta'ya göre bu teşkilât Anadolu'nun her vilâyet, kasaba ve köylerinde mevcuttur.

Şu mukayese açıkça gösteriyor ki, köylerimizdeki Gençler Derneği ile ahilik arasında birçok benzerlikler vardır. Bina - enaleyh gençler teşkilâtını köylerde ahilî - ğin devam eden bir şekli olarak kabul et - mek mümkündür.

Bazı bilginlerin yazdıkları gibi, ahilî - ği, hele bizim gençler teşkilâtını batıniye mezhebinin bir devamı yahut diğer İslâmî tarikatlardan doğmuş bir akide, bir teşek - kül olarak ele almaktan ziyade, İbni Batu - ta'nın yazdığı köylerimizde bugün yaşayan şekli gibi kendi millî hüviyet ve esaleti içinde çok eski bir gelenek olarak kabul et - mek daha doğrudur. Çünkü fütüvvet ve uhuvvet kelimeleriyle ifade, ahlâk, sehâ, kerem mefhumlarıyla izah edilen bu anla - yışın esaslarını İslâmiyetten evvele çıkar - mak mümkündür. Türk hakanlarının ka - rakurumda diktikleri Orhon âbidedelerin - de bunun misallerini fütüvvetin ruhunu

(8) İbni Batuta seyahatnamesi Mehmet Şe - rif tercümesi. İstanbul Matbaai Âmire, 1335, sahife 312 - 314. Memleketimiz İbni Batutanın çok hoşuna gitmiştir. (Bilâd-i Rum adıyla anılan işbu iklim dünyanın dört bucağında en güzel yer - dir. Cenab-ı Hak başka yerlere parça parça ih - san ettiği güzellikleri Anadolu'da cem etmiştir. Ahalisinin yüzleri çok güzel, elbiseleri çok te - miz, yemekleri nefistir. Bunlar Allahın mahlûk - larının en şefkatlisidir. Aynı eser sahife 310.

bulmak mümkün (9) olduğu gibi, Dede Korkut hikâyelerinde Türk kahramanlık - ları ve fütüvvetinin birçok ve şahâne ör - nekleri vardır (10). Firdevsi'nin şerhnâ - mesinde Türk, İran askerlerinin şecaat ve kahramanlıkları hakkındaki menkıbeler - de (11) nihayet Roma İmparatorlarından Augustus'un yaptığı icraat ve fukaraya dağıttığı milyonlarca ihsanlar ve başka iyi - likler fütüvvetten başka bir şey değil - dir (12).

(9) (Ölecek milleti yeniden islâh ettim. Çıplak milleti esvablı, fakir milleti zengin ettim. Az kavmi çok ettim. Mutî' ahaliyi hanlığında pek âlâ ettim, dört cihetteki milletleri hep sulh nerver ettim. Düşmansız bir hânım) Necip Asım Orhon Âbideleri. Matbaa-i İstanbul sahife 116.

(10) Bu kitapta Türk han ve beylerin'n ver - dikleri toylar şöyle anlatılır: (Dirsi han diş ehlinin sözüyle ulu toy eyledi. Hacet diledi. At - tan aygır, deveden boğra, koyundan koç kırdırdı. İç ve dış oğuz beylerini üstünü yığınak etti. Aç görse doyurdu, çıplak görse donattı, borçluyu borcundan kurtardı. Tepe gibi et yığdı, göl gibi kıviz sardırdı.) Büyük bir meydanda bunlar yen'ilir, içilir, kap kaşık ve kazanlar da davetli - lere hediye olunurdu. Ziya Gökalp, Türk Mede - niyeti Tarihi, sahife 236 - 247 ve Dede Korkut kitabı, Dirse hânoglu Boğaçhân hikâyesi. Dr. Muharrem Ergin T. D. K. Neşriyatı 1958.

Bir de Selçuknâmelerde (Hân-ı yağma) denilen yağma toyu vardır ki Dede Korkut kita - bındaki hikâyelerde bunun da tafsilâtı vardır. Yağma toyunda yemekler yenildikten sonra hân, Hâkan eşini alır çadırından yahut sarayından dışarı çıkar, saraydaki eşya ve hazineleri tama - men boy halkına ihsan eylerdi.

(11) Şark İslâm Klâsikleri şeyhnâme, cilt 1 - 3.

(12) (Son derece büyük bir yiyecek kıtlığın - da zahire tedariki ödevini üzerime almaktan çekinmedim. Bunu o kadar başarı ile idare ettim ki birkaç gün içinde harcadığım para ile bütün milleti korkudan ve mâruz kaldığı felâketten kurtardım.) Ankara Anıtı, çeviren: Hâmit Dereli, sahife 102.

Ve (Babamın vasiyeti üzerine Roma Pleb' - lerinden (fukara halkından) her ferde 300 Sese - tert (Roma Cumhuriyeti zamanında geçen ve di - narin 1/4 kıymetinde gümüş para) ödedim. Be - şinci Konsüllüğümde harp ganimetinden her şahsa dört yüz Sestert verdim. Onuncu konsüllü - ğümde kendi mirasımdan her şahsa dört yüz Sestert tutarında bir ihsan vardım. (Bu ihsanlar

Bunlarla beraber, ahilik ve fütüvvet, cömertlik kardeşlik fukara sevenlik sözünün kısası insanlık bakımından pek çok yüksek ahlâkî ve içtimâî esasları ihtiva ettiği için islâm dinine pek uygun düşmüş islâmî esaslarla birleştirilmiş islâmî terekatler da ahiliği kendi bünyelerinde şekillendirilerek devam ettirmişlerdir. Hazreti Muhammed sülâlesine mensup zevat kendilerini bir nevi yiğitlik payesi kazanmış olan fütüvvetin hakikî mümessilleri sayarlardı. Abbasî halifelerinden En'nasır etrafındakilere fütüvvet şalvarı giydirir, fütüvvet kadehinden içirirdi. En'nasır'dan sonra Hazreti Ali evlâdından bazıları fütüvvet payesini vermek selâhiyetini haiz olmuşlardı (13).

Büyük İslâm mütesavvüfleri eserlerinde fütüvvetten bahsetmişlerdir. İmam-ı Gazalî fütüvveti mekârımı ahlâk (yüksek ve güzel huylar) diye mütalâa eder (14).

Fütüvveti islâmî esaslar ve İslâm tasavvufu çerçevesinde en mükemmel izah eden Seyh-i ekberdir (15). Ona göre (bütün eşya ve mahlûkat Cenabı Allahın zat, Esma ve sıfat tecelliyatının mazharıdır. Cenabı Hak Rezzak, sahi, Kerim gibi güzel isimleri icabı mü'min ve müşrik bütün insanlara ve başka mahlûkatına rızık ve keremini ibzal buyurur. Bu ilâhî esma ve sıfatlar kullarında da tecelli eder. Binaenaleyh

İ. Ö 24, 44 senelerinde olmuştur.) Onbirinci konsullüğümde kendi paramla satın aldığım zahirenden 12 defa özel buğday dağıtımını yaptım. Tribunluk yetkimi aldığımın 12 nci senesi 3 üncü defa her şahsa dörtyüzer Sestert verdim. Bu bağışlarım hiçbir zaman ikiyüzellibin kişiden az kimseye nas'p olmadı. Tribünlük yetkimin onsekizinci yılında ve inikinci konsullüğümde şehir pleblerinden üçyüz yirmi bin kişiden her birine altmış dinarlık bir meblâğ verdim..." Aynı zamanda Roma Şövalyelerinin hepsi oğullarına gümüş kalkanlar, mızraklar hediye ettiler. Onları Principes Iuventutis (gençliğin önderleri) yani bir nevi yiğit başılar olarak selâmladılar. Aynı eser, sahife 109 - 110.

(13) İslâm Ansiklopedisi cilt 4, sahife 700-701.

(14) Ahya'ül'ulüm, cilt 3, sahife 213 Kahire, 1282.

cins ve mezhep farkı gözetmeden bütün insanlara ve diğer mahlûkata şefkat, mürvet gösteren insanlar fütüvvet ehlidir. Fütüvvet ilim ve irfanla kaımdır. Fütüvvet her mevcuda kaderince muamele yaparak mahlûkatta hâlıkın rızasını gözetmektir. İnsanın rütbe ve yaşta veya her ikisinden kendisinden daha büyük veya küçük yahut kendisine emsal olanlarla bir arada düşüp kalkması lâzımdır. İşte bu içtimâî münasebet esnasında bilgi ve yaşca büyüğünü tevkîr ve tazim eylemek ilim mertebe ve yaşta kendisinden küçüğe merhamet etmek bu derecelerde emsali olursa kendinden üstün tutmak fütüvvet icabıdır. Fütüvvet sahibi borçlu ise öder, alacaklı ise helâl eder. Onun için hiç düşmanı olmaz. Binaenaleyh fütüvvet sahibi düşmanı olmıyan kimse dir. Yine fütüvvet sahibi o damdır ki, kendisinden abes ve bâtil bir hareket sadır olmaz. Çünkü hakkın (biz sema ve arzı ve aralarındakileri bâtil ve abes yaratmadık.) âyetini düşünür. İnsan ve mahlûkatta abes bir şey görmez. Kendisine bâtil görünen eşya ve mahlûkatın sırlarını Allah bilir diyerek edepten dışarı çıkmaz. Bu hal fütüvvet sahibi olan fetalar içindir. Fetalar nefislerine hâkim oldukları için kul suretinde Sultanlar gibidirler. Nefisleri fütüvvet ehline hâkim olamaz, medih ve senâ ve şükür edinmeyi istemezler. Fütüvvet insanın hakkın rızası veçhile elinden geleni halka ibzal etmesidir."

Söz buraya gelmişken istidrat olarak şu makalenin yazılması sebebinde de burada açıklamak ve şu samimî temennilerimi ilâve etmek istedim. Bir zamanlar teftiş ettiğim mekteplerde talebe olan bir genç okumuş muallim ve müfettiş olmuş, yanıma geldi. Görüşürken köy gençleri arasında tatbika çalışılan (4. K) nın parola, gaye, andını anlattı. "Gençlerimizi böyle temiz duygularla yetiştirmek hakikaten yerinde bir teşebbüs, güzel bir hareket... fakat bunu millî bir esasa bağlamak suretiyle gençlerin ve babalarının alışkınlıklarından istifade ederek benimsetmek daha kolay, daha isabetli olurdu, dedim. Misal olarak bu

gençler derneğini anlattım. 38 senelik tecrübenin verdiği kanaatla söylüyorum ki, millî öğretim ve eğitimde ileri memleketlerin eğitim ve öğretimlerini, halk terbiyesindeki prensip ve metodların bazı küçük tadillerle yahut —eskiden olduğu gibi— okul kitaplarını aynen tercüme edecek kadar ileri giderek, memleketimizde tatbika çalışacağımız yerde millî terbiyemizi, millî gelenek ve göreneklerimizi, sanat ve medeniyetimizi esas tutarak ileri memleketlerdeki eğitim ve öğretim sistemlerinde gördüğümüz yenilikleri yüce dağlardan toplanıp gelen menba sularının Türk tarzı bir çeşmeden, bir sebilden akıtıldığı gibi, millî varlık ve benliklerimizde eriterek içtimaî, iktisadi bünyemize tatbik etsek daha çok ve çobuk muvaffak olacağız. Çünkü Hazreti Mevlânâ mesnev-i şerifinde:

زانکه تقلید آفت هر نیکو بیست
که بود تقلید اگر کوه قویست
هین مشو غره بدان کفت حزین
بار بر کاوست و بر کر دون حنین

“Taklit, cümle iyiliklerin âfetidir. Zararınadır. Eğer dağ gibi kavi de olsa taklit olduğu için saman olur. Agâh ol! Mukallidin sözüne mağrur olma, inanma, yükü öküz çeker, araba bağırır, türkü söyler” (16) buyurmuşlardır.

(15) Şeyhiekber Muhyittin Arabi Elhatemi Ettahi. Fütühati Mekkiye 101, sahife 241-244. Dar'ül'kütüp'ül'arabiyet'ül Kübra. Mısır İslâm Ansiklopedisinde fütüvvet kelimesini yazan zat bu kitabı görmemiştir.

(16) Mesnevi-i Şehif, Ankaravî şerhi cilt 2, sahife 44.